

REPUBLIKA
SLOVENIJA

VARUH
ČLOVEKOVIH
PRAVIC

POROČILO O IZVAJANJU NALOG DPM V LETU 2023

DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZEM PO
OPCIJSKEM PROTOKOLU H KONVENCIJI OZN
PROTI MUČENJU IN DRUGIM KRUTIM,
NEČLOVEŠKIM ALI PONIŽEVALNIM
KAZNIM ALI RAVNANJU

2023

REPUBLIKA
SLOVENIJA

VARUH
ČLOVEKOVIH
PRAVIC

**POROČILO VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC
REPUBLIKE SLOVENIJE O IZVAJANJU
NALOG DRŽAVNEGA PREVENTIVNEGA
MEHANIZMA PO OPCIJSKEM PROTOKOLU
H KONVENCIJI OZN PROTI MUČENJU IN
DRUGIM KRUTIM, NEČLOVEŠKIM ALI
PONIŽEVALNIM KAZNIM ALI RAVNANJU ZA
LETO 2023**

Ljubljana, maj 2024

KAZALO

1. IZVAJANJE NALOG IN POBLASTIL DRŽAVNEGA PREVENTIVNEGA MEHANIZMA V LETU 2023	5
1.1 SPLOŠNO	6
1.2 SODELOVANJE Z NEVLADNIMI ORGANIZACIJAMI	8
1.3 OBISKI KRAJEV ODVZEMA PROSTOSTI	9
1.3.1 Obiski v letu 2023	9
1.4 URESNIČEVANJE PRIPOROČIL DPM	12
1.4.1 Statistični pregled priporočil DPM v letu 2023	13
1.5 MEDNARODNE IN DRUGE DEJAVNOSTI DPM	16
1.6 FINANCE	17
1.7 SKLEP	18
2. OBISKI KRAJEV ODVZEMA PROSTOSTI	23
2.1 OBISKI KRIZNIH CENTROV ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE	24
2.2 OBISKI STROKOVNIH CENTROV ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE S ČUSTVENIMI IN VEDENJSKIMI TEŽAVAMI IN MOTNJIAMI	29
2.3 OBISK CENTRA ZA USPOSABLJANJE, DELO IN VARSTVO	34
2.4 OBISKI VARSTVENO-DELOVNIH CENTROV	36
2.5 OBISKI PSIHIATRIČNIH BOLNIŠNIC	44
2.6 OBISKI POSEBNIH SOCIALNOVARSTVENIH ZAVODOV	55
2.7 OBISKI DOMOV STAREJŠIH	59
2.8 OBISKI POLICIJSKIH POSTAJ	64
2.9 OBISK PREVZGOJNEGA DOMA RADEČE	68
2.10 OBISKI ZAVODOV ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA	72
3. PRILOGE	77
3.1 DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZEM (DPM) - PREGLED OBISKOV V LETU 2023	78
3.2 PREGLED NEKATERIH DRUGIH DEJAVNOSTI DRŽAVNEGA PREVENTIVNEGA MEHANIZMA (DPM) V LETU 2023	87
3.3 DRUGE PRILOGE	93

Legenda:

pohvale Varuha

opozorila Varuha

priporočila Varuha

1. IZVAJANJE NALOG IN POOBLASTIL DRŽAVNEGA PREVENTIVNEGA MEHANIZMA V LETU 2023

1.1 SPLOŠNO

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije (Varuh) v tem dokumentu poroča o izvajanju nalog in pooblastil državnega preventivnega mehanizma (DPM) v letu 2023 po **Opcijskem protokolu h Konvenciji proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja** (Opcijski protokol), ki ga je Generalna skupščina Organizacije združenih narodov sprejela na 57. zasedanju 18. 12. 2002, za podpisovanje in ratifikacijo pa je na voljo od 4. 2. 2003.¹ **Opcijski protokol vzpostavlja sistem rednih (preventivnih) obiskov neodvisnih mednarodnih in državnih organov na krajih, kjer je ljudem odvzeta prostost,² da bi preprečili mučenje in druge oblike okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja.³** Na mednarodni ravni je bil z Opcijskim protokolom ustanovljen Pododbor za preprečevanje mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja Odbora proti mučenju (SPT), vsaka država pogodbenica tega protokola pa je zavezana, da **na državni ravni ustanovi, določi in vzdržuje organ ali več organov za obiskovanje krajev, kjer je ljudem odvzeta prostost zaradi preprečevanja mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (DPM).**⁴

Naloga vsakega DPM je, da obiskuje vse kraje odvzema prostosti v državi in preverja ravnanje z osebami, ki jim je bila odvzeta prostost, da bi se okrepilo njihovo varstvo pred mučenjem in drugimi oblikami okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja. Ob upoštevanju pravnih norm DPM ustreznim organom priporoča, kako naj izboljšajo razmere in ravnanje z osebami ter preprečijo mučenje in druge oblike okrutnega, nečloveškega, poniževalnega ravnanja ali kaznovanja. V zvezi s tem lahko poda predloge in pripombe k veljavnim ali predlaganim zakonom.⁵

Varuhu so bile leta 2006 z Zakonom o ratifikaciji Opcijskega protokola h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju (MOPPM) zaupane pomembne (dodatne) naloge in pooblastila DPM.⁶ Varuh je prepričan, da sta bila razloga za to (1) poudarjena Varuhova pozornost, ki jo (je) ves čas namenja(l) obravnavi pobud oseb, ki jim je odvzeta prostost, ter (2) njegova preventivna vloga na tem področju z ustaljenim in izoblikovanim načinom delovanja pri obiskovanju krajev, kjer so

1 Za Slovenijo je Opcijski protokol začel veljati 22. 2. 2007 – gl. Uradni list RS, št. 17/07, MP št. 3/07.

2 Opcijski protokol določa kraj odvzema prostosti v 4. členu.

3 Gl. 1. člen Opcijskega protokola.

4 V 17. členu Opcijski protokol določa: »Vsaka država pogodbenica najpozneje leto po začetku veljavnosti tega protokola, njegovi ratifikaciji ali pristopu k njemu, vzpostavi, določi ali ustanovi enega ali več neodvisnih državnih preventivnih mehanizmov za preprečevanje mučenja. Mehanizmi, ki so jih vzpostavile decentralizirane enote, se lahko za namene tega protokola določijo za državne preventivne mehanizme, če so v skladu z njegovimi določbami.«

5 Gl. 19. člen Opcijskega protokola.

6 Uradni list RS, št. 114/06 – Mednarodne pogodbe, št. 20/06.

osebe, ki jim je bila odvzeta prostost. Poleg tega je bila pri tem gotovo pomembna tudi njegova neodvisnost (funkcionalna, osebna in finančna), ki je zagotovljena z Ustavo RS in Zakonom o varuhu človekovih pravic (ZVarCP).

Varuh je s tem, ko so mu (bile) zaupane tudi naloge in pooblastila DPM, postal sestavni del splošno veljavnega sistema pod okriljem Organizacije združenih narodov, ki na mednarodni in državni ravni uveljavlja (dodatni) mehanizem za preprečevanje mučenja in drugih oblik grdega ravnanja z ljudmi, ki jim je bila odvzeta prostost. **Ta temelji predvsem na rednih obiskih krajev odvzema prostosti.** Namen teh preventivnih obiskov je preprečiti mučenje ali drugo grdo ravnanje, še preden se zgodi.

Od leta 2015 v okviru Varuha deluje posebna enota DPM, ki ne obravnava individualnih pobud, temveč obiskuje le kraje odvzema prostosti in opravlja druge naloge DPM. Tako je Varuh zagotovil ločitev obeh svojih dejavnosti, to je preventivne, ki jo opravlja DPM, in odzivne, kar pomeni obravnavanje prejetih pobud. Potrebo po taki ločitvi izrecno poudarja 32. točka Smernic o državnih preventivnih mehanizmih SPT,⁷ sprejetih na dvanajstem zasedanju v Ženevi od 15. do 19. novembra 2010. Ta določa, da se morajo, kadar organ, pristojen za DPM, poleg nalog v skladu z Opcijskim protokolom opravlja tudi druge naloge, naloge DPM opravljati v okviru ločene enote ali oddelka, ki ima svoje osebje in ločen proračun. Izvajanje nalog in pooblastil DPM je tako precej bolj organizirano in s tem učinkovitejše. Boljša organiziranost dela omogoča tudi boljšo pripravo na posamezni obisk, njegovo izvedbo in izdelavo poročila o obisku. Delovanje posebne notranje organizacijske enote Varuha, ki izvaja le naloge in pooblastila DPM, je leta 2017 določil tudi Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic (ZVarCP-B)⁸ v 50.c členu, določa pa tudi, da DPM vodi namestnik varuha človekovih pravic, ki ga za določeno obdobje pooblasti varuh.

V enoti DPM so v letu 2023, poleg namestnika varuha človekovih pravic in vodje DPM Ivana Šeliha, delovali svetovalci Varuha: Robert Gačnik, dipl. varstvoslovec, specialist kriminalističnega preiskovanja (odgovoren za obiske zaporov, policijskih postaj, centra za tujce in azilnega doma), mag. Jure Markič, univ. dipl. pravnik (odgovoren za obiske domov za starejše in posebnih socialno-varstvenih zavodov), Ana Polutnik, univ. dipl. pravnica (odgovorna za obiske strokovnih centrov za otroke in mladostnike s čustvenimi in vedenjskimi težavami/motnjami in drugih krajev odvzema prostosti otrok ter psihiatričnih bolnišnic), in Sonja Božič Testen, univ. dipl. pravnica (odgovorna za obiske zavodov za usposabljanje in varstveno-delovnih centrov).

⁷ Dosegljivo na: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/OPCAT/Pages/NationalPreventiveMechanisms.aspx>.

⁸ Uradni list RS, št. 54/17.

1.2

SODELOVANJE Z NEVLADNIMI ORGANIZACIJAMI

MOPPM v 5. členu določa, da naloge in pooblastila DPM izvaja Varuh. Ob tem lahko pri opravljanju nadzora na krajih odvzema prostosti in preverjanja ravnanja z osebami, ki jim je bila odvzeta prostost, z njim sodelujejo tudi nevladne organizacije (NVO), registrirane v Sloveniji, ter organizacije, ki so pridobile status humanitarne organizacije v Sloveniji in se ukvarjajo z varstvom človekovih pravic ali temeljnih svoboščin, zlasti s področja preprečevanja mučenja in drugih oblik okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja. Varuh te organizacije, ki skupaj z njim opravljajo obiske, izbere na podlagi javnega razpisa. Sodelovanje z izbranimi nevladnimi organizacijami pa podrobneje uredi s pogodbami.

MOPPM določa še, da morajo osebe iz izbranih organizacij, ki bodo sodelovale pri izvajanju nalog in pooblastil DPM, predhodno pisno izjaviti, da bodo pri opravljanju teh nalog in pooblastil delovale po Varuhovih navodilih in predpisih o varovanju osebnih in tajnih podatkov, enako kakor to velja za Varuha, njegove namestnike in uslužbence.

MOPPM določa tudi, da sredstva za stroške in nagrade osebam iz organizacij, ki skupaj z Varuhom opravljajo naloge oziroma izvajajo pooblastila DPM, izplača Varuh iz svojih proračunskih postavk po pravilniku, ki ga izda po predhodnem soglasju ministra, pristojnega za finance.⁹

Na podlagi javnega razpisa, objavljenega na spletni strani Varuha 25. 11. 2022 in v Uradnem listu RS št. 148/2022 30. 11. 2022, je Varuh v začetku leta 2023 za sodelovanje za obdobje do 31. 12. 2026 izbral naslednje nevladne organizacije: Novi paradoks – Slovensko društvo za kakovost življenja (Novi paradoks), Društvo Pravo za vse (Pravo za vse), SKUP – Skupnost privatnih zavodov (SKUP), PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja, Ljubljana (PIC), Zavod Mirovni inštitut Ljubljana (Mirovni inštitut), Zvezo društev upokojencev Slovenije (ZDUS), Spominčico – Alzheimer Slovenija – Slovensko združenje za pomoč pri demenci (Spominčica), Slovensko fundacijo za UNICEF, ustanova (UNICEF), Zvezo prijateljev Mladine Slovenije (ZPMS) in Zvezo Sožitje – Zvezo društev za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju Slovenije (Sožitje).

Izbrane NVO naloge in pooblastila pri obiskih opravljajo s svojimi predstavniki, usposobljenimi za posamezna področja nadzora, ti pa sodelujejo kot člani skupine, ki jo Varuh določi za vsak posamezni obisk posebej. Vsako skupino, ki opravlja nadzor, tako sestavljajo predstavniki Varuha in izbranih organizacij, pri čemer se upošteva program obiskov, ki ga v ta namen sprejme Varuh, po potrebi pa se upoštevajo tudi druge okoliščine, zaradi katerih bi bil potreben takojšnji obisk.

⁹ Zdaj veljavni pravilnik je bil objavljen v Uradnem listu RS, št. 13/17.

1.3

OBISKI KRAJEV ODVZEMA PROSTOSTI

Varuh v vlogi DPM obiskuje (ob upoštevanju vsakoletnega programa obiskov) vse kraje odvzema prostosti v Sloveniji in tako preverja ravnanje z osebami, ki jim je bila odvzeta prostost, da bi se okrepilo varstvo pred mučenjem in drugimi oblikami okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja. Ob upoštevanju pravnih norm DPM pristojnim organom daje priporočila, da bi ti izboljšali razmere in ravnanje z osebami ter preprečili mučenje in druge oblike okrutnega, nečloveškega, poniževalnega ravnanja ali kaznovanja. V zvezi s tem podaja tudi predloge in pripombe k veljavnim ali predlaganim zakonom, tako kot to določa Opcijski protokol.

Kraji odvzema prostosti v Sloveniji so zlasti:

- zavodi za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) z vsemi svojimi oddelki in Prezgojni dom Radeče,
- strokovni centri za otroke in mladostnike s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami (SC),
- krizni centri za otroke in mladostnike (KC),
- nekateri socialnovarstveni zavodi (SVZ) – domovi starejših, posebni SVZ, zavodi za usposabljanje (CUDV) in varstveno-delovni centri (VDC),
- psihiatrične bolnišnice (PB),
- prostori za policijsko pridržanje oziroma zadržanje na policijskih postajah (PP) in Center za pridržanje Ljubljana,
- Center za tujce v Postojni (CT) in Azilni dom v Ljubljani z izpostavami (zlasti sprejemni prostori),
- prostori za pridržanje v Slovenski vojski in
- vsi drugi kraji po 4. členu Opcijskega protokola (na primer policijska intervencijska vozila in podobno).

1.3.1 Obiski v letu 2023

Leta 2023 je **DPM obiskal 87 krajev odvzema prostosti in sicer 22 različnih lokacij VDC, 21 PP, 15 domov starejših, 13 različnih lokacij SC, šest ZPKZ, štiri posebne SVZ, tri PB, dva KC in en CUDV**. Vsi obiski (z izjemo dveh) so bili **opravljeni brez predhodne najave**, osem pa jih je bilo kontrolnih (pri teh je DPM zlasti preverjal uresničitev priporočil s preteklih obiskov).

Podrobnejši podatki o obiskih v letu 2023 so prikazani v naslednji preglednici.

	POLICIJSKE POSTAJE	ZAVODI ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA + PD RADEČE	PSIHIATRIČNE BOLNIŠNICE	POSEBNI SOCIALNOVARSTVENI ZAVODI	DOMOVI STAREJŠIH	STROKOVNI CENTRI ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE	KRIZNI CENTRI ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE	CUDV	VDC	SKUPNO
ŠTEVILO OBISKOV	21	6	3	4	15	13	2	1	22	87
ŠTEVILO ENODNEVNIH	21	5	3	4	15	13	2	1	22	86
ŠTEVILO VEČDNEVNIH OBISKOV		1								1
NAJAVLJENI OBISKI		1					1			2
NENAJAVLJENI OBISKI	21	5	3	4	15	13	1	1	22	85
REDNI OBISK	21	5	3		8	12	2		17	68
KONTROLNI OBISK					6	1			1	8
TEMATSKI OBISK		1		4	1			1	4	11
DOPOLDAN	21	6	3	4	15	4	2		1	56
POPOLDAN						9		1	21	31
SODELOVANJE IZVEDENCA		2	1		2					5

V izvajanje nalog in pooblastil DPM Varuh vključuje strokovnjake s čim širšimi priporočenimi posebnimi znanji. Ker izbrane NVO ne morejo zagotoviti nekaterih drugih ustreznih strokovnjakov, prav tako pa tudi Varuh med svojimi zaposlenimi nima osebe z znanjem s področja zdravstvenega varstva, je moral nekatere manjkajoče strokovnjake izbrati med zunanjimi osebami. Na podlagi javne objave obvestila o zbiranju ponudb za uvrstitev na seznam zdravnikov izvedencev – ki bodo s potrebnim strokovnim znanjem, ki ga Varuh nima, pomagali ugotoviti, razjasniti ali presoditi dejstva, ki bi kazala na primere mučenja in druge oblike okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja, oziroma ga podpreti pri njegovih obiskih krajev, kjer je osebam odvzeta prostost – je Varuh v letu 2023 izbral pet zdravnikov izvedencev (specialistko urgentne medicine, dve specialistki psihiatrije, specialista splošne kirurgije in specialista ortopedije). Te je DPM tudi vključil v nekatere svoje obiske v letu 2023.

DPM o vsakem obisku pripravi izčrpno (končno) poročilo o ugotovitvah glede obiskane ustanove.¹⁰ To poročilo vsebuje tudi predloge ter priporočila za odpravo ugotovljenih nepravilnosti oziroma pomanjkljivosti in izboljšanje stanja, vključno z ukrepi za zmanjšanje možnosti nepravilnega ravnanja v prihodnje. Pri pripravi poročila o opravljenem obisku sodelujejo Varuhovi predstavniki in predstavniki izbranih NVO. Vsak sodelujoči pri obisku, torej tudi predstavniki NVO, mora pripraviti kratko poročilo o lastnih ugotovitvah z obiska skupaj s priporočili, ki so del končnega poročila o opravljenem nadzoru. Poročilo se pošlje obiskani ustanovi in pristojnemu organu, tj. nadrejenemu organu obiskane ustanove, s predlogom, da se ta v postavljenem roku opredeli do navedb ali priporočil v poročilu in to sporoči Varuhu. Za izdelavo poročila o obisku je praviloma pristojen predstavnik Varuha, lahko pa tudi predstavnik izbrane NVO.

Sodelovanje predstavnikov izbranih NVO pri obiskih in končnih poročilih v letu 2023 je prikazano v naslednji preglednici.¹¹

	POLICIJSKE POSTAJE	ZAVODI ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA + PD RADEČE	PSIHIATRIČNE BOLNIŠNICE	POSEBNI SOCIALNOVARSTVENI ZAVODI	DOMOVI STAREJŠIH	STROKOVNI CENTRI ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE	KRIZNI CENTRI ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE	CUDV	VDC	SKUPAJ
MIROVNI INŠTITUT	1	3				3				7
KONČNO POROČILO	1	1								2
PIC	8					3			2	13
KONČNO POROČILO	8	1								9
SKUP	6	1				1	1			9
KONČNO POROČILO	6									6
UNICEF		2				4			1	9
PRAVO ZA VSE	6	1			5		1		6	19
KONČNO POROČILO	6	1			4					11
ZDUS						2			6	8
SPOMINČICA					7					7
NOVI PARADOKS			3	4	2					9
ZPMS			1		1				1	3
ZVEZA SOŽITJE								1	7	8

10 V nekaterih primerih se pripravi tudi prehodno poročilo o obisku.

11 Pri tem niso upoštevana poročila o obisku Zveze Sonček in Skupnosti Barka ter Centra starejših Idila, saj so bila v času priprave tega zapisa še v pripravi. Prav tako je bilo v pripravi še končno poročilo o obisku UPK Ljubljana (Sprejemni oddelek na Enoti za intenzivno psihiatrijo) in končno poročilo o obisku VIZ Smednik (sedaj SC Frana Milčinskega Smednik).

1.4

URESNIČEVANJE PRIPOROČIL DPM

Uresničevanje priporočil DPM je zaveza države pogodbenice Opcijskega protokola. Po 22. členu Opcijskega protokola morajo namreč pristojni organi države pogodbenice obravnavati priporočila DPM in z njim vzpostaviti dialog o mogočih ukrepih za izvedbo priporočil. **Vsa priporočila z obiskov in odzive pristojnih nanje DPM objavlja v posebnih preglednicah po obiskanih institucijah, dostopne pa so na spletišču Varuha.**¹² Te vključujejo ključne besede, ki jih DPM uporablja za oznako posameznega priporočila, in sicer uporablja trinajst oznak: **(1) splošno, (2) bivalne razmere, (3) obravnava, oblike dela, (4) zdravstvena oskrba, (5) dejavnosti, (6) osebe, (7) stiki z zunanjim svetom, (8) prehrana, (9) obravnava nezaželenega vedenja, kršitev pravil bivanja, (10) evidenca, dokumentacija, (11) pravno varstvo, pritožbene poti, (12) premestitev, odpust in (13) drugo.** Iz preglednic je za vsako priporočilo razvidno, na katerem obisku ga je DPM podal in v zvezi s katerim krajem odvzema prostosti, dalje pa še, za kakšno vrsto obiska je šlo, katera nevladna organizacija je sodelovala in ali je pri obisku sodeloval tudi izvedenec. V preglednici so navedeni celotno priporočilo, kratko pojasnilo priporočila (če je treba), vrsta priporočila (**systemska, splošno ali posamično**), prej omenjena ključna beseda, odziv na priporočilo in komentar odziva, če je potreben, ugotovitve s kontrolnega obiska in odziv na te ugotovitve. V preglednico DPM vnaša tudi dobre prakse in pohvale, ki jih je podal pri svojem delu. Na podlagi prejetih odzivov (obiskane institucije oziroma nadrejenega organa) na svoja priporočila DPM ugotavlja, ali sta obiskana ustanova ali/in nadrejeno ministrstvo DPM-priporočilo sprejela/-o in uresničila/-o ali ga ni sprejela/-o. Uresničitev priporočil DPM tudi redno preverja ob naslednjih (rednih) obiskih v posameznih ustanovah in po potrebi tudi s kontrolnimi obiski. **DPM z zadovoljstvom ugotavlja, da je bila večina njegovih priporočil z obiskov v letu 2023 sprejetih, takoj uresničenih več kot 50 %, skoraj 40 % pa sprejetih in že v postopku uresničevanja.**

¹² Gl. <http://www.varuh-rs.si/o-instituciji/podrocja-dela-varuha/drzavni-preventivni-mehanizem>.

1.4.1 Statistični pregled priporočil DPM v letu 2023¹³

DPM je ob obiskih v letu 2023 pripravil 578 priporočil, in sicer 566 splošnih, 11 sistemskih in eno posamično.¹⁴ V naslednjih preglednicah DPM predstavlja priporočila glede na vrsto po posameznih obiskanih ustanovah in glede na ključne besede.

PRIPOROČILA GLEDE NA VRSTO

	POSAMIČNO	SISTEMSKO	SPLOŠNO	SKUPAJ
ZAVODI ZA USPOSABLJANJE			7	7
DOMOVI ZA STAREJŠE		2	112	114
PSIHIATRIČNE BOLNIŠNICE		2	47	49
POSEBNI SOCIALNOVARSTVENI ZAVODI			28	28
VARSTVENO-DELOVNI CENTRI	1	6	139	146
STROKOVNI CENTRI ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE		1	13	14
KRIZNI CENTRI ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE			8	8
PREVZGOJNI DOM			17	17
ZAPORI (ZPKZ IN ODDELKI)			76	76
POLICIJSKE POSTAJE			119	119
SKUPAJ	1	11	566	578

¹³ Preglednice priporočil na naših spletnih straneh se sproti posodablajo, statistični podatki preglednic, ki jih DPM objavlja v tem poročilu, pa zajemajo stanje konec januarja 2024.

¹⁴ Pri tem niso upoštevana priporočila z obiska Zveze Sonček in Skupnosti Barka ter Centra starejših Idila, saj so bila v času priprave tega zapisa še v pripravi.

PRIPOROČILA GLEDE NA KLJUČNE BESEDE

	AKTIVNOSTI	BIVALNI POGOJI	DRUGO	EVIDENCA, DOKUMENTACIJA	OBRAVNAVA NEŽELENEGA VEDEDENJA	OBRAVNAVA, OBLIKE DELA	OSEBJE	PRAVNO VARSTVO, PRITOŽBENE POTI	PREHRANA	PREMESTITEV, ODPUST	SPLOŠNO	STIKI Z ZUNANJIM SVETOM	ZDRAVSTVENA OSKRBA	SKUPAJ
ZAVODI ZA USPOSABLJANJE					1	1		1				2	2	7
DOMOVI ZA STAREJŠE	12	18	2		9	10	10	38	1			6	8	114
PSIHIATRIČNE BOLNIŠNICE	2	11	1	3	12	6	1	10				3		49
POSEBNI SOCIALNOVARSTVENI ZAVODI					4	4		4				8	8	28
VARSTVENO-DELOVNI CENTRI	3	31	14		5	12	28	33	1			11	8	146
STROKOVNI CENTRI ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE		4	2			1	2	4			1			14
KRIZNI CENTRI ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE	1	3				1	2				1			8
PREVZGOJNI DOM	1	14				1	1							17
ZAPORI (ZPKZ IN ODDELKI)	7	39	3			9	4		1			4	9	76
POLICIJSKE POSTAJE	1	34	4	41		14	2	20	3					119
SKUPAJ	27	154	26	44	31	59	50	110	6		2	34	35	578

PRIPOROČILA GLEDE NA ODZIV¹⁵

	NESPREJETO	NI ODZIVA	SPREJETO, NEREALIZIRANO	SPREJETO, REALIZIRANO	VARUH ČAKA ¹⁶ ODGOVOR	SKUPAJ
ZAVODI ZA USPOSABLJANJE				7		7
DOMOVI ZA STAREJŠE	7		53	53	1	114
PSIHIATRIČNE BOLNIŠNICE	5		27	15	2	49
POSEBNI SOCIALNOVARSTVENI ZAVODI			10	18		28
VARSTVENO-DELOVNI CENTRI		1	54	61	30	146
STROKOVNI CENTRI ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE			9	5		14
KRIZNI CENTRI ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE			5	2	1	8
PREVZGOJNI DOM			7	10		17
ZAPORI (ZPKZ IN ODDELKI)	3		37	36		76
POLICIJSKE POSTAJE	5		27	87		119
SKUPAJ	20	1	229	294	34	578

¹⁵ Pri tem niso upoštevana priporočila z obiska Zveze Sonček in Skupnosti Barka ter Centra starejših Idila, saj so bila v času priprave tega zapisa še v pripravi. Prav tako je bilo v pripravi še končno poročilo o obisku UPK Ljubljana (Sprejemni oddelek na Enoti za intenzivno psihiatrijo) in končno poročilo o obisku VIZ Smlednik (sedaj SC Frana Milčinskega Smlednik).

¹⁶ V času priprave tega zapisa je DPM še čakal na odziv VDC Krško – Leskovec, Medobčinskega društva Sožitje Maribor, Zavoda Karion in Želve, d. o. o., ter Centra za socialno delo Gorenjska glede predhodnega poročila o obisku Kriznega centra za mlade Kresnička v Radovljici. Čakal je tudi še na odziv MVI glede končnega poročila o kontrolnem obisku Strokovnega centra Logatec in MSP glede obiska DSO Ljutomer, bivalne enote Stročja vas, pa tudi glede obiska Doma starejših občanov Hoče Slivnica, Mavida Radlje ob Dravi, Centra starejših Notranje Gorice in Doma upokoencev Center, enota Roza kocka.

1.5 MEDNARODNE IN DRUGE DEJAVNOSTI DPM

DPM poleg obiskov krajev odvzema prostosti opravlja tudi številne druge naloge oziroma dejavnosti. Med te spada **priprava predlogov in pripomb k veljavnim ali predlaganim zakonom.**

Člani DPM so **v letu 2023 pripravljali odgovore na vprašanja različnih mrež oziroma drugih DPM in organov, udeležili so se tudi različnih izobraževanj, usposabljanj in drugih srečanj, na katerih so predstavljali svoje delo.** V okviru izdelave usmeritev in obveznih navodil za pripravo načrta dela Policije in načrtovanje nadzora nad Policijo so se člani DPM **tudi v obravnavanem letu (kakor je to običajno) sestali z Direktoratom za policijo in druge varnostne naloge MNZ.**

Namestnika varuha Ivan Šelih in Miha Horvat sta se v imenu Varuha v Ženevi 14. 11. 2023 udeležila tudi **78. seje Odbora proti mučenju (CAT)**, ustanovljene na podlagi Konvencije Združenih narodov proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju. Odbor je na navedeni seji obravnaval od Republike Slovenije predloženo četrto periodično poročilo RS o implementaciji omenjene konvencije (država je s predložitvijo sicer zamujala več let). Varuh je na lastno pobudo posredoval CAT-u svoje alternativno poročilo, v katerem je izpostavil svoje kritične ugotovitve o implementaciji navedene konvencije. Na seji pa sta namestnika plenumu odbora še ustno predstavila nekatere dodatne podrobnosti in nato tudi odgovarjala na vprašanja njegovih članov.

Prav tako je bil DPM še naprej aktiven v mreži South-East Europe (SEE) NPM Network,¹⁷ katere namen je vzpostaviti boljše sodelovanje, izmenjavo izkušenj in opravljanje številnih skupnih dejavnosti za učinkovitejše izvajanje nalog in pooblastil DPM za območje jugovzhodne Evrope, ki izhajajo iz Opcijskega protokola.

Te in druge dejavnosti DPM v letu 2023 so razvidne tudi iz pregleda drugih dejavnosti DPM v letu 2023, ki je priloga k temu poročilu.

¹⁷ Gl. <http://www.varuh-rs.si/o-instituciji/podrocja-dela-varuha/varuh-kot-drzavni-preventivni-mehanizem/south-east-europe-npm-network/>.

1.6

FINANCE

ZVarCP v drugem odstavku 5. člena določa, da znesek sredstev za delo Varuha določi Državni zbor v državnem proračunu. V okviru lastnega proračuna Varuha pa so predvidena ločena sredstva za delo DPM pri podprogramu »Izvajanje nalog in pooblastil DPM«.

Za izplačilo plač in drugih izdatkov zaposlenih pri Varuhu za opravljanje del in nalog DPM je Varuh leta 2023 porabil 148.841 EUR – od tega so plače in dodatki znašali 118.328 EUR, regres za letni dopust 3.008 EUR, povračila in nadomestila 4.275 EUR, sredstva za delovno uspešnost 2.283 EUR, drugi izdatki zaposlenim 271 EUR, prispevki delodajalcev za socialno varnost 19.418 EUR, za premije kolektivnega dodatnega pokojninskega zavarovanja na podlagi Zakona o dodatnem pokojninskem zavarovanju javnih uslužbencev pa je porabil 1.258 EUR.

Za materialne stroške v sklopu izvajanja nalog in pooblastil DPM je Varuh leta 2023 porabil 27.360 EUR – od tega za pisarniški in splošni material ter storitve 10.191 EUR, za komunikacijske storitve 483 EUR, za izdatke za službena potovanja 2.218 EUR, za druge operativne odhodke 2.967 EUR, za poslovne najemnine pa 11.502 EUR.

Od sredstev, namenjenih sodelovanju z nevladnimi organizacijami, je Varuh leta 2023 porabil 13.275 EUR, od tega za druge operativne odhodke 5.727 EUR, za tekoče transferje neprofitnim organizacijam in ustanovam pa 7.548 EUR.

	DODELJENA SREDSTVA (SP) V EUR	VELJAVNI PRO-RAČUN (VP) V EUR	PORABLJENA SREDSTVA V EUR	PREOSTANEK SREDSTEV GLEDE NA VP V EUR
IZVAJANJE NALOG IN POOBLASTIL DPM	212.510	191.590	189.476	2.115
PLAČE	148.510	148.841	148.841	0
MATERIALNI STROŠKI	52.000	27.850	27.360	490
SODELOVANJE Z NEVLADNIMI ORGANIZACIJAMI	12.000	14.899	13.275	1.624

1.7 SKLEP

Spodbudno je, da lahko DPM tudi to poročilo ponovno zaključi s sporočilom, da med obiski **v letu 2023 DPM ni ugotovil primerov mučenja**. S priporočili za izboljšanje stanja pa je DPM znova opozarjal na primere, ki lahko pomenijo nečloveško ali poniževalno (slabo) ravnanje s posamezniki, ki jim je odvzeta prostost.

Poleg najpomembnejšega preventivnega učinka obiskov, katerih namen je preprečiti mučenje ali drugo slabo ravnanje, še preden se zgodi, DPM ugotavlja, da **so se v številnih obiskanih ustanovah tudi v letu 2023 prav zaradi priporočil DPM bivalne razmere in ravnanje z osebami, ki jim je odvzeta prostost, izboljšali**.

Tudi z odzivi pristojnih organov (zlasti obiskanih ustanov) na ugotovitve in priporočila DPM za izboljšanje stanja je DPM ponovno lahko večinoma zadovoljen, saj se nanje redno odzivajo in kažejo pripravljenost za sodelovanje. Poudarja pa, da je za izboljšanje položaja oseb, ki jim je na tak ali drugačen način odvzeta prostost, treba še **boljšega in bolj poglobljenega sodelovanja pristojnih ministrstev, zlasti na področjih, na katerih so potrebne sistemske spremembe**. Pri tem DPM posebej izpostavlja **ureditev ustrezne pravne podlage za omejevanje osebne svobode uporabnikom v vseh VDC in CUDV v Sloveniji**. Kljub temu, da DPM od leta 2021 pristojno MDDSZ in zdaj MSP opozarja na potrebo po ureditvi ustrezne pravne podlage za omejevanje osebne svobode uporabnikom VDC in CUDV, ministrstvo z ustreznimi aktivnostmi še ni pričelo.

O opravljenih obiskih v letu 2023 sicer DPM podrobneje poroča dalje v drugem delu tega poročila, na tem mestu izpostavlja le nekatere bistvene ugotovitve.

DPM je v letu 2023 z zadovoljstvom pozdravil **odprtje Kriznega centra za otroke Palček** v Mariboru, saj je bil do takrat edini krizni center za najmlajše otroke v Sloveniji. Krizni center za otroke Palčica v Grosupljem in zato večinoma polno zaseden ali celo prezaseden. S tem je bilo tudi **uresničeno eno izmed preteklih priporočil DPM**, naj MDDSZ preuči potrebo po ustanovitvi (vsaj) še enega kriznega centra za otroke do šest let v Sloveniji in da nato morebitni krizni center za otroke tudi čim prej ustanovi. Sicer pa je DPM tudi v letu 2023 v obeh obiskanih kriznih centrih za otroke (in mladostnike) še naprej ugotavljal, da se soočata z **dolgotrajnimi namestitvami**. Ob tem DPM pritrjuje MDDSZ, da je problematika dolgotrajnih namestitev otrok in mladostnikov v krizne centre izjemno kompleksna, in da bo za reševanje te problematike potrebnih več različnih sistemskih ukrepov, ki se nanašajo tako na sodne postopke nameščanja otrok kot tudi na ureditev posamezne vrste namestitve otrok v institucionalno

varstvo. DPM opozarja nadalje, da dolgotrajne namestitve in morebitne druge ovire za izobraževanje (na primer premajhno število zaposlenih za spremstvo otrok v šolo in učno pomoč) zahtevajo ustrezno ukrepanje pristojnih, ne smejo pa biti razlog za to, da se šoloobveznim otrokom v kriznih centrih za otroke (tudi če gre le za posamične primere) ne zagotovi izobraževanje v skladu z ZOsn.

Ob obiskih večine strokovnih centrov se je DPM ponovno seznanjal s **težavami, s katerimi se strokovni delavci v teh institucijah soočajo zaradi nameščanja otrok in mladostnikov v strokovne centre glede na njihovo prebivališče** (po t. i. regionalnem načelu). DPM je v poročilih o obiskih že večkrat poudaril, da ZOOMTVI strokovne centre ureja enovito, dejansko pa so strokovni centri precej različni, predvsem pri organizaciji, pa tudi pri programih obravnave, kar se posledično pozna pri obravnavi otrok in mladostnikov oziroma pri izvajanju programov. DPM je zato pristojnemu ministrstvu priporočil, naj v sodelovanju s strokovnimi centri ugotovi, ali je nameščanje v skladu z drugim odstavkom 8. člena ZOOMTVI res vselej v največjo korist otrok in mladostnikov oziroma da ugotovi morebitne pomanjkljivosti takšnega nameščanja in sprejme ustrezne ukrepe za njihovo odpravo. DPM je ob obiskih strokovnih centrov (ponovno) ugotovil tudi, da **vedno več otrok in mladostnikov, ki so nameščeni v teh institucijah, potrebuje več pomoči oziroma bolj strukturirano in intenzivnejšo pomoč ali terapevtsko obravnavo**. DPM je MVI priporočil tudi, naj strokovnim centrom nudi pomoč pri oblikovanju programov obravnave otrok in mladostnikov v intenzivnih skupinah, ki so namenjene otrokom in mladostnikom, ki potrebujejo navedeno pomoč oziroma obravnavo in da ob sodelovanju strokovnih centrov poišče še druge morebitne rešitve za težave, s katerimi se v strokovnih centrih soočajo zaradi vedno večjega števila nameščenih otrok in mladostnikov s težavami v duševnem zdravju. Dalje je MVI priporočil, naj pri strokovnih centrih preuči potrebo po izobraževanju oziroma usposabljanju strokovnih delavcev za njihovo ravnanje ob kriznih dogodkih in takšno izobraževanje oziroma usposabljanje nato po potrebi tudi izvede oziroma izvaja. DPM je večkrat zaznal tudi **težave pri zaposlovanju zdravstvenega kadra oziroma potrebo teh institucij po zaposlitvi (več) zdravstvenega osebja (predvsem v intenzivnih skupinah)**. Hkrati tudi ugotavlja, da se bivalni pogoji v posameznih strokovnih centrih oziroma različnih skupinah v strokovnih centrih precej razlikujejo, da se razlikuje tudi sama velikost prostorov posameznih skupin oziroma velikost ter opremljenost sob za otroke in mladostnike.

V letu 2023 je DPM nadaljeval z **rednimi obiski VDC**. Ob obiskih stanovanjskih skupin in bivalnih enot je ugotavljal, da so v manjših enotah zagotovljeni boljši pogoji bivanja, storitve pa v večji meri prilagojene individualnim potrebam uporabnikov. Tudi ob obiskih VDC v letu 2023 je opazil, da imajo nekateri uporabniki omejeno osebno svobodo in enot institucionalnega varstva ne morejo samostojno zapuščati, nihče od njih pa ni bil v VDC nameščen v skladu z določbami ZDZdr, ki je trenutno edina zakonska podlaga za omejevanje osebne svobode v socialnovarstvenih zavodih. Zato je tudi v tem letu DPM podal **priporočilo MSP za ureditev ustrezne pravne podlage za omejevanje osebne svobode uporabnikom v vseh VDC v Sloveniji**. Ob obiskih VDC je ugotovil tudi,

da se v enotah institucionalnega varstva **soočajo s kadrovske stisko, kar kaže na neustrezen kadrovski normativ** in zato je tudi v letu 2023 MSP priporočil, naj izvede potrebne aktivnosti za rešitev navedene problematike. Posebej pereča je kadrovska stiska v VDC Nova Gorica (Enoti Stara Gora), DPM je tam opravil kontrolni obisk. Ugotovil je, da je VDC Nova Gorica pristopil k uresničevanju ob rednem obisku podanih priporočil, nekatera pa so zaradi prostorske in kadrovske stiske na uresničitev še čakala.

V letu 2023 je DPM opravil tudi **tematske obiske štirih VDC in enega CUDV**. V okviru teh obiskov ni zaznal, da bi obiskane institucije uporabnike ovirale pri uresničevanju njihovih pravic do intimnosti in spolnosti. V vseh navedenih institucijah so med uporabniki pari, ki imajo podporo zaposlenih, so pa na tem področju nekateri uporabniki nekoliko ovirani in o partnerskih oziroma intimnih zvezah ne morejo (popolnoma) samostojno odločati. V teh primerih o partnerstvu, skupnem življenju, pa tudi spolnih stikih, zaščiti pred nosečnostjo, sterilizaciji in sklenitvi zakonske zveze namreč odločajo starši oziroma skrbniki uporabnikov. To lahko kaže na prekomerno poseganje skrbnikov v življenje uporabnikov, zato je DPM obiskanim institucijam priporočil, naj v primerih, ko se želje uporabnikov in njihovih svojcev oziroma skrbnikov glede uresničevanja do zasebnih stikov in s tem povezanih vprašanj razlikujejo, upoštevajo pravice uporabnikov do oblikovanja lastnega življenja po svojih željah in v okviru svojih zmožnosti.

V okviru tematskih obiskov je DPM obiskal tudi štiri **PSVZ** in skušal ugotoviti, v kolikšni meri je stanovalcem teh zavodov zagotovljena pravica do zasebnosti, intimnosti, ali imajo možnost vzpostavitve odnosa z osebo istega ali drugega spola znotraj zavoda oziroma izven njega, ali se takšnim osebam zagotavlja možnost skupnega življenja, sklenitev zakonske zveze, kakšna je zdravstvena obravnava stanovalcev, ali jim je zagotovljena možnost kontracepcijskih sredstev, kakšno je ravnanje v primeru nosečnosti stanovalke, kdo odloča o prekinitvi nosečnosti in sterilizaciji. V povezavi z vsemi navedenimi vprašanji je DPM preverjal pritožbene poti, možnosti stikov (obiski, telefonski klici, dostop do svetovnega spleta in podobno) ter bivalne pogoje. Poseben poudarek je dal obravnavi spolnega nasilja. Ob obiskih sta se predstavnik Varuha in predstavnica nevladne organizacije pogovorila tudi s stanovalci in tako neposredno od njih skušala izvedeti, kakšne so možnosti in omejitve za partnerske zveze, intimne stike in skupno življenje. DPM je na podlagi ugotovitev z opravljenih obiskov pristojnim izdal več priporočil.

Ob obiskih **oddelkov pod posebnim nadzorom psihiatričnih bolnišnic** je bil DPM pozoren na številne okoliščine, ki bi lahko kazale na kršenje pravic oseb, ki so se zdravile na teh oddelkih, oziroma na grdo ravnanje ali mučenje. Pri presoji teh okoliščin je upošteval tako predpise in sodno prakso kot tudi standarde, izoblikovane na podlagi dosedanjih obiskov DPM. Pri utemeljitvi priporočil se je pogosto skliceval na *Standarde CPT glede neprostovoljne namestitve v psihiatričnih bolnišnicah* oziroma na *Standarde CPT glede uporabe PVU v psihiatričnih institucijah za odrasle*. Glede na posebej omejujočo naravo PVU (tj. telesnega oviranja s pasovi) je DPM vselej skrbno preveril spoštovanje

zakonskih določb o izvajanju PVU oziroma ugotavljal okoliščine, ki bi lahko pomenile kršitev pravic oseb, pri katerih se je uporabil PVU. Obiskanima psihiatričnima bolnišnicama (tj. UPK Ljubljana in PB Vojnik) je DPM podal več priporočil v zvezi z uporabo PVU, potrebo po doslednem zagotavljanju zasebnosti in spoštovanju dostojanstva med izvedbo PVU in skrbnem evidentiranju podatkov glede PVU – priporočil je tudi skrajno zadržanost pri presoji, kdaj se pacient (ki je na oddelek pod posebnim nadzorom sprejet na podlagi privolitve) strinja z izvedbo PVU ter preučitev razlogov za dolgotrajne uporabe PVU oziroma iskanje rešitev, da bi se jim lahko izognili ali jih čim bolj omejili. V zvezi s PVU je DPM podal tri priporočila tudi MZ. Priporočil mu je, naj preuči potrebo po spremembah in dopolnitvah (zakonske) ureditve PVU telesnega oviranja s pasovi, zlasti določb o trajanju oziroma časovni omejitvi tega ukrepa – nato naj čim prej pripravi tudi ustrezen predlog sprememb in dopolnitev zakonske ureditve, čim prej pripravi enoten obrazec za poročanje psihiatričnih bolnišnic o omejevanju pravic oseb in uporabi PVU ter na podlagi ugotovitev izvedene analize prejetih podatkov iz letnih poročil o omejevanju pravic oseb in uporabi PVU pripravi ustrezne ukrepe za odpravo pomanjkljivosti pri izvajanju PVU.

DPM je bil ob obiskih oddelkov pod posebnim nadzorom psihiatričnih bolnišnic pozoren tudi na to, ali so bili pacienti seznanjeni s svojimi **pravicami po ZDZdr in ZPacP ter možnostjo pravnega varstva**. Ugotovil je, da so se pacienti v UPK Ljubljana in PB Vojnik praviloma že ob sprejemu oziroma pozneje na oddelku seznanili s svojimi pravicami, informacije glede njihovih pravic in pravnega varstva pa so jim bile večinoma dostopne tudi na oglasnih deskah na oddelkih in v zloženkah, ki naj bi jih prejeli ob sprejemu oziroma so bile dosegljive na oddelku. DPM je podal psihiatričnima bolnišnicama tudi priporočila v zvezi z izboljšanjem bivalnih pogojev in obravnavo pacientov. Večina priporočil, ki jih je DPM podal obiskanima psihiatričnima bolnišnicama, je bila sprejetih (40 priporočil od 45), 15 priporočil pa je bilo v času odziva psihiatričnih bolnišnic tudi že uresničenih.

Ob obiskih domov starejših v letu 2023 je DPM ugotovil predvsem **kadrovsko stisko, zaradi katere so nekateri obiskani domovi zmanjševali število postelj, ki so na voljo, ali celo zapirali celotne oddelke**. Ob obiskih je tudi ugotavljal, podobno kot ob tematskem obisku 2022, da domovi varnost stanovalcev, na tako imenovanih oddelkih z osebnim spremljanjem, zagotavljajo z zaposlenimi, ki stanovalcem tako ali drugače omejujejo osebno svobodo. Zastopniki pravic oseb z motnjami v duševnem zdravju v domovih starejših še vedno praviloma niso prisotni, seznanjenost stanovalcev, svojcev in zaposlenih z njihovo vlogo pa je slaba – posamezni domovi še vedno (tudi že več kot deset let) čakajo na začetek postopka verifikacije varovanega oddelka.

Spodbudno je, da je DPM **tudi ob obiskih v letu 2023 ugotovil, da PP uresničujejo priporočila DPM**. Neuresničena ostajajo predvsem tista, ki za uresničitev ali odpravo ugotovljene pomanjkljivosti zahtevajo več časa oziroma so za uresničitev potrebna večja finančna sredstva. Največ priporočil DPM z obiskov PP se sicer nanaša na evidenco in dokumentacijo (pojavljajo se napake oziroma pomanjkljivosti glede izpolnjevanja obrazcev, potrebnih za izvedbo

pridrzanj), bivalne pogoje, na pravno varstvo in pritožbene poti, na obravnavo in oblike dela ter drugo. Posebej pa DPM izpostavlja **nesprejeta priporočila, ki se nanašajo namestitev videonadzornih sistemov na obiskanih policijskih postajah**. DPM ob tem opozarja, da je Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja ob obiskih v Sloveniji že pozval, da se sprejmejo ukrepi, s katerimi se bo zagotovilo, da se bo v primerih zaslišanj in razgovorov, elektronska oprema za beleženje policijskih postopkov redno uporabljala kot standardna praksa. Prav tako je tudi Odbor proti mučenju Združenih narodov ob obravnavi poročila po Konvenciji proti mučenju v letu 2023 znova poudaril potrebo, da se policijska zaslišanja v pridržanih v naši državi sistematično snema z video opremo in da se okrepijo zaščitni ukrepi pred mučenjem ali slabim ravnanjem. V zvezi z obiski na PP je DPM ob obisku PPIU Novo mesto opozoril na neprimerne prostore za izvajanje postopkov oziroma obravnavo tujcev/migrantov, saj ti ne zagotavljajo spoštovanja osebne varnosti in človekovega dostojanstva, zlasti ranljivih oseb, kot so družine z majhnimi otroki in mladoletniki brez spremstva. Prostori tudi niso prilagojeni potrebam oseb z gibalnimi ovirami.

Ob obiskih ZPKZ je DPM ugotavljal, da se **večina obiskanih ZPKZ-jev oziroma njihovih oddelkov sooča s prezasedenostjo in pomanjkanjem pravosodnih policistov**. Prav tako je bilo ugotovljeno, da se je v zadnjem obdobju močno **povečalo število zaprtih tujcev**. Povečano število zaprtih tujcev je zaposlenim predstavljalo dodatne težave pri obravnavi in osnovnem seznanjanju tujcev s pravili bivanja oziroma prestajanjem pripora ali kazni zapora, saj jih veliko ni govorilo in razumelo katerega od pogosteje uporabljenih jezikov. Kot pozitivno pa je bilo ob obiskih, kljub velikemu pomanjkanju pravosodnih policistov, ugotovljeno, da so zaprte osebe v večini primerov odnos pravosodnih policistov do njih pohvalile.

Ob obisku PD Radeče je DPM znova ugotovil, da največ težav povzročajo prostori za nameščanje mladoletnikov in mladoletnic, saj so ti v stari in nefunkcionalni zgradbi.

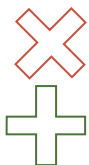
2.

OBISKI KRAJEV ODVZEMA PROSTOSTI

2.1

OBISKI KRIZNIH CENTROV ZA
OTROKE IN MLADOSTNIKE

DPM je v letu 2023 obiskal dva krizna centra za otroke in mladostnike. **Krizni center za otroke Palček Maribor** (KCO Palček) sta člana DPM obiskala 25. 8. 2023, obisk **Kriznega centra za mladostnike Kresnička** (KCM Kresnička) v Radovljici pa je bil opravljen 6. 12. 2023. Obisk KCO Palček je bil napovedan (ker je bil to prvi obisk), KCM Kresnička pa je DPM obiskal nenapovedano – oba obiska sta bila redna. Ob obiskih kriznih centrov za otroke in mladostnike je bilo skupaj podanih **osem priporočil**, od tega dve priporočili MDDSZ, šest priporočil pa je bilo naslovljenih na obiskana krizna centra oziroma centra za socialno delo, katerih organizacijske enote so krizni centri za otroke in mladostnike – vsa priporočila so bila splošna. **Eno priporočilo, ki ga je DPM podal ministrstvu, še čaka na uresničitev, eno priporočilo pa je že uresničeno.** KCO Palček je **vsaj priporočila sprejel. Eno priporočilo je KCO Palček že uresničil, štiri priporočila pa so ob odzivu še čakala na uresničitev.** Na priporočilo, ki ga je DPM podal KCM Kresnička, v času priprave letnega poročila še ni prejel odziva.¹⁸

DPM je krizne centre za otroke in mladostnike začel obiskovati leta 2020. Po uveljavitvi in začetku uporabe DZ je namreč od MDDSZ prejel potrditev, da se za krizne centre v primeru namestitve, izvedenih v skladu s 162. oziroma 167. členom DZ, uporablja drugi odstavek 4. člena Opcijskega protokola. Že ob obisku prvega kriznega centra za otroke in mladostnike je DPM ugotovil, da se je koncept delovanja kriznih centrov, katerega bistvena elementa sta bila kratkotrajnost in prostovoljnost namestitve, v zadnjih letih, predvsem po uveljavitvi DZ, ko je o namestitvah začelo odločati (tudi) sodišče, precej spremenil. **Bivalna doba v kriznih centrih se je začela daljšati.** DPM je MDDSZ in MP že 2020 priporočal, da preučita ureditev po DZ in najdeta ustrezno rešitev, ki bi preprečila, da bi dolgotrajne namestitve otrok oziroma mladostnikov v kriznih centrih, ki so posledica poteka sodnih postopkov, posegale v njihov koncept delovanja. Z dolgotrajnimi namestitvami se je DPM seznanil tudi ob obiskih kriznih centrov v letih 2021 in 2022. Člani DPM so se seznanili s stiskami, ki jih dolgotrajne namestitve povzročajo otrokom in mladostnikom, pa tudi zaposlenim. V poročilih o obiskih je DPM opozoril na navedeno problematiko in leta 2022 ponovno priporočil MDDSZ, naj v sodelovanju z drugimi pristojnimi organi ugotovi razloge za dolgotrajne namestitve v kriznih centrih, da preuči ali se takšne namestitve skladajo z namenom delovanja kriznih centrov oziroma ali so takšne namestitve v korist otrok/mladostnikov in po potrebi sprejme ustrezne ukrepe za delovanje kriznih centrov, ki bodo skladni z njihovim namenom in bodo v korist otrok/mladostnikov.

¹⁸ Rok za odziv v času priprave tega zapisa še ni potekel.

MDDSZ se je strinjalo, da je glede na sistemsko določen obseg storitev, ki se v času namestitve izvajajo v kriznem centru, takšna namestitvev lahko izključno kratkotrajna. Pojasnilo je, da so z namenom opredelitve vzrokov dolgotrajnih namestitev ter priprave ustreznih sistemskih rešitev imeli sestanek z MP, na katerem so bili sprejeti predlogi, da vsak resor pripravi ukrepe iz svoje pristojnosti. MDDSZ je v okviru iskanja rešitev navedene problematike od centrov za socialno delo pridobilo številčne podatke glede trajanja namestitev oziroma trajanja postopka, oktobra 2022 pa je vsem centrom za socialno delo poslalo obvestilo, da je pomembno, da centri za socialno delo v okviru svojih pristojnosti izvedejo tiste aktivnosti, ki lahko pripomorejo h krajši namestitvi otroka oziroma mladostnika v krizni center, to je s takojšnjim iskanjem nadaljnje primerne namestitve otroka ter vložitev predloga za izdajo nove začasne odredbe glede namestitve oziroma premestitve otroka v rejništvo, zavod ali k drugi osebi, ob upoštevanju otrokove koristi.¹⁹

Leta 2023 je DPM v obeh obiskanih kriznih centrih za otroke (in mladostnike) ugotovil, da se soočata z dolgotrajnimi namestitvami. Člani DPM so se seznanili z neugodnimi posledicami, ki jih dolgotrajne namestitve povzročajo otrokom in mladostnikom, in potrebo po tem, da se za otroke in mladostnike čim prej najde trajnejša rešitev. Ugotovili so, da je še posebej v primeru najmlajših otrok, ki so nameščeni v kriznem centru za otroke, zaradi njihove starosti in razvoja še toliko bolj pomembno, da pristojni hitro uredijo trajnejšo rešitev oziroma da njihova namestitve v kriznem centru ne traja dolgo časa. DPM je zato MDDSZ priporočil, naj skupaj z drugimi pristojnimi organi po potrebi sprejme (še dodatne) ukrepe, ki bodo preprečili dolgotrajne namestitve otrok in mladostnikov v kriznih centrih za otroke in mladostnike oziroma da DPM seznanjeni s konkretnimi ukrepi, ki jih je v ta namen že sprejelo, oziroma tistimi, ki jih še namerava sprejeti. MDDSZ je odgovorilo, da je **problematika dolgotrajnih namestitev otrok in mladostnikov v krizne centre izjemno kompleksna, da je za reševanje te problematike potrebnih več različnih sistemskih ukrepov, ki se nanašajo tako na sodne postopke nameščanja otrok kot tudi na ureditev posamezne vrste namestitve otrok v institucionalno varstvo, in da navedene vsebine sodijo v pristojnost različnih ministrstev.** MDDSZ je pojasnilo, da nameravajo za zaposlene v centrih za socialno delo **zagotavljati ustrezna izobraževanja**, ki naj bi pripomogla k temu, da bodo ti pripravljali čim bolj kakovostna mnenja, s čimer bi sodiščem zagotavljali dovolj informacij o družini ter koristi otroka. Na ta način naj bi vplivali tudi na hitrost postopkov. MDDSZ je pojasnilo tudi, da je **ena od možnih oblik namestitve tudi namestitev otroka v rejništvo** in da na področju izvajanja rejniške dejavnosti zaznavajo nekatere sistemske pomanjkljivosti v praksi, zato je minister oktobra 2022 imenoval delovno skupino za pripravo predloga potrebnih sistemskih sprememb na tem področju. Glede urejanja ustreznih namestitev v okviru institucionalnega varstva je MDDSZ izpostavilo, da potekajo **aktivnosti tudi na področju namestitev v strokovne centre za otroke in mladostnike s čustvenimi in vedenjskimi težavami ter motnjami**, in da je bila na MVI v ta namen ustanovljena delovna

19 Dopis MDDSZ št. 070-70/2022/2 z 10. 10. 2022 idr.

skupina, katere naloga je preučitev problematike nameščenih otrok in mladostnikov ter priprava predlogov za skupno sodelovanje. Glede aktivnosti za hitrejše sodne postopke pa je MDDSZ navedlo, da je **na MP oblikovana delovna skupina za izvedence, in da tudi MP izvaja številne aktivnosti, da ne bi prihajalo do sodnih zaostankov** oziroma da izvaja projekt v okviru Sveta Evrope in Evropske komisije, katerega vsebina je zagotovitev največje koristi otroka v družinskih sodnih postopkih.²⁰

Ob obisku **KCM Kresnička** se je DPM seznanil, da je v kriznem centru v zadnjem času **vedno več otrok in mladostnikov s kompleksnimi težavami** (na primer samopoškodbeno ravnanje, motnje hranjenja, težje čustvene in vedenjske težave, težave v duševnem zdravju) oziroma da je obravnava otrok in mladostnikov, ki so nameščeni v krizni center, vedno bolj zahtevna. Člani DPM so do podobnih ugotovitev prišli že ob obiskih drugih kriznih centrov za otroke in mladostnike v preteklih letih in na to opozorili tudi MDDSZ ter predlagali ustrezno ukrepanje ministrstva oziroma upoštevanje te problematike pri prenovi pojasnil in strokovnih usmeritev za delovanje kriznih centrov.²¹ MDDSZ je že leta 2022 obljubilo, da bo ob spremembi pojasnil **pristopilo tudi k reševanju problematike, povezane z obravnavo otrok in mladostnikov s težavami v duševnem zdravju,**²² **ter da bodo na srečanjih s predstavniki centrov za socialno delo obravnavali tudi področje delovanja kriznih centrov in skupaj pripravili pregled stanja oziroma po potrebi tudi predloge za izboljšanje dela in morebitne sistemske rešitve.**²³ DPM je glede na navedeno MDDSZ v poročilu o obisku KCM Kresnička prosil za pojasnilo, ali je že prišlo do realizacije navedenih obljub.²⁴

Do marca 2023 je bil edini krizni center za najmlajše otroke v Sloveniji Krizni center za otroke Palčica (KCO Palčica) v Grosupljem. DPM je ob obisku KCO Palčica 6. 9. 2022 ugotovil, da je bil krizni center večinoma polno zaseden ali celo prezaseden, čas namestitev pa se je daljšal, zato je MDDSZ priporočil, naj preuči potrebo po ustanovitvi (vsaj) še enega kriznega centra za otroke do šest let v Sloveniji in nato morebitni krizni center za otroke tudi čim prej ustanovi.²⁵ **DPM je zato v letu 2023 z zadovoljstvom pozdravil odprtje KCO Palček.** Ob obisku KCO Palček sta se člana DPM seznanila, da se zaposleni soočajo z zahtevnim delom, da pa je za otroke, ki so nameščeni v krizni center, zelo dobro poskrbljeno.

20 Dopis MDDSZ št. 070-89/2023/2 s 3. 1. 2024.

21 DPM je ob obiskih kriznih centrov za otroke in mladostnike ugotovil, da so naloge kriznih centrov določene (le) v Katalogu javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo oziroma Pojasnilih in strokovnih usmeritvah za delovanje kriznih centrov in interventne službe v okviru regijske službe za koordinacijo in pomoč žrtvam iz leta 2010, ter MDDSZ (večkrat) priporočil, naj glede na to, da krizni centri po letu 2010, ko so bila navedena pojasnila izdana, opravljajo tudi namestitve skladne z DZ, navedeni dokument ustrezno dopolni. MDDSZ je odgovorilo, da bo upoštevalo spremembe, ki jih je uveljavil DZ, preučilo pojasnila v smislu, ali so naloge in koncepti namestitev v krizne centre za otroke in mladostnike še vedno ustrezno določeni (dopisa MDDSZ št. 070-61/2021/2 s 5. 8. 2021 in št. 070-99/2021/2 s 3. 1. 2022).

22 Dopis MDDSZ št. 070-35/2022 s 13. 6. 2022.

23 Dopis MDDSZ št. 070-79/2022/3 z 11. 11. 2022.

24 MDDSZ v času priprave tega letnega poročila DPM še ni seznanil z zaprosilom, ker je (še) čakal odziv kriznega centra na predhodno poročilo (rok za odziv še ni potekel).

25 Poročilo o obisku Kriznega centra za otroke Palčica (št. 12.2 - 75/2022 z 29. 9. 2022).

DPM je (podobno kot v KCO Palčica) tudi v KCO Palček ugotovil, da otroci, ki so nameščeni v krizni center, ne hodijo v vrtec, **šoloobveznim otrokom pa v kriznem centru ne morejo omogočiti (osnovnošolskega) izobraževanja**. Glede na to, da imajo otroci pravico do izobraževanja in da je v ta namen v Sloveniji zagotovljeno obvezno in vsem dostopno brezplačno osnovnošolsko izobraževanje, je DPM ocenil, da bi otrokom lahko bila zato kršena njihova pravica do izobraževanja. Ob tem je **poudaril, da dolgotrajne namestitve in morebitne druge ovire za izobraževanje (na primer premajhno število zaposlenih za spremstvo otrok v šolo in učno pomoč) zahtevajo ustrezno ukrepanje pristojnih, ne smejo pa biti razlog za to, da se šoloobveznim otrokom v kriznih centrih za otroke (tudi če gre le za posamične primere) ne zagotovi izobraževanja v skladu z ZOsn**. DPM je že leta 2022 pozval MDDSZ, da se opredeli do problematike šolanja otrok, nameščenih v KCO Palčica in do predloga CSD Ljubljana, da se šolanje zagotovi v sodelovanju z osnovno šolo, ki pokriva šolski okoliš kriznega centra, in sicer v okviru individualiziranega, izvirnega delovnega projekta pomoči otroku, ki bi ga v prostorih kriznega centra izvajala šola (čeprav je CSD Ljubljana prvenstveno poudaril, da bi bilo smiselno dati večji poudarek predvsem reševanju problema dolgotrajnih namestitev). MDDSZ se je strinjalo s pomisleki CSD Ljubljana, da so krizni centri praviloma namenjeni kratkotrajnim namestitvam in bi vpis v novo šolo otroku lahko povzročil dodatno stisko. Poudarilo je tudi, da je krizni center za otroke namenjen otrokom do šestega leta starosti, ki praviloma še niso šoloobvezni, zato se le izjemoma zgodi, da je v krizni center nameščen otrok, ki je na začetku osnovnošolskega izobraževanja. **MDDSZ je pozdravilo pripravljenost in predlog CSD Ljubljana in navedlo tudi, da bo predlog predstavilo ministrstvu, pristojnemu za izobraževanje, ter predlagalo, da preuči možnosti, kako bi lahko osnovna šola, ki pokriva šolski okoliš, na področju katerega deluje krizni center, za daljše obdobje za nameščene otroke zagotovila individualiziran pristop k izobraževanju ali izobraževanje po vzoru bolnišničnega pouka.**²⁶ Glede na to, da je DPM ob obisku KCO Palček ugotovil podobno stanje glede zagotavljanja osnovnošolskega izobraževanja kot v KCO Palčica, je MDDSZ prosil za pojasnilo, ali je že predstavilo predlog glede šolanja otrok pristojnemu ministrstvu, ter mu hkrati priporočil, naj v sodelovanju s CSD Maribor oziroma drugimi pristojnimi organi poišče tudi rešitev za morebitno potrebo po zagotavljanju (osnovnošolskega) izobraževanja za otroke, nameščene v KCO Palček. MDDSZ je pridobilo mnenji oziroma podatke obeh kriznih centrov za otroke. Leta 2023 so bili v oba krizna centra za otroke nameščeni trije šoloobvezni otroci, v vseh primerih je šlo za nameščanje skupaj z mlajšim/-i sorojencem/-i, s čimer se je zasledoval cilj zmanjševanja stisk mlajših sorojencev. **Za šolanje otrok je bilo po navedbah ministrstva ustrezno poskrbljeno**. MDDSZ je pojasnilo tudi, da v kriznih centrih za otroke praviloma ni nameščenih šoloobveznih otrok ter da tudi krizna centra za otroke izpostavljata, da je treba pri tem, ali se otroka vključi v šolo, pretehtati, ali je zanj to smiselno, sploh kadar gre za kratkotrajno namestitev. Če bi bilo zaradi daljšega bivanja smiselno, da se otrok vključi v šolo, bi bila možna rešitev s šolanjem na daljavo, pošiljanjem gradiv po elektronski pošti in s pomočjo prostovoljcev pri šolskem delu. **MDDSZ je glede na navedeno ocenilo, da zaenkrat ni potrebe po dodatni regulaciji tega področ-**

26 Dopis MDDSZ št. 070-110/2022/5 s 1. 3. 2023.

ja in hkrati obljubilo, da se bo v primeru, če bosta krizna centra za otroke poročala o težavah, za iskanje rešitev povezalo z MVI.²⁷

DPM je **KCO Palček** oziroma CSD Maribor, katerega organizacijska enota je krizni center, ob obisku sicer podal pet priporočil. DPM je tako CSD Maribor priporočil, naj v KCO Palček skladno s potrebami pri obravnavi otrok v nočni izmeni zagotovi prisotnost dveh članov osebja. Priporočil je tudi, naj CSD Maribor poskrbi za primeren sistem hlajenja ob visokih temperaturah v prostorih KCO Palček, ki bo omogočal ustrezne bivalne pogoje za otroke oziroma delovne pogoje za zaposlene, ter da se s čistilnim servisom dogovori za bolj pogosto čiščenje prostorov in opreme. DPM je CSD Maribor priporočil, naj omogoči otrokom, nameščenim v KCO Palček, skladno z zmožnostmi kriznega centra in potrebami otrok, čim več različnih dejavnosti, ter da preuči potrebo po dodatnem izobraževanju in usposabljanju zaposlenih in nato izobraževanje oziroma usposabljanje tudi organizira. Ob obisku KCO Palček je DPM še posebej pohvalil, da se zaposleni v kriznem centru **z različnimi prilagoditvami in dodatno opremo ves čas trudijo izboljšati bivalne pogoje, pogoje za igro in počitek, pa tudi za varnost otrok v kriznem centru.**

Ob obisku **KCM Kresnička** je DPM krizni center **pohvalil, ker so se z namenom, da bi čim bolj ublažili neugodne posledice dolgotrajnega bivanja v kriznem centru, odločili, da otrokom in mladostnikom, pri katerih predvidevajo, da bodo v kriznem centru bivali dalj časa, določijo t. i. matično osebo – strokovnega (so)delavca, ki (bolj) intenzivno spremlja otroka oziroma mladostnika, naredi skupaj z njim načrt obravnave, z otrokom oziroma mladostnikom opravlja redne svetovalne razgovore in skupaj z njim postavlja cilje bivanja v kriznem centru.** Članici DPM sta na obisku ugotovili, da so prostori kriznega centra ustrezni, opazili pa sta nekaj manjših nepravilnosti, zato je DPM priporočil CSD Gorenjska oziroma KCM Kresnička, naj čim prej poskrbi za odpravo ugotovljenih nepravilnosti v prostorih kriznega centra ter zagotovi otrokom in mladostnikom optimalne bivalne pogoje oziroma zaposlenim delovne pogoje. V času priprave letnega poročila odziva na predhodno poročilo DPM še ni prejel.²⁸

²⁷ Dopis MDDSZ št. 070-89/2023/4 s 24. 1. 2024.

²⁸ Rok za odziv v času priprave tega zapisa še ni potekel.

2.2

OBISKI STROKOVNIH CENTROV ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE S ČUSTVENIMI IN VEDENJSKIMI TEŽAVAMI IN MOTNJAMI

DPM je 2023 obiskal štiri strokovne centre za otroke in mladostnike s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami (strokovni center) oziroma osem vzgojnih skupin, šest stanovanjskih skupin in tri intenzivne skupine, ki delujejo v okviru strokovnih centrov. Vsi obiski so bili redni in nenapovedani.

V **Mladinskem domu Malči Beličeve** (MD Malči Beličeve) je DPM 7. 3. 2023 obiskal štiri vzgojne skupine, 8. 3. 2023 sta članici DPM obiskali stanovanjsko in intenzivno skupino v Ljubljani, 9. 3. 2023 pa še stanovanjsko skupino v Brežicah. **Vzgojni zavod Kranj** (VZ Kranj) je DPM obiskal 28. 3. 2023, ko je obiskal stanovanjsko skupino v Stražišču in intenzivno skupino v Kranju, oziroma 29. 3. 2023, ko je obiskal stanovanjsko skupino v Lescah. DPM je obiskal tudi **Vzgojno-izobraževalni zavod Višnja Gora** (VIZ Višnja Gora), in sicer 18. 4. 2023 dve vzgojni skupini v Višnji Gori ter 19. 4. 2023 stanovanjsko skupino Brod v Ljubljani. V **Vzgojno-izobraževalnem zavodu Frana Milčinskega Smlednik** (VIZ Smlednik)²⁹ sta članici DPM 18. 10. 2023 obiskali dve vzgojni skupini, 19. 10. 2023 pa sta obiskali še stanovanjsko skupino v Ljubljani in intenzivno skupino v Kranju.

Ob obiskih strokovnih centrov je DPM podal skupaj **14 priporočil, od tega štiri priporočila MVI, deset pa jih je naslovil na obiskane strokovne centre**. Eno izmed priporočil, naslovljenih na MVI, je bilo sistemsko, druga priporočila, podana ministrstvu in vsa priporočila, podana strokovnim centrom, pa so bila splošna. **MVI je vsa priporočila sprejelo, eno priporočilo je tudi že uresničilo, druga priporočila pa so v času odziva ministrstva še čakala na uresničitev**. Obiskani strokovni centri so od **desetih sprejetih priporočil, uresničili štiri, šest priporočil so sprejeli, vendar so ob njihovem odzivu še čakala na uresničitev**. Ugotovitve DPM s posameznih obiskov, njegova priporočila in odzivi nanje, so razvidni iz preglednic, ki so objavljene na spletni strani Varuha³⁰, zato so v nadaljevanju predstavljene le nekatere bistvene ugotovitve z opravljenih obiskov v letu 2023.

Kljub pozitivnim spremembam, ki jih je na področju obravnave otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobra-

²⁹ Po opravljenih obiskih DPM je Vlada RS ustanovila Strokovni center Kranj (sklep Vlade RS s 27. 6. 2023, vpis v register 31. 8. 2023), ki je pravni naslednik VZ Kranj, Strokovni center Višnja Gora (sklep Vlade RS s 27. 6. 2023, vpis v register 9. 8. 2023), ki je pravni naslednik VIZ Višnja Gora in Strokovni center Frana Milčinskega Smlednik (sklep Vlade RS s 26. 9. 2023, vpis v register 30. 11. 2023), ki je pravni naslednik VIZ Smlednik.

³⁰ <https://www.varuh-rs.si/o-varuhu/organizacijske-enote-in-svet-varuha/drzavni-preventivni-mehanizem/levi-meni/priporocila-iz-obiskov-preglednice/?categories=>

ževanju prinesla uveljavitev ZOOMTVI, so se člani DPM tudi leta 2023 ob obiskih večine strokovnih centrov **seznanili s težavami, s katerimi se strokovni delavci v teh institucijah soočajo zaradi nameščanja otrok in mladostnikov v strokovne centre glede na njihovo prebivališče** (po t. i. regionalnem načelu).³¹ DPM je v poročilih o obiskih že večkrat poudaril, da ZOOMTVI strokovne centre ureja enovito, dejansko pa so strokovni centri precej različni, predvsem pri organizaciji, pa tudi pri programih obravnave, kar se posledično pozna pri obravnavi otrok in mladostnikov oziroma pri izvajanju programov. DPM je zato pristojnemu ministrstvu **priporočil, naj v sodelovanju s strokovnimi centri ugotovi, ali je nameščanje v skladu z drugim odstavkom 8. člena ZOOMTVI, res vselej v največjo korist otrok in mladostnikov oziroma da ugotovi morebitne pomanjkljivosti takšnega nameščanja in sprejme ustrezne ukrepe za njihovo odpravo**.³² MVI je v odzivu na navedeno priporočilo citiralo določbo 8. člena ZOOMTVI ter hkrati pojasnilo, da imajo, glede na potrebe otrok, vsi strokovni centri možnosti oblikovanja vseh vrst skupin, namestitev čim bližje domu pa je temeljna za sodelovanje z družino in otrokovo čimprejšnjo vrnitev domov.³³ MVI je pojasnilo tudi, da je bila **podana pobuda na MDDSZ za ustanovitev delovne skupine, ki bi jo sestavljali predstavniki MVI, MDDSZ, centrov za socialno delo in strokovnih centrov in bi ugotovila težave v sistemu sodelovanja ter predlagala rešitve**.³⁴

DPM je ob obiskih strokovnih centrov (ponovno) ugotovil, da **vedno več otrok in mladostnikov, ki so nameščeni v teh institucijah, potrebuje več pomoči oziroma bolj strukturirano in intenzivnejšo pomoč ali terapevtsko obravnavo**. V strokovnih centrih se soočajo z različnimi oblikami nasilja (med samimi mladostniki, pa tudi do zaposlenih), uživanjem (prepovedanih) psihoaktivnih snovi, pobegi, krajami, veliko otrok in mladostnikov ima težave v duševnem zdravju, pogosto je samopoškodbeno ravnanje ter motnje hranjenja oziroma druge kombinirane motnje. Otroke in mladostnike s tovrstnimi težavami in potrebami po intenzivnejši pomoči strokovni centri praviloma nameščajo v intenzivne skupine, čeprav tudi veliko otrok in mladostnikov, ki so nameščeni v vzgojnih skupinah, potrebuje intenzivno pomoč oziroma obravnavo. V preteklih letih je DPM pristojnemu ministrstvu **priporočil, naj strokovnim centrom nudi pomoč pri oblikovanju programov obravnave otrok in mladostnikov v intenzivnih skupinah, ki so namenjene otrokom in mladostnikom, ki potrebujejo navedeno pomoč oziroma obravnavo, in da ob sodelovanju strokovnih centrov poišče še druge morebitne rešitve za težave, s katerimi se v strokovnih centrih soočajo zaradi vedno večjega števila nameščenih otrok in mladostnikov z motnjami v duševnem zdravju**.³⁵ MVI je pojasnilo, da je

31 Skladno z drugim odstavkom 8. člena ZOOMTVI center za socialno delo po izvedenem nujnem odvzemu otroka namesti v strokovni center, ki na določenem območju usklajuje sodelovanje strokovnih centrov. Sodišče z odločbo o namestitvi ali center za socialno delo po izdaji odločbe o izreku vzgojnega ukrepa oddaje v vzgojni zavod določi strokovni center, ki na določenem območju usklajuje sodelovanje strokovnih centrov. Pri tem za otroka ali mladostnika praviloma določi strokovni center na območju, kjer otrok ali mladostnik prebiva. Izjemoma določi strokovni center izven območja, kjer otrok ali mladostnik prebiva, če za to obstajajo utemeljeni razlogi.

32 Poročilo o obisku Mladinskega doma Jarše št. 12.2-82/2022, 12.2-83/2022, 12.2-84/2022, 12.2-85/2022 z 28. 2. 2023.

33 Dopis MVI št. 0606-4/2023/2 s 3. 4. 2023.

34 Dopis MVI št. 0606-4/2023/5 z 10. 5. 2023.

35 Citirano poročilo o obisku Mladinskega doma Jarše in poročilo o obisku Vzgojnega

oblikovanje intenzivnih skupin v pristojnosti strokovnih centrov, ki morajo od ministrstva pridobiti (le) soglasje. **Pojasnilo je tudi, da na ministrstvu iščejo tudi druge oblike in vire pomoči, tako s prizadevanji za širitev zdravstvenega kadra kot dodatnim številom zaposlenih v strokovnih centrih, na težave na terenu pa opozarjajo tudi druga pristojna ministrstva.**³⁶

Zaposleni v strokovnih centrih so člane DPM seznanili tudi, kako naj ravnajo ob različnih kriznih dogodkih. V *Vzgojnem programu* je med standardi vedenj strokovnih delavcev v primerih heteroagresije navedeno, da je med drugim dopustna tudi fizična zaustavitev oziroma izjemoma tudi fizična omejitev (pridrzanje za roke, noge) otroka oziroma mladostnika.³⁷ DPM je ob tem poudaril, da je **pomembno, da so strokovni delavci za ravnanje ob (in po) kriznih dogodkih ustrezno usposobljeni. Še posebej v primeru vedenja, pri katerem je potrebna fizična zaustavitev oziroma celo fizična omejitev, je po mnenju DPM pomembno, da so strokovni delavci ustrezno usposobljeni za takšne prijeme, da jih izvedejo na način, ki je varen tako za otroka oziroma mladostnika kot tudi za tistega, ki ukrep izvaja.** Opozoril je tudi na potrebo po znanju o nudenju prve pomoči, o obravnavi otrok z motnjami v duševnem zdravju in drugih znanjih ter **MVI priporočil, naj pri strokovnih centrih preuči potrebo po izobraževanju oziroma usposabljanju strokovnih delavcev za njihovo ravnanje ob kriznih dogodkih in takšno izobraževanje oziroma usposabljanje nato po potrebi tudi izvede oziroma izvaja.**³⁸ MVI je pojasnilo, da so standardi vedenja strokovnih delavcev ob kriznih dogodkih v veliko pomoč pri izvajanju strokovnega dela v strokovnih centrih. Glede izobraževanja pa je navedlo, da program strokovnega izobraževanja in izpopolnjevanja delavcev v strokovnem centru določi ravnatelj in ne ministrstvo. Vsako leto je oblikovan *Katalog programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja* in **da od strokovnih centrov niso prejeli informacij o potrebah po tovrstnem izobraževanju.**³⁹

Glede na to, da je DPM ob obiskih strokovnih centrov večkrat ugotovil, da bi manjše število otrok v skupinah verjetno pripomoglo k boljši obravnavi otrok in mladostnikov ter reševanju (prej) navedene problematike,⁴⁰ je 2023 **pozdravil sprejem in uveljavitev (z ZOOMTVI usklajenega) Pravidnika o normativih in standardih za izvajanje vzgojno-izobraževalnih programov za otroke s posebnimi potrebami, ki je med drugim znižal normativ za oblikovanje vzgojnih in intenzivnih skupin.**

DPM je ob obiskih strokovnih centrov **večkrat ugotovil tudi težave pri zaposlovanju zdravstvenega kadra oziroma potrebo teh institucij po zaposlitvi**

zavoda Planina št. 12.2-24/2021, 12.2-25/2021, 12.2-26/202 z 11. 10. 2021.

36 Dopis MVI št. 0606-4/2023/8 s 5. 7. 2023.

37 Strokovni delavec v strokovnem centru ob nenadnem izbruhu avtoagresivnega ali heteroagresivnega vedenja, zaradi katerega je ogroženo življenje otroka ali mladostnika, njegovih vrstnikov ali zaposlenih, ali če bi agresija lahko povzročila veliko premoženjsko škodo ali če obstaja sum kaznivega dejanja, po drugem odstavku 20. člena ZOOMTVI ravna v skladu s standardi vedenja strokovnih delavcev ob kriznih dogodkih, ki so del vzgojnega programa.

38 Poročilo o obisku MD Malči Beličeve 12.2-5/2023, 12.2-6/2023, 12.2-7/2023, 12.2-8/2023 s 26. 4. 2023.

39 Dopis MVI št. 0606-14/2023/2 z 22. 5. 2023.

40 DPM je v poročilu o obisku Strokovnega centra Mladinski dom Maribor (št. 12.2-25/2022, 12.2-40/2022 z 12. 5. 2022) pristojnemu ministrstvu priporočal, da skupaj s strokovnimi centri preuči potrebo po spremembi meril za oblikovanje skupin za otroke s čustvenimi in vedenjskimi motnjami in jih ustrezno spremeni.

(več) zdravstvenega osebja (predvsem v intenzivnih skupinah). Strokovni centri morajo svoje predloge za zaposlitev zdravstvenega kadra nasloviti na Skupnost organizacij za usposabljanje oseb s posebnimi potrebami v Republiki Sloveniji (SOUS), ta se nato pogaja z ZZZS, v nadaljevanju pa je potrebna še odobritev MZ in Vlade RS. MVI je pojasnilo, da se v ta proces vključuje v fazi medresorskega usklajevanja vladnih gradiv, pri čemer prizadevanja SOUS vedno podpre in potrebe po zdravstvenem kadru tudi vsebinsko argumentira. Na MVI so v preteklih letih delovale tudi tri delovne skupine, ki so pripravile izhodišča za pripravo potrebnih kadrovskih normativov za zdravstveni kader, in sicer za vrtce (za prilagojen program predšolske vzgoje), za osnovne šole in zavode, ki izvajajo prilagojene programe izobraževanja, dalje pa tudi posebni program vzgoje in izobraževanja ter za strokovne centre. **MVI je DPM obvestilo, da so bili predlogi normativov 2022 posredovani MZ in da je bil 2023 na ravni državnih sekretarjev MVI in MZ izveden vsebinski sestanek.**⁴¹

Ob obiskih strokovnih centrov so bili člani DPM vedno pozorni tudi na primer-
nost prostorov posameznih skupin, njihovo opremljenost in vzdrževanje. **DPM namreč meni, da morajo biti prostori strokovnih centrov oziroma posameznih skupin, še posebej intenzivnih skupin, v katerih so nameščeni otroci in mladostniki z najtežjo problematiko, ustrezno prilagojeni obravnavi otrok in mladostnikov, in morajo zagotavljati otrokom in mladostnikom (pa tudi zaposlenim) varno okolje in dobro počutje.** Glede na to, da stanovanjske oziroma intenzivne skupine praviloma ne delujejo na isti lokaciji kot sam strokovni center, ampak imajo prostore v stanovanjih oziroma hišah, pogosto tudi najetih, DPM pa se je ob obiskih seznanil, da otroci in mladostniki velikokrat uničijo ali poškodujejo inventar oziroma opremo v prostorih skupine, je DPM menil, da bi bilo bolje, če (zlasti intenzivne skupine) ne bi bile v prostorih, ki so najeti. Seznanil se je tudi, da imajo strokovni centri pogosto težave pri pridobivanju primernih prostorov za stanovanjske oziroma intenzivne skupine. DPM je zato MVI **priporočil, naj nudi strokovnim centrom potrebno pomoč pri pridobivanju primernih prostorov za bivanje otrok in mladostnikov.**⁴² MVI je pojasnilo, da je v vzgoji in izobraževanju otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi motnjami prišlo do velikih sprememb, ter da se trudijo postopoma zagotoviti ustrezno število prostorov za bivanje v skupinah izven sedeža strokovnega centra. **V skladu s finančnimi zmožnostmi najemajo ali kupujejo posamezna stanovanja ali stanovanjske hiše, ki so primerni za stanovanjske skupine. MVI je tako 2022 in 2023 kupilo štiri hiše, v vsaki izmed regij po eno, kjer imajo strokovni centri možnost oblikovati intenzivno skupino.**⁴³

DPM je ob obiskih strokovnih centrov ugotovil, da se **bivalni pogoji v posameznih strokovnih centrih oziroma različnih skupinah v strokovnih centrih precej razlikujejo, in da se sama velikost prostorov posameznih skupin oziroma velikost in opremljenost sob za otroke in mladostnike razlikuje.**⁴⁴ Zato je MVI

41 Dopis MVI št. 0606-26/2023/2 s 4. 9. 2023.

42 Citirano poročilo o obisku MD Malči Beličeve.

43 Citirani dopis MVI z 22. 5. 2023 in dopis MVI št. 0606-34/2023/2 z 21. 12. 2023.

44 DPM je že 2018 ob tematskih obiskih nekaterih strokovnih centrov in centrov za usposabljanje, delo in varstvo, ko je pozornost posvetil predvsem preverjanju materialnih pogojev za učenje in delo otrok in mladostnikov, ugotovil, da se pogoji za delo in učenje otrok in mladostnikov po posameznih strokovnih centrih precej razlikujejo. Iz poročila o tematskih obiskih (št. 12.2-73/2018, 12.2-74/2018, 12.2-75/2018, 12.2-76/2018 s 7. 2. 2019) izhaja, da »področje

priporočil, naj pripravi oziroma sprejme standarde/normative za gradnjo in opremo strokovnih centrov oziroma posameznih skupin, ki delujejo v okvirih strokovnih centrov. MVI je pojasnilo, da **bodo pristopili k izdelavi standardov/normativov za prostore in opremo strokovnih centrov oziroma posameznih skupin** potem, ko bodo zaključili s pripravo standardov/normativov za prostore in opremo za dijaške domove in srednje šole (**predvidoma 2025**).

DPM je MVI **priporočil tudi, naj na svoji spletni strani objavi podatke o mreži strokovnih centrov in pojasnila o njihovem delovanju**, saj je menil, da bi bilo s podatki o mreži strokovnih centrov in pojasnil o njihovem delovanjem na spletu smiselno seznaniti splošno javnost, takšni podatki pa bi nedvomno koristili tudi različnim institucijam (na primer sodiščem, centrom za socialno delo, Varuhu), ki pri svojem delu prihajajo v stik oziroma sodelujejo s strokovnimi centri, pa tudi otrokom in mladostnikom, ki se jih namešča v strokovne centre oziroma njihovim staršem in skrbnikom. **MVI je navedeno priporočilo uresničilo.**

Poleg rednih obiskov je DPM opravil tudi kontrolni obisk **Strokovnega centra Logatec (SC Logatec)**, in sicer dveh vzgojnih skupin v Logatcu ter preveril uresničevanje priporočil z rednega oziroma prejšnjega kontrolnega obiska tega strokovnega centra, ki sta bila opravljena 2022. DPM je ob kontrolnem obisku in ogledu prostorov vzgojnih skupin v matični enoti SC Logatec z zadovoljstvom ugotovil, da so prostori vzgojnih skupin obnovljeni in na novo opremljeni, nepravilnosti oziroma nevarnosti, na katere je opozarjal DPM (izpuljene luči, razbite žarnice, gole žice, manjkajoča pokrivala luči, odstranjeni pokrovi električnih razvodnih doz, izvlečene vtičnice, štrleči vijaki itd.) pa odpravljene. Poškodovani in odstopajoči ometi v vseh prostorih (tako skupnih prostorih kot v sobah za mladostnike) so bili obnovljeni, stene pobeljene oziroma v delu pobarvane z vodoodporno barvo. Plesen v kopalnicah, ki je pomenila (tudi) nevarnost za zdravje mladostnikov, je bila odstranjena, prav tako je bila popravljena ventilacija v kopalnicah in straniščih. Odstranili so tudi lesene obloge okoli oken, ki so bile zaradi zamakanja uničene in jih nadomestili z mavčnimi oblogami (sama okna so zamenjali že pred tokratnimi obnovitvenimi deli). DPM je z zadovoljstvom ugotovil, da so zamenjali pohištvo v sobah za mladostnike. Staro, obrabljeno in poškodovano pohištvo je bilo zamenjano z novimi posteljami, garderobnimi omarami in odlagalnimi površinami. V vseh sobah so zdaj tudi pisalne mize in stoli. Obnovo prostorov vzgojnih skupin je MVI sofinanciralo prek razpisov za investicijsko vzdrževalna dela.

gradnje in opreme zavodov, ki izvajajo vzgojne in izobraževalne programe, ni pravno regulirano in da posebni standardi in normativi za gradnjo in opremo navedenih zavodov ne obstajajo. S strani pristojnega ministrstva je bil DPM seznanjen le z Normativi za graditev in opremo domov za učence srednjih šol v SR Sloveniji iz leta 1976, ki naj bi se še vedno smiselno uporabljali tudi za gradnjo in opremo zavodov, ki izvajajo vzgojne in izobraževalne programe«. Ker je DPM takrat menil, da pomanjkanje tako pravne regulacije kot tudi sredstev za vzdrževanje in investicije prispeva k velikim razlikam med posameznimi zavodi glede ustreznih pogojev za učenje in delo, ki naj bi jih ti zagotovili otrokom in mladostnikom, je ministrstvu priporočil, naj pripravi ustrezne standarde in normative za gradnjo in opremo zavodov, ki izvajajo vzgojne in izobraževalne programe, tem pa zagotovi (finančna) sredstva v višini, ki bodo omogočila izpolnjevanje navedenih standardov in normativov. Ministrstvo je v takratnem odzivu med drugim zapisalo, da je v pripravi nova zakonodaja in da se prenavljajo smernice za delo z otroki ter da bodo po uveljavitvi nove ureditve razmislili tudi o morebitni potrebi urejanja pravne regulative za prostorske pogoje in opremo za posamezne vrste skupin.

2.3

OBISK CENTRA ZA USPOSABLJANJE, DELO IN VARSTVO

DPM je 2023 opravil tematski obisk **Centra za usposabljanje, delo in varstvo Dobrna (CUDV Dobrna)**, ki izvaja posebni program vzgoje in izobraževanja ter institucionalno varstvo za otroke in mladostnike do 26. leta, ki so vključeni v ta program, institucionalno varstvo za odrasle osebe z motnjo v duševnem in telesnem razvoju ter storitev vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji.

Tematski obisk je bil opravljen v okviru ugotavljanja, v kolikšni meri je uporabnikom zagotovljena pravica do zasebnosti, o čemer je več navedeno v poglavju o obiskih posebnih socialnovarstvenih zavodov in varstveno-delovnih centrov, saj je v okviru omenjene teme DPM obiskal tudi štiri posebne socialnovarstvene zavode, en dom za starejše in štiri varstveno-delovne centre.

Ob tematskih obiskih je DPM podal sedem priporočil, namenjenih vsem obiskanim zavodom (navedeni so v delu poročila, ki se nanaša na posebne socialnovarstvene zavode). Glede na odziv CUDV Dobrna je DPM ugotovil, da so **vsa priporočila že uresničena**. Ob obisku CUDV Dobrna je **priporočil, naj v vse enote, v katerih bivajo uporabniki, namesti nabiralnik za pritožbe in opis pritožbenih poti v lahkem branju**, saj nabiralnika in opisa pritožbenih poti v času obiska DPM v stanovanjski skupini Deteljica ni bilo. Ker v CUDV Dobrna vodijo evidenco pritožb, analize pritožb pa ne delajo, prav tako letnega poročila o pritožbah ne objavijo, je DPM ob obisku CUDV Dobrna **priporočil tudi, naj razmislijo o izdelavi letne analize pritožb in o njeni objavi v letnem poročilu**. CUDV Dobrna je v odgovoru na predhodno poročilo navedel, da so v stanovanjski skupini Deteljica namestili nabiralnik za pritožbe in opis pritožbenih poti v lahkem branju, v vseh ostalih bivalnih in zunanjih bivalnih enotah pa je bilo to izvedeno v septembru 2022. Socialna služba bo ob koncu vsakega koledarskega leta naredila analizo pritožb, ki jo bo vodstvo CUDV Dobrna objavilo v letnem poročilu.

Ob obisku je bilo ugotovljeno tudi, da glede vprašanj o partnerski zvezi, spolnih odnosih in skupnem življenju, CUDV Dobrna vedno sodeluje s skrbniki oziroma starši, saj večina uporabnikov težko razume posledice, ki jih prinašajo posamezne odločitve in zato glede teh vprašanj običajno tudi upošteva mnenje skrbnikov oziroma staršev. V kolikšni meri to mnenje upoštevajo, pa je odvisno od različnih okoliščin, tako dinamike odnosa med dvema uporabnikoma kot tudi sposobnosti razumevanja posledic partnerske zveze. Glede **priporočila, da v primerih, ko se želje uporabnikov in njihovih svojcev oziroma skrbnikov glede uresničevanja do zasebnih stikov in s tem povezanih vprašanj razlikujejo, upoštevajo pravice uporabnikov do oblikovanja lastnega življenja**

po svojih željah in v okviru svojih zmožnosti, je CUDV Dobrna v odgovoru na predhodno poročilo navedel, da vseskozi stremijo k upoštevanju potreb in želja uporabnikov, velik poudarek dajejo varovanju dostojanstva uporabnika, strokovnosti, diskretnosti in korektnosti pri podajanju ter prenosih informacij osebam, ki so do njih upravičene. Zato so tudi v situacijah, ko se mnenja in želje uporabnikov ter njihovih svojcev razlikujejo, še posebej dosledni in razumevajoči do vseh vpletenih. Na željo uporabnikov ali oceno strokovnih delavcev oziroma skupin so njihovi prvi zagovorniki, ki v omenjenih situacijah najpogosteje relativno uspešno nastopajo v vlogi mediatorja, skupaj pa se trudijo tudi za krepitev moči uporabnikov ter za njihovo opolnomočenje.

Glede ginekološke obravnave uporabnic je DPM ob obisku izvedel, da vse uporabnice med štirinajstim in sedemnajstim letom vključijo v obravnavo. Nekatere uporabnice na ginekološki pregled peljejo starši, sicer pa jih vozijo zaposleni. Večina uporabnic ima ginekologinjo v Termah Dobrna, za nekatere pa poskrbijo starši in na to zavod nima vpliva. Uporabnice ginekologa obiskujejo na tri leta ali še pogosteje. Pri uporabnicah, ki niso spolno aktivne, ginekolog opravi ultrazvok trebuha. Iz odgovora CUDV na **priporočilo, da uporabnike, ki ob namestitvi v socialnovarstveni zavod niso spremenili stalnega prebivališča, državne preventivne programe na Onkološkem inštitutu Ljubljana oziroma Nacionalni inštitut za javno zdravje obvestijo o novem naslovu uporabnika**, izhaja, da imajo vsi uporabniki na sedežu CUDV prijavljen le začasni naslov. Obvestila v zvezi z omenjenimi preventivnimi programi so poslana zakonitim zastopnikom uporabnikov na njihove stalne naslove. Če obvestilo, vabilo na pregled ali izvid po opravljenem pregledu prejme CUDV Dobrna, zakonite zastopnike o tem obvesti, jim dokumente posreduje in vselej sodeluje pri organizaciji nadaljnjih postopkov, če so ti potrebni. Glede na to, da vzpostavljen sistem zagotavlja ustrezno obravnavo uporabnic, **DPM šteje priporočilo za uresničeno**.

V CUDV Dobrna za uporabnike organizirajo izobraževanja o spolnosti, kontracepciji, zanositvi in njenih posledicah. CUDV je v odzivu na predhodno poročilo navedel, da imajo uporabniki redne svetovalne pogovore s psihološko in socialno službo, na katerih se omenjene tematike in z njimi povezana problematika neredko obravnava. Omogočena jim je podpora pri varnem brskanju po spletu v okviru pouka ali izbirne dejavnosti računalništva. CUDV Dobrna predvidoma enkrat letno za uporabnike organizira predavanja na temo spolnosti, spolnega nasilja, intime in podobno. V naslednjih dveh letih je načrtovan tudi kongres uporabnikov na temo spolnosti.

Tisti uporabniki CUDV Dobrna, ki znajo uporabljati telefone, imajo svoje mobilne telefone. Te lahko uporabljajo brez nadzora in omejitev, izjema je prepoved uporabe telefona med aktivnostmi v dopoldanskem času, popoldan in zvečer pa omejitev ni. Za uporabnike je na voljo tudi skupni telefon in računalnik, prav tako je omogočen dostop do interneta.

Uresničeno je tudi **priporočilo, da v CUDV Dobrna izvedejo ustrezna izobraževanja glede nedopustnosti spolnega nasilja, pa tudi načina ravnanja v primeru, če do njega pride (na primer na koga se lahko v takšnem primeru obrnejo)**.

2.4 OBISKI VARSTVENO-DELOVNIH CENTROV

DPM je v letu 2023 obiskal **18 varstveno-delovnih centrov (VDC) z njihovimi enotami (skupaj 22 enot institucionalnega varstva)**, ki izvajajo socialnovarstvene storitve vodenja, varstva, zaposlitve pod posebnimi pogoji ter institucionalnega varstva za odrasle osebe z motnjami v razvoju in več motnjami.

DPM je že v letu 2022 začel s sistematičnimi obiski enot institucionalnega varstva (bivalnih enot, stanovanjskih skupin in večjih enot) v VDC, z namenom ugotoviti, v kakšnem obsegu je uporabnikom omejena osebna svoboda (svoboda gibanja; kakšne so pravne podlage za takšno omejevanje; preveril je, kako v obiskanih enotah ravnajo v primerih neželenih vedenj uporabnikov, in ali v primerih incidentov uporabljajo PVU; ogledal pa si je tudi, kakšni so bivalni pogoji v teh enotah in v kolikšni meri uporabniki odločajo o svojem življenju oziroma načinu bivanja v enotah institucionalnega varstva). V letu 2023 je DPM s temi obiski nadaljeval in opravil **redne obiske sedmih javnih zavodov in šestih koncesionarjev z njihovimi enotami**. Te institucije je DPM obiskal prvič, in sicer je obiskal skupaj **17 enot institucionalnega varstva** (šlo je za bivalne enote in stanovanjske skupine). **Poleg rednih obiskov je v VDC opravil en kontrolni obisk in štiri tematske.**

DPM je opravil nenapovedane redne obiske **VDC Vrhnika – Idrija, VDC Zasavje, VDC Postojna, VDC Ajdovščina – Vipava, VDC Koper, VDC Šentjur, VDC SAŠA, Medobčinskega društva Sožitje Ptuj (Sožitje Ptuj), Medobčinskega društva Sožitje Maribor (Sožitje Maribor), Zavoda Karion, podjetja Želva, d. o. o. (Želva), Zveze društev za cerebralno paralizo Sonček (Zveza Sonček) in Skupnosti Barka.**⁴⁵

Ob **rednih obiskih 11 VDC je DPM podal skupno 112 priporočil**, od katerih je bilo **43 sprejetih in tudi že uresničenih, 45 pa jih je na uresničitev še čakalo**. Glede enega priporočila se VDC ni opredelil in bo DPM njegovo uresničitev preveril ob prihodnjem obisku. V času priprave letnega poročila DPM še ni prejel odzivov treh obiskanih institucij, in sicer Sožitja Maribor, tam je rok za odgovor že potekel, in Zavoda Karion ter Želve, tam pa rok za odziv na predhodno poročilo še ni potekel. DPM je tako v času priprave letnega poročila čakal odziv na 23 priporočil. Ugotovitve DPM s posameznih obiskov, njegova priporočila in odzivi nanje se razvidni iz preglednic, ki jih Varuh objavlja na svoji spletni

⁴⁵ V teh dveh primerih (Zveza Sonček in Skupnost Barka) je bilo poročilo o obisku v času priprave letnega poročila DPM še v pripravi.

strani,⁴⁶ zato so v nadaljevanju predstavljene le nekatere bistvene ugotovitve z opravljenih obiskov v letu 2023.

Ob obiskih enot institucionalnega varstva v VDC je DPM ponovno ugotavljal, da **bivanje v manjših enotah zagotavlja boljše kakovost bivanja**, uporabniki pa lahko v večji meri odločajo o svojem življenju, saj je storitev v manjših enotah bolj prilagojena individualnim potrebam in željam uporabnikov. DPM je ob tem pohvalil dobre prakse, ki pripomorejo k bolj kakovostnemu izvajanju storitve in s tem boljši kakovosti življenja uporabnikov. DPM ugotavlja, da je v vseh obiskanih enotah dostop do kopalnic uporabnikom omogočen ves čas, številne sobe so opremljene in urejene v skladu z željami uporabnikov, zlasti v manjših enotah so uporabniki v skladu s svojimi sposobnostmi vključeni v skrb za bivalno okolje in okolico objektov, zaposleni jih spodbujajo tudi k samostojnejšemu življenju. V večini obiskanih enot imajo uporabniki na voljo različne prostočasne aktivnosti, nekatere obiskane institucije z dodatnimi načini omogočajo uporabnikom kakovostno preživljanje prostega časa. DPM je na primer posebej pohvalil spremstvo tolmača za slepe za slepega uporabnika na nogometnih tekmah in omogočanje jadriranja za uporabnike, ki sicer pri vsakodnevnih opravilih in negi potrebujejo pomoč.

Tudi ob obiskih VDC v letu 2023 je DPM ugotovil, da imajo nekateri uporabniki omejeno osebno svobodo in enot institucionalnega varstva ne morejo samostojno zapuščati, nihče od njih pa ni bil v VDC nameščen v skladu z določbami ZDZdr, ki je trenutno edina zakonska podlaga za omejevanje osebne svobode v socialnovarstvenih zavodih. Ker je takšno omejevanje osebne svobode mogoče le na podlagi ustrezne pravne podlage in ker gre za problem sistemske narave, ki ga je treba rešiti celostno in enotno na nivoju celotne države, je DPM tudi ob obiskih v letu 2023 na to opozoril MSP in mu **priporočil, naj aktivno pristopi k aktivnostim za zagotovitev ustrezne pravne podlage za omejevanje osebne svobode uporabnikom v vseh VDC v Sloveniji**. MSP je **priporočilo ponovno sprejelo, vendar ga še vedno ni uresničilo**. Varuh je v tej zvezi 20. 3. 2023 prejel odgovor MSP, v katerem je bilo (ponovno) navedeno, da na ministrstvu trenutno potekajo aktivnosti, prioriteto usmerjene v ciljno skupino otrok in mladostnikov, ki v okviru storitve institucionalnega varstva potrebujejo dodatno specializirano varovano obravnavo (varovani oddelek). Po izvedbi dveh pilotnih projektov v dveh centrih za usposabljanje, delo in varstvo (Zavoda za usposabljanje, delo in varstvo dr. Marijana Borštnarja Dornava in Centra za usposabljanje, delo in varstvo Dolfke Boštjančič, Draga) so pripravljene smernice in navodila za uporabo posebnih varovalnih ukrepov na podlagi ZDZdr in Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o pacientovih pravicah. Po zaključku projektov in aktivnosti za skupino otrok in mladostnikov s kombiniranimi motnjami v duševnem razvoju in težavami v duševnem zdravju pa se bo po zagotovilih ministrstva pristopilo še k obravnavi storitev za odrasle osebe. Na MSP ocenjujejo, da bo podobna usmeritev vpeljana za celotno področje izvajanja storitve institucionalnega varstva (v VDC in CUDV) za osebe z najtežjimi vedenjskimi motnjami. Po oceni MSP naj bi bile rešitve implementi-

46 <https://www.varuh-rs.si/o-varuhu/organizacijske-enote-in-svet-varuha/drzavni-preventivni-mehanizem/levi-meni/priporocila-iz-obiskov-preglednice/?categories=>

rane do konca leta 2023. Na nadaljnje pozive po ureditvi tega področja je Varuh 8. 12. 2023 prejel odgovor MSP, v katerem je bilo navedeno, da bo v kratkem oblikovana delovna skupina, v katero bodo povabili različne deležnike, ki delujejo na področju socialnega varstva. Ocenjujejo, da bodo za ureditev področja zadostovale smernice MSP za delo z osebami z motnjo v duševnem razvoju ter izobraževanje vseh zaposlenih za delo po smernicah. **DPM je MSP prosil za pojasnilo, ali je navedena delovna skupina že oblikovana, vendar v času priprave tega zapisa odgovora še ni prejel.**

Ob obiskih VDC je DPM ugotavljal tudi, da se v enotah institucionalnega varstva (predvsem zaradi s starostjo povečanih potreb uporabnikov in s tem upadanje njihovih spretnosti pri vsakdanjih opravilih in negi) soočajo s kadrovske stisko, ki je še posebej pereča ob odsotnosti zaposlenih zaradi bolezni ali dopustov. Na to je DPM že v letu 2022 opozarjal pristojno ministrstvo, ki je odgovorilo, da je bil aprila 2022 sprejet Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev, ki določa spremembe normativov za zaposlene v domovih za starejše, posebnih socialnovarstvenih zavodih, varstveno-delovnih centrih in zavodih za usposabljanje. Sprejeti so bili tudi prenovljeni kadrovske normativi za upravičence v manjših dislociranih stanovanjskih skupinah in bivalnih enotah institucionalnega varstva odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju ali več motnjami. Spremembe Pravilnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev določajo, da se bo do leta 2030 število zaposlenih v obstoječi mreži izvajalcev povečalo za več kot 2.200. Nadgradnja tega pravilnika temelji na dejanskih potrebah v socialnem varstvu in določa časovnico postopnega povečevanja kadra do leta 2030. Pri oblikovanju predlogov sprememb standardov in normativov so sodelovali tudi izvajalci na področju storitev varstveno-delovnih centrov kot tudi zavodov za usposabljanje. Z namenom obravnave kadrovske problematike v socialnem varstvu in priprave rešitev, ki bodo imele pozitiven vpliv na področje zaposlovanja, je bila imenovana delovna skupina, ki pripravlja predlog kratkoročnih in dolgoročnih ukrepov za reševanje kadrovske problematike pri izvajalcih socialnovarstvenih storitev in programov. Načrtuje se, da bodo kadrovske ukrepi del nacionalnega izvedbenega načrta na področju socialnega varstva v obdobju od 2022 do 2025. Glede na navedeni odgovor je DPM **priporočil MSP, naj prouči, kako spremenjeni Pravilnik o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev in nacionalni izvedbeni načrt na področju socialnega varstva v obdobju 2022–2025 vplivata na možnost dodatnih zaposlitev v enotah institucionalnega varstva in če ugotovi, da bi v enotah lahko zaposlili dodatne izvajalce, izvajalcem to tudi omogoči.** MSP je priporočilo **sprejelo, a še ne uresničilo.** Pojasnilo je, da učinke, ki jih je prinesla sprememba Pravilnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev, na ministrstvu še spremljajo in jih bodo preučili v okviru nadaljnega reševanja kadrovske problematike pri izvajalcih socialnovarstvenih storitev in programov. Na splošno se vsi socialnovarstveni zavodi soočajo s težavo pomanjkanja kadrov, zato je bila na ministrstvu imenovana delovna skupina, ki pripravlja predloge ukrepov za reševanje kadrovske problematike pri izvajalcih. V okviru delovne skupine je bila izdelana analiza potreb po kadrih, obravnavana ključna problematika, pobude različnih deležnikov in oblikovan pregled

predvidenih ukrepov ter aktivnosti MSP. Načrtuje se, da bodo kadrovske ukrepi del nacionalnega izvedbenega načrta na področju socialnega varstva v obdobju do leta 2025. Za uspešno realizacijo ukrepov na področju pridobivanja in zadržanja kadrov bo potrebno medresorsko sodelovanje.

DPM je ugotovil, da je posebej pereča kadrovska stiska v VDC Nova Gorica, Enoti Stara Gora, v kateri se soočajo s pomanjkanjem kadra na področju osnovne oskrbe, pa tudi zdravstvene nege, zato morajo pri oskrbi uporabnikov pogosto pomagati tudi strokovni delavci, kar pa nato vodi do pomanjkanja časa za strokovno delo. DPM je zato MSP ob obisku VDC Nova Gorica **posebej priporočil, naj Pravilnik o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev prilagodi potrebam uporabnikov storitve institucionalnega varstva v Enoti Stara Gora in VDC Nova Gorica ter v čim krajšem času omogoči zaposlitev dodatnih izvajalcev osnovne oskrbe. Priporočilo je bilo sprejeto, ne pa tudi uresničeno.** MSP je v odzivu na končno poročilo navedlo, da se zavedajo potreb varstveno-delovnih centrov po kadrovskih okrepitvah, tako na storitvi institucionalno varstvo kot tudi na storitvi vodenje, varstvo in zaposlitev pod posebnimi pogoji. Ponovno je navedlo, da je bil aprila 2022 sprejet Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev in učinke, ki jih prinaša ta sprememba – na ministrstvu jih spremljajo in jih bodo preučili v okviru nadaljnjega reševanja kadrovske problematike pri izvajalcih socialnovarstvenih storitev in programov, pri čemer pa bo za uspešno realizacijo ukrepov na področju pridobivanja in zadržanja kadrov potrebno medresorsko sodelovanje.

Iz odgovorov MSP je torej mogoče ugotoviti, da je MSP seznanjeno s kadrovsko stisko v VDC, a opaznih sprememb na bolje DPM ob svojih obiskih ni zaznal. V začetku 2024 je bil Varuh celo seznanjen s problematiko ogrožanja obstoja delovanja VDC, ki naj bi glede na finančna izhodišča za leto 2024 prejel za več kot 80 odstotkov manj proračunskih sredstev. Varuh je zato opozoril, da znatno znižanje proračunskega financiranja materiala in storitev za tekoče izvajanje redne zakonsko opredeljene dejavnosti pomeni grob poseg v temeljne človekove pravice odraslih invalidnih oseb do storitve, ki jim, v skladu z njihovimi sposobnostmi, daje možnost aktivnega vključevanja v družbeno življenje in delovno okolje ter opravljanje koristnega in njihovim zmožnostim primerne dela.

Zmanjšanje financiranja VDC pomeni poseg tako v pravice že vključenih uporabnikov kot tudi v pravice oseb, ki bi se v VDC želele vključiti, a zanje ni prostih mest. DPM je ob obiskih tako javnih zavodov kot koncesionarjev namreč ugotavljal, da imajo na čakalni listi za vključitev tako v storitev vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji kot tudi v institucionalno varstvo več oseb, ki jih zaradi zapolnjenih koncesijskih mest ne morejo sprejeti. Zato je DPM ob obisku **Sožitja Maribor MSP priporočil, naj s širitvijo kapacitet in podelitvijo novih koncesijskih mest omogoči vključitev novih uporabnikov.** V času priprave tega zapisa DPM odziva MSP na navedeno priporočilo še ni prejel.

Uporabniki institucionalnega varstva so vključeni tudi v storitev vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji in tako tudi tam potrebujejo do-

ločeno mero zdravstvene oskrbe, saj v dopoldanskem času, ko so vključeni v drugo storitev, te težave ne izginejo. Na to so predstavnike DPM že opozarjali zaposleni ob preteklih obiskih varstveno-delovnih centrov in DPM je pristojnemu ministrstvu (takrat je bilo to MDDSZ) že podal priporočilo, da preuči možnosti spremembe določb o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev na način, ki bi vključeval zdravstveno nego tudi v okviru storitve vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji. DPM meni, da so tudi uporabniki, ki zaradi zdravstvenih težav potrebujejo zdravstveno oskrbo in nego, upravičeni do storitve vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji, če se v to storitev sicer lahko aktivno vključujejo. S to storitvijo se uporabnikom namreč izpolnjujejo z ustavo in zakoni določene temeljne človekove pravice odraslih invalidnih oseb do storitve, ki uporabnikom v skladu z njihovimi sposobnostmi daje možnost aktivnega vključevanja v družbeno življenje in delovno okolje ter opravljanja koristnega, vendar njihovim zmožnostim primernega dela. Zato je DPM **MSP priporočil, naj Pravilnik o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev spremeni tako, da se uporabnikom storitve vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji v okviru te storitve zagotovi tudi zdravstveno varstvo**. MSP je priporočilo **sprejelo, ne pa še uresničilo**. Navedlo je, da bo ministrstvo v Nacionalnem izvedbenem načrtu na področju socialnega varstva 2023–2025 kot enega izmed ukrepov za izboljšanje dostopnosti programov in storitev predvidelo pripravo analize in strokovnih podlag za integracijo nekaterih zdravstvenih storitev v socialnovarstveno storitev vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji v varstveno-delovnih centrih in zavodih za usposabljanje. Analiza in strokovne podlage bodo namenjene pregledu in pripravi možnih rešitev za omogočanje integrirane dnevne storitve za uporabnike z motnjo v duševnem in telesnem razvoju ter drugimi oviranostmi, s čimer želi ministrstvo spodbujati razvoj skupnostnih oblik storitev in preprečevati socialno izključenost uporabnikov. Omenjene ugotovitve bodo tudi podlaga za pripravo sistemskih sprememb na tem področju, ki bodo obravnavane v okviru predvidenih sprememb Zakona o socialnem varstvu.

Ob obisku **VDC Zasavje** je bilo izpostavljeno, da je nekaj uporabnikov storitve vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji v to storitev vključenih v manjšem obsegu, ker so tudi uporabniki osebne asistencije po določbah Zakona o osebni asistenci (ZOA). Ena od uporabnic je tako v storitev vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji vključena le deset ur tedensko, kar omogoča njeni osebni asistentki zaposlitev za poln delovni čas. Nekateri od teh uporabnikov bi želeli v VDC prihajati pogosteje in postavlja se vprašanje, ali je trenutna ureditev in postopek odločanja o pravici do osebne asistencije v njihovo korist. Zato je DPM **priporočil MDDSZ, naj pri pripravi sprememb in dopolnitev ZOA prouči možnost sprememb postopka ugotavljanja potreb po osebni asistenci in obsega le-te, na način, da bi se pri odločanju v prvi vrsti upoštevale želje uporabnika, kar bi omogočalo odločitve, ki bi bila v uporabnikovo največjo korist**. MDDSZ je priporočilo **sprejelo, a še ne uresničilo**. Odgovorilo je, da se v skladu z veljavno zakonodajo pravica do osebne asistencije ne izključuje s pravico do vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji oziroma pravico do drugih podpor pri zaposlovanju in socialnem vključevanju ter vključenosti v izvajanje vzgojno izobraževalnih programov. V primerih, ko

je oseba vključena v storitve vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji, se število odobrenih ur osebne asistencije zmanjša za število ur, ki so bile uporabniku priznane iz naslova teh storitev. Dopolnitev ZOA bo v postopku ugotavljanja potreb po osebni asistenci predvidela tudi upoštevanje primerov, ko je oseba vključena v storitve vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji. Predvideno je, da se v primeru vključenosti vlagatelja v storitve vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji v izreku odločbe določi obseg in vrsto storitev osebne asistencije za čas, ko je uporabnik v storitve vključen, in za čas, ko storitve vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji niso na voljo. Na ta način bo v postopku ugotavljanja potreb po osebni asistenci ocenjevanje potreb potekalo na način, da bo vnaprej opredeljena želena vključenost posameznika v storitve vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji in tako uporabniku v še večjo korist.

DPM je opravil tudi **kontrolni obisk VDC Nova Gorica, Enote Stara Gora**. Ob rednem obisku leta 2022 je DPM podal VDC Nova Gorica 14 priporočil, MDDSZ pa tri. Ob kontrolnem obisku je DPM ugotovil, da je VDC Nova Gorica **uresničil sedem priporočil, sedem priporočil, podanih ob rednem obisku 2022, pa VDC Nova Gorica še ni v celoti uresničil**, zato je ponovno pozval k njihovi uresničitvi. Neuresničena priporočila, vezana na bivalne pogoje, naj bi se po zagotovilih VDC Nova Gorica uresničila po selitvi nekaterih uporabnikov v novo enoto na Trnovem. Takrat se bodo v Enoti Stara Gora zmanjšale kapacitete in bodo pridobili prostor za vzpostavitev (nekoliko) boljših bivalnih pogojev v tej enoti. V VDC Nova Gorica so v času kontrolnega obiska že potekale aktivnosti za zagotavljanje ustrežnejše strokovne obravnave uporabnikov, vendar je uresničitev teh priporočil otežena tudi zaradi neustreznega kadrovskega normativa.⁴⁷ Z namenom dodatnega izboljšanja obravnave uporabnikov je DPM ob kontrolnem obisku VDC Nova Gorica podal še štiri nova priporočila, ki so bila **sprejeta, a še ne uresničena**.

DPM je ob kontrolnem obisku ugotovil tudi, da MDDSZ oziroma MSP priporočil, podanih ob obisku leta 2022, (še) **ni uresničilo**. Zato je tudi MSP ponovno pozval k njihovi uresničitvi in podal dve novi priporočili, uresničitve katerih bi lahko omogočila boljše izvajanje storitve in večjo kakovost življenja uporabnikov v Enoti Stara Gora. Gre za priporočilo, da se VDC Nova Gorica v čim krajšem možnem času vključi v projekt deinstitutionalizacije ter tako uporabnikom omogoči bivanje v manjših enotah v urbanem okolju. MSP je v odzivu na končno poročilo navedlo, da je Strategija deinstitutionalizacije v socialnem varstvu za obdobje 2024–2034 v zaključni fazi sprejemanja. Terminski plan in zaporedje zavodov, ki bodo šli v preobrazbo, bo določen v pripadajočih akcijskih načrtih, ki se bodo sprejemali za obdobje dveh let v času izvajanja strategije. Ne glede na to pa je MSP glede priprave načrta preobrazbe že v pogovorih z VDC Nova Gorica. Na uresničitve še čaka tudi priporočilo, ki je povzeto v začetku tega poglavja, in sicer, da MSP Pravilnik o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev prilagodi potrebam uporabnikov storitve institucionalnega varstva v Enoti Stara Gora in VDC Nova Gorica in v čim krajšem času omogoči zaposlitev dodatnih izvajalcev osnovne oskrbe.

⁴⁷ Več o kadrovske stiski je navedeno ob priporočilih MSP v začetnem delu tega poglavja.

DPM je v 2023 opravil tudi štiri tematske obiske VDC, in sicer je obiskal **VDC Murska Sobota, VDC Tončke Hočevar, VDC Krško – Leskovec** in **Center za varstvo in delo Golovec (CVD Golovec)**. Ob teh obiskih je skušal ugotoviti, v kolikšni meri je uporabnikom teh zavodov zagotovljena pravica do zasebnosti, intimnosti, ali imajo možnost vzpostavitve odnosa z osebo istega ali drugega spola znotraj zavoda ali zunaj njega, ali se takšnim osebam zagotavlja možnost skupnega življenja, sklenitev zakonske zveze, kakšna je zdravstvena obravnava uporabnikov, ali jim je zagotovljena možnost kontracepcijskih sredstev, kakšno je ravnanje v primeru nosečnosti uporabnice, kdo odloča o prekinitvi nosečnosti in sterilizaciji. V povezavi z vsemi navedenimi vprašanji je DPM preverjal pritožbene poti, možnosti stikov (obiski, telefonski klici, dostop do svetovnega spleta in podobno) ter bivalne pogoje. Poseben podarek je dal primerom spolnega nasilja in ravnanju, če je ali bi v prihodnje do takšnih primerov prišlo. Ob obiskih sta se predstavnica Varuha in predstavnica nevladne organizacije pogovorili tudi z nekaterimi uporabniki in tako neposredno od njih izvedeli, kakšne so možnosti in omejitve za partnerske zveze, intimne stike in skupno življenje.

DPM ob tematskih obiskih VDC ni zaznal, da bi obiskane institucije uporabnike ovirale pri uresničevanju njihovih pravic do intimnosti in spolnosti. V

vseh navedenih institucijah so med uporabniki pari, ki imajo podporo zaposlenih, so pa pri tem nekateri uporabniki nekoliko ovirani in o partnerskih oziroma intimnih zvezah ne morejo (popolnoma) samostojno odločati. Tako iz pogovorov z zaposlenimi kot z uporabniki je bilo mogoče ugotoviti, da **o partnerstvu, skupnem življenju, pa tudi spolnih stikih, zaščiti pred nosečnostjo, sterilizaciji in sklenitvi zakonske zveze, odločajo starši oziroma skrbniki uporabnikov.** To lahko kaže na prekomerno poseganje skrbnikov v življenje uporabnikov. Skrbnik naj bi urejal le tiste uporabnikove zadeve, pri katerih uporabnik potrebuje podporo, ne pa vseh, saj to predstavlja omejevanje uporabnika pri odločanju o svojem življenju. Skrbniki torej ne morejo namesto uporabnikov odločati o njihovem življenju, temveč naj bi jim pomagali pri tistih odločitvah, kadar uporabniki to pomoč potrebujejo. Zato je DPM obiskanim institucijam **priporočil, naj v primerih, ko se želje uporabnikov in njihovih svojcev oziroma skrbnikov glede uresničevanja do zasebnih stikov in s tem povezanih vprašanj razlikujejo, upoštevajo pravice uporabnikov do oblikovanja lastnega življenja po svojih željah in v okviru svojih zmožnosti.**

DPM je ob obiskih VDC ugotovil, da sta bili sterilizacija oziroma vazektomija opravljeni pri manjšem številu uporabnic oziroma uporabnikov. Ti posegi so

bili opravljeni na predlog staršev oziroma skrbnikov uporabnic in uporabnikov, v nekaj primerih so bile sterilizacije opravljene na predlog zdravnika in s soglasjem staršev ali skrbnikov. Po podatkih, s katerimi so razpolagali sogovorniki v VDC, je do umetne prekinitve nosečnosti prišlo v enem primeru, ko se je za poseg uporabnica odločila sama. Kot je že navedeno, gre v obeh primerih za medicinski poseg, ki se izvaja v zdravstveni ustanovi in obiskane ustanove o njih ne odločajo. Glede kontracepcije je bilo ugotovljeno, da uporabnice v redkih primerih odločajo same – na lastno pobudo (in s soglasjem skrbnikov) ali na predlog skrbnikov jo predpiše ali vstavi izbrani ginekolog, ki bi moral upo-

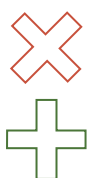

rabnici ustrezno pojasniti pomen kontracepcijske metode in njene stranske učinke. Glede nosečnosti in starševstva je DPM ugotovil, da si nekateri uporabniki in uporabnice želijo otrok, a si po pogovorih o pomenu starševstva in skrbi za otroka večinoma premislijo. Med uporabnicami institucionalnega varstva v VDC je (bilo) zelo malo takšnih, ki imajo otroke, VDC pa so navedenim uporabnicam pri skrbi za otroke nudili podporo in pomoč.

2.5 OBISKI PSIHIATRIČNIH BOLNIŠNIC

DPM je 2023 opravil tri obiske na oddelkih pod posebnim nadzorom v psihiatričnih bolnišnicah.⁴⁸ 8. 6. 2023 je obiskal **Enoto za intenzivno otroško in adolescentno psihiatrijo (EIOAP) v Univerzitetni psihiatrični kliniki Ljubljana (UPK Ljubljana)**, 26. 7. 2023 je obiskal **oddelek za gerontopsihiatrijo v Psihiatrični bolnišnici Vojnik (PB Vojnik)**, 28. 9. 2023 pa so člani DPM obiskali **sprejemni oddelek na Enoti za intenzivno psihiatrijo (EIP) v UPK Ljubljana**. Vsi obiski oddelkov so bili redni in nenapovedani.

Ob obiskih oddelkov pod posebnim nadzorom je DPM podal skupaj 49 priporočil, od tega štiri priporočila MZ, 45 pa jih je naslovil na obiskani bolnišnici. Dve izmed priporočil, naslovljenih na MZ, sta bili sistemski, drugi dve priporočili podani ministrstvu in vsa priporočila podana psihiatričnima bolnišnicama pa so bila splošna. **MZ je dve izmed priporočil sprejelo, vendar v času njegovega odziva še nista bili uresničeni.** Z dvema priporočili DPM v času priprave tega poročila MZ še ni seznanil.⁴⁹ Obiskani psihiatrični bolnišnici sta **sprejeli 40 priporočil in jih od tega 15 v času njunih odzivov že uresničili, 25 pa jih je še čakalo na uresničitve. Pet priporočil ni bilo sprejetih.**

Člani DPM⁵⁰ so bili ob obiskih oddelkov pod posebnim nadzorom psihiatričnih bolnišnic pozorni na številne okoliščine, ki bi lahko kazale na kršenje pravic pacientk oziroma pacientov,⁵¹ ki se zdravijo na teh oddelkih, ali na neprimerno/grdo ravnanje oziroma mučenje. V nadaljevanju so najprej po sklopih navedene nekatere od teh okoliščin in ugotovitve DPM (na primer glede podaje in preklica privolitve, glede seznanitve s pravicami in pravnim varstvom, glede izvajanja posebnih varovalnih ukrepov in glede bivalnih pogojev) oziroma priporočila glede teh ugotovitev, ki jih je DPM podal UPK Ljubljana in PB Vojnik. Na koncu zapisa so navedena še vsa preostala priporočila, ki jih je DPM podal psihiatričnima bolnišnicama v letu 2023.

Oseba je lahko na zdravljenje na oddelek pod posebnim nadzorom skladno z ZDZdr sprejeta **na podlagi privolitve** ali na podlagi sklepa sodišča, če privolitve v sprejem na zdravljenje ne poda ali je ni sposobna podati. Člani DPM so bili ob obiskih vselej pozorni, ali je bila privolitev dana skladno z ZDZdr, ali so osebe, ki so podale privolitev, razumele svoj položaj, ali so bila dana ustrezna

⁴⁸ ZDZdr določa, da je psihiatrična bolnišnica psihiatrična klinika, psihiatrična bolnišnica oziroma psihiatrični oddelek splošne bolnišnice, ki opravlja specialistično bolnišnično in specialistično ambulantno zdravljenje ter konziliarno dejavnost s področja psihiatrije (15. točka prvega odstavka 2. člena ZDZdr).

⁴⁹ Končno poročilo o obisku je bilo v času priprave tega zapisa še v pripravi.

⁵⁰ Na obisku sprejemnega oddelka na EIP v UPK Ljubljana je poleg članov DPM sodeloval tudi zdravnik izvedenec.

⁵¹ V nadaljevanju uporabljen izraz pacient služi kot nevtralni izraz za ženski in moški spol.

pojasnila o zdravstvenem stanju in zdravljenju ipd. (tretji odstavek 36. člena ZDZdr). V PB Vojnik je DPM obiskal oddelek za gerontopsihiatrijo, kjer se zdravijo osebe s kognitivnimi motnjami oziroma motnjami v duševnem zdravju, za katere je po mnenju DPM še posebej pomembno presoditi, ali so sposobne podati svojo pravo voljo oziroma ali se zavedajo pomena dane privolitve v sprejem na zdravljenje. Glede na to, da je DPM ugotovil, da je bila večina oseb na oddelek sprejeta na podlagi privolitve, je PB Vojnik **priporočil, naj v vsakem primeru posebej skrbno presodi, ali je oseba, ki naj bi jo sprejeli na zdravljenje na oddelek za gerontopsihiatrijo, sploh sposobna dati privolitev v sprejem na zdravljenje v smislu ZDZdr in da v dvomu, ali je oseba sposobna dati privolitev, o sprejemu takšne osebe obvesti sodišče**. Na sprejemnem oddelku EIP v UPK Ljubljana je DPM ugotovil, da je privolitev za sprejem na zdravljenje za osebo z motnjo v duševnem razvoju podpisal njen skrbnik. Ker skrbnik po mnenju DPM ne more podati privolitve za sprejem svojega varovanca na zdravljenje na oddelek pod posebnim nadzorom psihiatrične bolnišnice, saj skrb, ki jo opravlja za svojega varovanca, ne obsega tudi odločanja o omejitvi njegove osebne svobode, je UPK Ljubljana **priporočil, naj v vseh primerih, ko oseba, ki je postavljena pod skrbništvo, in ni sama sposobna podati privolitve v sprejem na oddelek pod posebnim nadzorom v smislu ZDZdr, o sprejemu takšne osebe obvesti pristojno sodišče**. DPM je ob obiskih oddelkov pod posebnim nadzorom ugotavljal tudi, ali so bile osebe seznanjene, da lahko privolitev kadarkoli, izrecno ali z dejanji, iz katerih je to mogoče sklepati, prekličejo in zahtevajo odpust z zdravljenja na oddelku pod posebnim nadzorom (prvi odstavek 38. člena ZDZdr). UPK Ljubljana in PB Vojnik **imata za sprejem na zdravljenje na podlagi privolitve vnaprej pripravljen obrazec, v katerem je zapisano, da lahko oseba privolitev tudi prekliče**. Ker v obrazcih ni bilo navedeno, kako lahko oseba prekliče privolitev, je DPM obema obiskanim psihiatričnim bolnišnicama **priporočil, naj obrazec za sprejem na zdravljenja na podlagi privolitve ustrezno dopolnita oziroma ga uskladita z določbo 38. člena ZDZdr glede načina preklica privolitve**.

Ob obiskih je DPM preverjal tudi, ali so bili pacienti **seznanjeni s svojimi pravicami po ZDZdr in ZPacP ter z možnostjo za pravno varstvo**, dalje pa je preverjal tudi, na kakšen način so jih zaposleni seznanili s pravicami, ali je bilo uveljavljanje pravnega varstva učinkovito, ali so imeli možnost podati anonimno pritožbo, predlog ali mnenje, ali so bili seznanjeni z možnostjo, da se obrnejo na zastopnika pravic oseb na področju duševnega zdravja ipd. **DPM je ugotovil, da so se pacienti v UPK Ljubljana in PB Vojnik praviloma že ob sprejemu oziroma pozneje na oddelku seznanili s svojimi pravicami, informacije glede njihovih pravic in pravnega varstva pa so jim bile večinoma dostopne tudi na oglasnih deskah na oddelkih oziroma v zloženkah, ki naj bi jih prejeli ob sprejemu oziroma so bile dosegljive na oddelkih**. Po mnenju DPM je poleg same seznanitve pomembno tudi, da so pacienti seznanjeni z informacijami na njim razumljiv in prijazen način. DPM je PB Vojnik, v okviru katerega je obiskal oddelek za gerontopsihiatrijo, na katerem se zdravijo starejši pacienti, zato **priporočil, naj informacije o pravicah po ZDZdr in ZPacP ter pritožbenih poteh na oddelku za gerontopsihiatrijo zapiše in objavi na oglasni deski v obliki lahkega branja ali slikovni pisavi (s piktogrami) oziroma na drug ose-**

bam čim bolj razumljiv in prijazen način, oziroma da (na enak način) pripravi posebno zloženko, ki bo namenjena starejšim pacientom in bo vsebovala informacije, določene v 16. členu ZDZdr. Enako je priporočil tudi glede drugih informacij na oglasni deski oziroma drugih zapisanih informacijah, s katerimi PB Vojnik seznanja paciente na oddelku za gerontopsihiatrijo. UPK Ljubljana pa je ob obisku EIOAP, kjer se zdravijo mladoletni pacienti z motnjami v duševnem zdravju, priporočil, naj spoštuje določbe 16. člena ZDZdr in da poskuša podatke o pravicah, hišnem redu in druge podatke, mladoletnim pacientom predstaviti na način, ki je čim bolj razumljiv in prijazen otrokom in mladostnikom (na primer z ilustracijami, na berljiv način), in da (na enak način) pripravi tudi posebno zloženko, ki bo namenjena mladoletnim pacientom in bo vsebovala podatke, določene z ZDZdr.

Ob obiskih oddelkov pod posebnim nadzorom so bili člani DPM posebej pozorni na vse okoliščine, ki bi lahko kazale na nespoštovanje zakonskih določb, nedopustno omejevanje ali nespoštovanje pravic oseb oziroma na morebitno neprimerno/ponižujoče ravnanje ali mučenje pri **izvajanju posebnih varovalnih ukrepov (PVU)**. V obeh obiskanih psihiatričnih bolnišnicah izvajajo pod pogoji, predpisanimi z ZDZdr, (le) enega izmed PVU, tj. telesno oviranje s pasovi. Tako v UPK Ljubljana, kot tudi v PB Vojnik je DPM ugotovil, da **izvajajo PVU tudi pri pacientih, ki so podali privolitev za sprejem na zdravljenje**. Po mnenju DPM v primeru, ko je oseba na oddelku pod posebnim nadzorom na podlagi privolitve, ni možno šteti, da je dala tudi privolitev za izvedbo PVU. Razen v izjemnih primerih, ko bi oseba morda PVU zahtevala sama ali bi se z ukrepom izrecno strinjala, je treba po mnenju DPM vedno šteti, da je ukrep izveden v nasprotju z voljo osebe. Nasprotovanje pacienta PVU pa je po mnenju DPM treba razumeti kot hkraten preklic privolitve za bivanje na oddelku pod posebnim nadzorom, zato mora bolnišnica v takšnih primerih, skladno z ZDZdr o sprejemu pacienta, obvestiti sodišče.⁵² DPM je zato obema psihiatričnima bolnišnicama priporočil, naj je glede na zelo omejujočo naravo telesnega oviranja s pasovi skrajno zadržana pri presoji, kdaj se pacient (ki je na oddelku pod posebnim nadzorom sprejet na podlagi privolitve) strinja z izvedbo PVU, in da v dvomu vedno šteje, da se z izvedbo PVU ne strinja ter da v primeru, ko se ne strinja z izvedbo PVU, izvedba PVU pa je po presoji pristojnih nujno potrebna, šteje, da je pacient preklical privolitev za sprejem na oddelku pod posebnim nadzorom in o njegovem sprejemu skladno z ZDZdr obvesti sodišče. **Obe bolnišnici sta v odzivih glede priporočila navedli pomisleke v smislu, da ZDZdr ne določa, da bi bilo treba v primeru odklonitve uporabe PVU obveščati sodišče glede preklica privolitve za sprejem na oddelku pod posebnim nadzorom.** DPM se je sicer strinjal, da ZDZdr tega izrecno ne določa, hkrati pa je menil, da je morda takšna zakonska ureditev pomanjkljiva ali nejasna in da to ne sme škodovati pacientom in spoštovanju njihovih pravic. **MZ se je v odzivu na navedeno priporočilo strinjalo s stališčem DPM, da nasprotovanje uporabi PVU pomeni preklic privolitve in da je treba vsako nasprotovanje osebe uporabi PVU, ki se odraža kot njena izrecno iz-**

⁵² V Standardih CPT glede uporabe PVU v psihiatričnih institucijah za odrasle (Means of restraint in psychiatric establishments for adults) je navedeno, da je treba pri uporabi PVU pri pacientu, ki se zdravi na podlagi privolitve, in je ta ukrep nujen, pacient pa se z njegovo izvedbo ne strinja, opraviti revizijo pravnega položaja pacienta (10. točka).

ražena volja oziroma v ravnanju, delovanju ali obnašanju osebe, iz katerega se da zanesljivo sklepati, da oseba nasprotuje uporabi PVU, obravnavati kot preklic privolitve. V primeru dvoma, kakšna je volja osebe, oziroma, če zdravnik oceni, da so pri osebi podani razlogi iz 53. člena ZDZdr, pa se osebo kljub preklicu privolitve zadrži na zdravljenju ter se jo pouči o razlogih za zadržanje in pravici do odvetnika, direktor psihiatrične bolnišnice oziroma posameznik, ki ga pooblasti, pa v skladu z 59. členom ZDZdr o zadržanju osebe takoj obvesti pristojno sodišče, ki odloči o zadržanju po postopku za sprejem na zdravljenje v nujnih primerih.⁵³

Ob obisku sprejemnega oddelka na **EIP v UPK Ljubljana** so se člani DPM seznanili tudi, da lahko **oseba v obrazcu, ki je namenjen podaji privolitve v sprejem na zdravljenja na oddelku, pod posebnim nadzorom hkrati s privolitvijo poda tudi privolitev v »morebitno omejitev gibanja v prostorih za izvajanje PVU in v načrt zdravljenja«.** Glede na zelo omejujočo naravo PVU je DPM menil, da je potrebna skrajna zadržanost pri presoji, kdaj se pacient strinja z izvedbo PVU, in je v dvomu treba vedno šteti, da se pacient z izvedbo PVU ne strinja. DPM je navedel tudi, da se lahko pacient s PVU strinja le, če mu je popolnoma jasno, kakšen ukrep je PVU in kdaj oziroma pod kakšnimi pogoji se lahko izvede, kako se izvede, kakšne pravice ima oseba, pri kateri se izvaja ukrep, kakšna so tveganja in morebitne posledice oziroma neželeni učinki in druge neprijetnosti izvedbe ukrepa, koliko časa naj bi ukrep predvidoma trajal idr. Pacientu mora biti jasno, da je tudi v primeru strinjanja s PVU, treba pri njegovi izvedbi v celoti upoštevati določbe 29. člena ZDZdr. Pacientu mora biti popolnoma jasno tudi, da lahko kadarkoli izrazi nestrinjanje z izvedbo PVU oziroma prekliče svoje strinjanje s PVU, da ga lahko prekliče izrecno ali z dejanji, iz katerih je mogoče to sklepati, in da bo v primeru njegovega nestrinjanja z izvedbo PVU ter ob hkratni presoji zdravnika, da je PVU treba nujno izvesti, PVU vseeno izveden, njegovo nestrinjanje pa bo pomenilo, da preklicuje privolitev v sprejem na oddelku pod posebnim nadzorom, in da mora bolnišnica glede tega postopati v skladu z ZDZdr. Pacientu morajo biti po stališču DPM informacije glede izvedbe PVU pojasnjene neposredno oziroma na njemu razumljiv način (ustno ali/in pisno). DPM je menil tudi, da bi bilo za paciente o uporabi PVU (telesnega oviranja s pasovi) smiselno pripraviti posebno zloženko oziroma prej navedene informacije vključiti v zloženko, ki mora biti izročena osebi ob sprejemu na oddelku pod posebnim nadzorom (tretji odstavek 16. člena ZDZdr). DPM je zato UPK Ljubljana **priporočil, naj v primeru, da osebam izroči v podpis obrazec glede privolitve v sprejem na zdravljenje na oddelku pod posebnim nadzorom, ki vsebuje tudi strinjanje z izvedbo PVU (telesnega oviranja s pasovi), osebam neposredno in na njim razumljiv način pojasni, kaj pomeni izvedba telesnega oviranja s pasovi in kdaj oziroma pod kakšnimi pogoji se lahko izvede, kako se izvede, kakšne so pravice osebe, pri kateri se izvaja telesno oviranje s pasovi, kakšna so tveganja in morebitne posledice oziroma neželeni učinki in druge neprijetnosti izvedbe, koliko časa naj bi telesno oviranje s pasovi predvidoma trajalo oziroma jim poda vse druge informacije glede izvedbe navedenega PVU.** Poleg tega je UPK Ljubljana **priporočil, naj navedene informacije vključi tudi v zloženko po tretjem odstavku 16. člena ZDZdr oziroma v posebno zloženko glede izvedbe**

PVU in da ustrezno spremeni obrazec, da bo iz njega jasno razvidno, s čim se oseba strinja, s čim je bila pred podajo svojega strinjanja s PVU seznanjena in da lahko kadarkoli poda tudi nestrinjanje z izvedbo PVU ter da to hkrati pomeni, da preklicuje svojo privolitev za sprejem na oddelek pod posebnim nadzorom.

DPM je ob obisku **UPK Ljubljana (tako EIOAP kot tudi sprejemnega oddelka na EIP)** opozoril na **potrebo po spoštovanju zasebnosti in dostojanstva oseb, pri katerih se izvaja PVU**, saj je **ugotovil, da jim zaposleni ob izvajanju PVU (občasno) ne morejo zagotoviti zasebnosti**. UPK Ljubljana je **priporočil, naj vsem pacientom, pri katerih se izvaja telesno oviranje s pasovi, zagotovi spoštovanje njihove zasebnosti in dostojanstva, in da prepreči drugim pacientom možnost pogleda na ovirane paciente, razen če ti izrazijo izrecno željo po družbi drugih pacientov (in to ni v nasprotju z njihovo koristjo oziroma koristjo drugih pacientov)**. Ob tem je poudaril, da je nezadostna skrb za spoštovanje zasebnosti in dostojanstva oviranih pacientk in pacientov (tudi) v nasprotju s *Standardi CPT glede uporabe PVU v psihiatričnih institucijah za odrasle*, po katerih se pacientov ne sme ovirati na očeh drugih pacientov, razen če pacient izrecno izrazi željo, da želi ostati v družbi določenega pacienta, pa tudi obiski oviranega pacienta lahko potekajo le ob izrecnem soglasju oviranega pacienta (točka 3.5). DPM je UPK Ljubljana **priporočil tudi, naj telesno oviranje s pasovi (na počivalniku v dnevnem prostoru) izvaja ob prisotnosti drugih pacientov le v primeru, če oseba, pri kateri se izvaja oviranje, izrazi željo ali (vsaj) soglaša, da želi ostati v družbi drugih pacientov, sicer pa PVU izvede ločeno od drugih**.

PVU se lahko skladno z ZDZdr uporabi le izjemoma in lahko traja le toliko časa, kolikor je nujno potrebno glede na razlog njegove uvedbe, pri čemer **telesno oviranje s pasovi ne sme trajati več kot štiri ure, po preteku navedenega obdobja pa zdravnik preveri utemeljenost ponovne uvedbe PVU** (četrti odstavek 29. člena ZDZdr). DPM je **ob obisku UPK Ljubljana (tako na sprejemnem oddelku na EIP, predvsem pa na EIOAP) ugotovil, da je pri posameznih osebah prišlo do številnih podaljševanj PVU**. Ob tem je opozoril, da je v *Standardih CPT glede uporabe PVU v psihiatričnih institucijah za odrasle* v zvezi s trajanjem PVU določeno, da naj bi bilo trajanje oviranja s pasovi (oziroma drugo t. i. mehansko oviranje) oziroma trajanje osamitve pacienta omejeno na najkrajši možni čas (raje nekaj minut kot ur) in da se mora vedno prekiniti, ko se prenehajo razlogi za uvedbo PVU. Mehansko oviranje, ki traja več dni brez konca, ni opravičljivo in bi lahko po mnenju CPT pomenilo slabo ravnanje (točka 4.1.). Standardi določajo tudi, da v primeru, če se zaradi nujnih razlogov izjemoma uporabi mehansko oviranje oziroma osamitev za več kot nekaj ur, se mora utemeljenost ukrepa preverjati v kratkih časovnih intervalih. V takih primerih je treba razmisliti tudi o tem, da se v obravnavo pacienta vključi drug zdravnik oziroma da se pacienta premesti v bolj specializirano psihiatrično bolnišnico (točka 4.2.).⁵⁴ Glede na navedeno je DPM **priporočil UPK Ljubljana, naj na obeh**

⁵⁴ Navedeni standardi veljajo pri izvedbi PVU v psihiatričnih bolnišnicah za odrasle, vendar se lahko po mnenju DPM – sploh kar se tiče standardov glede trajanja PVU – ne le smiselno uporabljajo tudi v psihiatričnih bolnišnicah oziroma na oddelkih za intenzivno otroško in mladostniško psihiatrijo, temveč je na njih treba biti še posebej pozoren, saj so otroci in

obiskanih oddelkih pod posebnim nadzorom preuči razloge za dolgotrajne izvedbe PVU in poskuša najti rešitve, da bi se jim lahko izognili oziroma jih čim bolj omejili, v primeru dolgotrajnih izvedb PVU pa poskrbi za še večji (poostren) nadzor nad trajanjem PVU in potrebo po njegovem nadaljevanju (na primer po določenem času o odreditvi PVU odloča kolegij zdravnikov in ne zdravnik posameznik). **UPK Ljubljana je priporočilo sprejela.**

V poročilu o obisku EIOAP je DPM navedel, da je Varuh že v *Letnem poročilu Varuha človekovih pravic za leto 2019* opozoril na različno prakso posameznih institucij glede izvajanja določb ZDZdr o trajanju ukrepa telesnega oviranja s pasovi. Ob obiskih je DPM namreč opazil, da nekatere institucije v primeru telesnega oviranja s pasovi, ki traja dalj kot štiri ure, po preteku navedenega časa v primeru, kadar zdravnik oceni, da je ponovna uvedba PVU utemeljena, pasove za kratek čas odstranijo in jih nato znova namestijo. Druge institucije pa so navedeno zakonsko določbo razumele in izvajale tako, da je zdravnik po preteku štirih ur le preveril utemeljenost ponovne uvedbe PVU in kadar se je ta izkazala za utemeljeno, pasov niso odstranili, ampak je ukrep potekal neprekinjeno. Varuh je 2019 ob obravnavi navedene problematike Razširjeni strokovni kolegij za psihiatrijo (RSK za psihiatrijo) kot najvišji strokovni organ na področju psihiatrije, ki oblikuje strokovno doktrino o zdravljenju na tem področju, zaprosil za mnenje, ali je treba po preteku obdobja iz četrtega odstavka 29. člena ZDZdr pasove dejansko odstraniti ter osebi omogočiti vsaj kratkotrajno gibanje oziroma bivanje brez telesnega oviranja ter ji nato pasove ponovno namestiti, če je to znova treba, ali pa je (strokovno) ustrežnejše, da telesno oviranje s pasovi traja neprekinjeno. RSK za psihiatrijo je citiral *Priporočila in smernice za uporabo PVU v psihiatriji* (2018) in navedel, da opredelitev ukrepa telesnega oviranja s pasovi v ZDZdr strokovno ni popolnoma ustrezna, ker odreja, da je treba oviranje s pasovi po štirih urah prekiniti. Pri številnih pacientih je namreč prekinitve ukrepa mogoča tudi prej, v posameznih primerih pa bi lahko z neindicirano prekinitvijo ukrepa pacienta in osebje izpostavili nesprejemljivemu varnostnemu tveganju. V takih primerih združenje psihiatrov ni priporočilo prekinitve ukrepa, dokler cilj ukrepa ni dosežen. Varuh je 2019 menil, da (tudi) različna praksa izvajanja določb ZDZdr glede izvedbe PVU telesnega oviranja s pasovi kaže na to, da bi bilo treba ZDZdr v obravnavanem delu ustrezno spremeniti in jasneje opredeliti izvedbo oziroma potek PVU, zlasti pa njegovo časovno omejitev. MZ je pritrdilo RSK in mnenju Varuha, da je treba v ZDZdr boljše opredeliti izvajanje PVU v primerih, ko jih je treba izvajati dlje od štirih ur, saj zakonodajalec ni izrecno opredelil možnosti podaljšanja PVU, in se zavezalo, da bo pripravilo predlog sprememb in dopolnitev veljavne zakonske ureditve, ki bo izvajalcem psihiatričnega zdravljenja omogočila upoštevanje potreb osebe po izjemnem podaljšanju izvajanja PVU tudi po poteku najdaljšega roka štirih ur, RSK za psihiatrijo pa bo spodbudilo k izvajanju strokovnega usposabljanja, izobraževanja in ozaveščanja zdravstvenih delavcev glede varstva človekovih pravic in dostojanstva oseb, pri katerih se izvaja PVU.⁵⁵ V *Letnem poročilu Varuha človekovih pravic za leto 2019* je Varuh v zvezi z navedeno problematiko MZ priporočal, da ob pripravi novele ZDZdr preuči potrebo po spremembah in dopolnitvah ureditve uporabe PVU oviranje s pasovi, zlasti

mladoletniki nedvomno subjekti posebnega varstva.

55 Dopis MZ št. 140-10/2019/2 s 25. 4. 2019.

njegovo časovno omejitve.⁵⁶ Ker je DPM leta 2023 ob obiskih oddelkov pod posebnim nadzorom psihiatričnih bolnišnic ugotovil, da pri zakonski ureditvi PVU oziroma telesnega oviranja s pasovi (še) ni prišlo do sprememb, je MZ **(ponovno) priporočil, naj preuči potrebo po spremembah in dopolnitvah (zakonske) ureditve PVU telesnega oviranja s pasovi, zlasti določb o trajanju oziroma časovni omejitvi tega ukrepa, in da nato čim prej pripravi tudi ustrezen predlog sprememb in dopolnitev zakonske ureditve.** MZ je v odzivu na priporočilo navedlo, **da je že pristopilo k ustanovitvi delovne skupine za pripravo predloga sprememb ZDZdr, pri čemer naj bi bila posebna pozornost namenjena PVU. MZ je v ta namen pozval tudi RSK za psihiatrijo, da svoja posodobljena Priporočila in smernice za uporabo PVU v psihiatriji (2018) uskladi s standardi CPT.**⁵⁷

Skladno z ZDZdr se osebo, pri kateri je uporabljen PVU, nadzoruje, spremlja njene vitalne funkcije in strokovno obravnava ves čas trajanja PVU, **o izvajanju PVU pa se v zdravstveno dokumentacijo osebe vpišejo natančni podatki** o razlogu, namenu, trajanju in nadzoru nad izvajanjem ukrepa (peti odstavek 29. člena ZDZdr). DPM je ob obiskih vseh treh oddelkov pod posebnim nadzorom vpogledal v naključno izbrano zdravstveno dokumentacijo posameznih pacientov in preveril spoštovanje navedenih določb ZDZdr. Ugotovil je, da **psihiatrični bolnišnici v namen beleženja potrebnih podatkov glede izvajanja PVU uporabljata vnaprej pripravljena obrazca, in da so bili zapisi v pregledanih obrazcih večinoma skrbno izpolnjeni, v nekaterih primerih pa so posamezni zapisi manjkali.** DPM je zato tako PB Vojnik kot tudi UPK Ljubljana **priporočil, naj ob vsaki izvedbi PVU še naprej posvečata potrebno skrbnost pri beleženju podatkov o razlogih, namenu, trajanju in nadzoru nad izvajanjem ukrepa, podatkov o vitalnih funkcijah pacienta in drugih potrebnih podatkov oziroma pri izpolnjevanju obrazca. Priporočil je tudi, naj obrazec dopolnita z rubriko, iz katere bi bili razvidni ukrepi, uporabljeni po zaključenem PVU, ko je telesno oviranje odstranjeno.**

DPM se je pri podaji priporočil v zvezi s PVU pogosto skliceval na *Standarde CPT glede uporabe PVU v psihiatričnih institucijah za odrasle*. Eden od teh standardov določa tudi, da mora imeti vsaka psihiatrična ustanova **celovito in skrbno izdelano strategijo (politiko) o izvajanju PVU.** Pri izdelavi takšne strategije je pomembna vključenost tako osebja kot vodstva ustanove. Takšna strategija bi morala imeti za cilj v čim večji meri preprečevanje izvajanja PVU, jasno pa bi moralo biti navedeno tudi, kateri PVU se lahko uporabijo, pod kakšnimi pogoji oziroma v kakšnih okoliščinah, kakšni so načini njihove uporabe, kakšen je nadzor in ukrepanje po prenehanju PVU. Strategija (politika) o izvajanju PVU bi morala obravnavati tudi druge pomembne vsebine glede izvajanja PVU, kot so usposabljanje osebja, evidentiranje PVU, notranje in zunanje mehanizme poročanja o izvajanju PVU, »debriefing« in pritožbene postopke. Poleg tega bi morali biti (tudi) pacienti seznanjeni z relevantnimi informacijami glede izvajanja PVU (1.7. točka standardov). DPM je zato UPK Ljubljana **priporočil, naj pri pripravi strategije (politike) o izvajanju PVU (če je še nima) upošteva standard CPT glede PVU v psihiatričnih bolnišnicah za odrasle in da DPM s strategijo (politiko) izvajanja PVU tudi seznanj.**

⁵⁶ Letno poročilo Varuha človekovih pravic za leto 2019, priporočilo št. 79.
⁵⁷ Dopis MZ št. 013-32/2023/26 s 4. 9. 2023.

Psihiatrične bolnišnice morajo ministru za zdravje v anonimizirani obliki predložiti **redno letno poročilo o omejevanju pravic oseb in uporabi PVU** najpozneje do 15. marca tekočega leta za preteklo koledarsko leto (tretji odstavek 99. člena ZDZdr). Varuh je v okviru priprav na obisk DPM sprejemnega oddelka na EIP v UPK Ljubljana opravil poizvedbo na **MZ v zvezi z izvrševanjem navedene določbe ZDZdr.**⁵⁸ **MZ je pojasnilo, da nekatere psihiatrične bolnišnice ne izpolnjujejo svoje obveznosti iz tretjega odstavka 99. člena ZDZdr in da jih je ministrstvo že pozvalo, da posredujejo redna letna poročila o omejevanju pravic in uporabi PVU.** V zvezi s pripravo enotnega obrazca za poročanje je MZ pojasnilo, da so 2015 na ministrstvu pripravili predlog obrazca za poročanje o izvedbi PVU in ga v mnenje posredovali razširjenemu strokovnemu kolegiju (RSK) za psihiatrijo, ta pa je menil, da predlog obrazca ni ustrezen. Ker je RSK za psihiatrijo sporočil tudi, da bodo pripravili nova strokovna priporočila in smernice za uporabo PVU v psihiatriji, je **MZ na podlagi navedenega opustilo nadaljnje usklajevanje predloga obrazca za poročanje o izvedbi PVU do priprave novih strokovnih priporočil oziroma smernic.** Čeprav je bila 2018 izdana dopolnjena izdaja Priporočil in smernic za uporabo PVU v psihiatriji, je MZ ugotovilo, da ta niso usklajena s standardi CPT, zato je RSK za psihiatrijo pozvalo k pripravi usklajenih priporočil oziroma smernic za uporabo PVU. Ministrstvo je pojasnilo, da bodo ob načrtovani pripravi sprememb ZDZdr, vključno s spremembami pri izvajanju PVU, nadaljevali tudi z aktivnostmi v zvezi z oblikovanjem enotnega obrazca za poročanje o omejevanju pravic oseb in uporabi PVU. Učinkovita analiza podatkov bo po navedbah ministrstva mogoča (še), ko bo vzpostavljeno poenoteno poročanje.⁵⁹ DPM je pojasnila ministrstva sprejel, vseeno pa je izpostavil, da določbe 99. člena ZDZdr veljajo od 12. 8. 2008 oziroma naj bi se uporabljale od 12. 8. 2009. **Glede na pomen spoštovanja pravic pacientov v primeru uporabe PVU je zato po mnenju DPM nesprejemljivo, da se določbe 99. člena ZDZdr (že ves čas od začetka uporabe zakona) ne izvajajo v celoti in ne služijo svojemu namenu.** DPM je MZ **priporočil, naj čim prej pripravi enoten obrazec za poročanje psihiatričnih bolnišnic o omejevanju pravic oseb in uporabi PVU, in da na podlagi ugotovitev izvedene analize prejetih podatkov iz letnih poročil o omejevanju pravic oseb in uporabi PVU pripravi ustrezne ukrepe za odpravo pomanjkljivosti pri izvajanju PVU oziroma za učinkovito izvrševanje pravic pacientov.**

DPM je ob obiskih oddelkov pod posebnim nadzorom psihiatričnih bolnišnic podal priporočila tudi v zvezi z izboljšanjem **bivalnih pogojev na oddelkih.** Ob obisku EIOAP je DPM ugotovil (podobno kot že ob prejšnjih obiskih tega oddelka),

58 Varuh je MZ prosil za pojasnilo (1) ali vse psihiatrične bolnišnice izpolnjujejo obveznost iz tretjega odstavka 99. člena ZDZdr oziroma na kakšen način MZ spremlja izpolnjevanje navedene obveznosti psihiatričnih bolnišnic; (2) ali psihiatrične bolnišnice predložijo letna poročila o omejevanju pravic oseb in uporabi PVU na enotnem obrazcu, ki omogoča MZ primerjavo med posredovanimi podatki iz poročil oziroma analizo prejetih podatkov; (3) ali MZ pripravi analizo prejetih podatkov iz letnih poročil o omejevanju pravic oseb in uporabi PVU oziroma kako pogosto pripravi takšno analizo (vsako leto, za več let skupaj); (4) kakšni so bili do zdaj zaključki oziroma ugotovitve izvedenih analiz; (5) kakšni so bili do zdaj morebitni ukrepi, sprejeti na podlagi izvedenih analiz (na splošno za vse psihiatrične bolnišnice, za posamezno psihiatrično bolnišnico) in na kakšen način MZ spremlja uresničevanje teh ukrepov. Varuh je MZ prosil tudi, da posebej pojasni, kakšne zaključke oziroma ugotovitve je MZ sprejelo na podlagi analize podatkov iz letnih poročil UPK Ljubljana za leti 2021 in 2022 in kakšni ukrepi so bili sprejeti v zvezi s tem.

59 Dopis MZ št. 170-28/2023/2 s 3. 8. 2023.

da se **soočajo s težavami zaradi pomanjkanja prostora** (na primer pacientom in njihovim svojcem težko zagotavljajo zasebnost pri obiskih, vizite in pogovori s pacienti potekajo v jedilnici, prav tako nimajo ustreznih prostorov za obiske zastopnikov oseb s težavami v duševnem zdravju oziroma zastopnikov pacientovih pravic in za izvedbo sodnih narokov ali za sobivanje starša oziroma druge upravičene osebe). DPM je zato UPK Ljubljana **priporočil, naj skrbno preuči razmere oziroma težave, s katerimi se na EIOAP soočajo zaradi pomanjkanja prostora in za intenzivno psihiatrično obravnavo oziroma zdravljenje otrok in mladostnikov čim prej zagotovi dovolj prostora oziroma primerne prostore.** **UPK Ljubljana priporočila ni sprejela** in v odzivu pojasnila, da je širitev ali gradnja novega oddelka za intenzivno psihiatrično obravnavo otrok in mladostnikov sistemske narave in v pristojnosti MZ. Glede na to, da je DPM ugotovil, da se število pacientov na EIOAP od njenega odprtja dalje povečuje in da so se že soočili tudi s prezasedenostjo oddelka, je MZ **priporočil, naj preuči, ali bi bilo treba v Sloveniji odpreti še kakšen oddelk za otroke in mladostnike, ki bi imel skladno z ZDZdr značaj oddelka pod posebnim nadzorom, in da nato po potrebi čim prej pristopi k odprtju takšnega oddelka oziroma oddelkov.**⁶⁰ MZ je v odzivu na priporočilo navedlo, da so **že zaznali povečane potrebe po obravnavi otrok in mladostnikov v oddelku pod posebnim nadzorom psihiatrične bolnišnice, zato so v Splošnem dogovoru za pogodbeno leto 2021, z namenom povečanja zmogljivosti EIOAP, UPK Ljubljana že odobrili dodatna finančna sredstva v višini 992.221,20 EUR na leto. Ministrstvo se je tudi strinjalo s priporočilom DPM in bo preučilo potrebe po odprtju dodatnega oziroma dodatnih oddelkov za otroke in mladostnike pod posebnim nadzorom psihiatrične bolnišnice.**⁶¹ Glede nekaterih priporočil, ki jih je DPM podal v zvezi z bivalnimi pogoji na sprejemnem oddelku EIP, je UPK Ljubljana pojasnila, da jih bo uresničila, ko bo zgrajen prizidek k stavbi, v kateri je sprejemni oddelk, na voljo pa bodo dodatni prostori⁶² (na primer glede **priporočila, da zagotovi pacientom, ki so nameščeni na dodatna ležišča (tudi če gre za kratkotrajno namestitve), enake pogoje bivanja kot drugim pacientom, da pacientom omogoči shranjevanje njihovih osebnih stvari v prostoru (v njihovi bližini), ki se ga da zakleniti, in jim hkrati omogoči tudi posedovanje ključa za dostop do stvari, da vsem pacientom, pri katerih se izvaja telesno oviranje s pasovi, zagotovi spoštovanje njihove zasebnosti in dostojanstva, in da prepreči drugim pacientom možnost pogleda na ovirane paciente, razen če ti izrazijo izrecno željo po družbi drugih pacientov)** oziroma da jih je upoštevala pri načrtovanju gradnje novega urgentnega bloka (**priporočilo, da pri načrtovanju dodatnih prostorov, namenjenih sprejemnemu oddelku, upošteva tudi vsa dosedanja priporočila DPM, ki se nanašajo na prostore oddelka oziroma načrtuje prostore tako, da bo pacientom omogočena tudi rekreacija oziroma gibanje na prostem**).

DPM je ob obisku **sprejemnega oddelka na EIP v UPK Ljubljana** podal 23 priporočil. UPK Ljubljana je **sprejela 22 priporočil, enega priporočila ni sprejela.**⁶³

60 Dodaten argument za odprtje še kakšnega oddelka pod posebnim nadzorom za intenzivno psihiatrično zdravljenje otrok in mladostnikov je po mnenju DPM tudi bolj enakomerna regionalna pokritost Slovenije z dostopom do intenzivne otroške in mladostniške psihiatrije.

61 Dopis MZ št. 013-32/2023/26 s 4. 9. 2023.

62 V dopisu s 15. 1. 2024 je UPK Ljubljana pojasnila, da čakajo na gradbeno dovoljenje za gradnjo novega urgentnega bloka in da zaključka gradnje ne morejo predvideti.

63 Že navedenega priporočila, da naj bo UPK Ljubljana skrajno zadržana pri presoji,

Od sprejetih priporočil je bilo v času odziva UPK Ljubljana uresničenih deset priporočil, 12 pa jih je še čakalo na uresničitve. Poleg že zgoraj navedenih priporočil je DPM ob obisku sprejemnega oddelka na EIP, UPK Ljubljana priporočil tudi, naj se načrt zdravljenja oziroma obravnave sprejme ob sodelovanju pacienta ter da se ob sprejemu oziroma po namestitvi na oddelku pacientu na njemu razumljiv način in v neposrednem stiku pojasni načrt njegovega zdravljenja (obrnave); da dodatne postelje za paciente namešča v sobe samo v primerih, ko so vse druge postelje v vseh sobah na oddelku že zasedene in težave s prezasedenostjo oddelka ni mogoče rešiti na drug način; da pacientom, ki izrazijo željo po tuširanju oziroma uporabi kopalnice izven časa, ko so te sicer odprte, ob upoštevanju in zagotavljanju njihove varnosti, omogoči uporabo kopalnice; da poišče način (na primer vgradnja ključavnic, ki omogočajo zaklepanje z notranje strani in odklepanje od zunaj v primeru nevarnosti ali morda vsaj namestitve oznak z napisom »zasedeno/prosto« na vrata kopalnic oziroma stranišč), ki bo pacientom ob upoštevanju in zagotavljanju njihove varnosti, zagotovil tudi zasebnost med uporabo kopalnice ali stranišča; da pacientom (če zdravstveni razlogi ne narekujejo drugače) omogoči nošenje dnevnik (lastnih ali bolnišničnih) oblačil in jih k temu tudi aktivno spodbuja; da zagotovi dovolj bolnišničnih dnevnik oblačil (majic, nogavic) za tiste paciente, ki nosijo takšna oblačila oziroma da preuči možnosti za pranje lastnik dnevnik oblačil pacientov v času njihovega zdravljenja; da pacientom, upoštevajoč njihovo varnost oziroma ob ustreznem nadzoru, omogoči, da čim več časa preživijo na prostem (na terasi, v parku), in da preuči možnosti za postavitve ograje okoli zelenih površin pri izhodu s terase, tako, da bi pacienti imeli več možnosti za preživljanje časa na prostem; da se pacientom, pri katerih je možno predvidevati, da bodo telefon uporabljali brez škode zase ali druge, omogoči uporaba lastnega mobilnega telefona za klice ob omejenem nadzoru ali brez nadzora zaposlenih oziroma da se jim pri klicih z (oddelčnega) telefona, ki je v sobi za zaposlene, zagotovi čim več zasebnosti, in da spoštuje določbe 16. člena ZDZdr glede seznanitve pacientov z njihovimi pravicami ter da v ta namen pripravi tudi posebno zloženko in jo ob sprejemu izroči pacientu.

Ob obisku **EIOAP v UPK Ljubljana** je DPM podal kliniki 12 priporočil. UPK Ljubljana je sprejela osem priporočil, pri čemer je v času njenega odziva enega tudi že uresničila, sedem pa jih je še čakalo na uresničitve. Poleg že navedenih priporočil je DPM priporočil UPK Ljubljana, naj zakrije posamično kamero v sobah pacientov v primeru, ko njena uporaba ni nujno potrebna oziroma upravičena, in s tem omeji nepotrebno vznemirjanje pacientov, pacientom pa hkrati pojasni, da se kamera ne uporablja. Priporočil je tudi, naj UPK Ljubljana pacientom omogoči ustrezno skrb za osebno higieno in da v ta namen popravi pokvarjene tuše oziroma da zagotovi, da voda v tuših teče dlje časa, ter da po potrebi opremi kopalnice s (še) več odlagalnimi površinami; da v vsakem posamičnem primeru obravnave mladoletnega pacienta smiselno upošteva

kdaj se oseba (ki je na oddelku pod posebnim nadzorom sprejeta na podlagi privolitve) strinja z izvedbo PVU, in da v dvomu vedno šteje, da se z izvedbo PVU ne strinja, ter da primeru, ko se ne strinja z izvedbo PVU, izvedba PVU pa je po presoji pristojnih nujno potrebna, šteje, da je oseba preklicala privolitve za sprejem na oddelku pod posebnim nadzorom in o njenem sprejemu skladno z ZDZdr obvesti sodišče.

njegovo največjo korist (tudi) na način, da mu omogoči več telefonskih klicev na dan oziroma da se mu omogoči telefonske klice in (ali) druženje v času obiskov tudi z drugimi njemu bližnjimi osebami, in da preuči možnosti, na kakšen način bi lahko omogočila neposreden dostop iz notranjih prostorov na zunanje površine EIOAP tako, da bi lahko pacienti tudi sami dostopali do zunanjih površin. **Štirih priporočil, podanih ob obisku EIOAP, UPK Ljubljana ni sprejela.** Poleg že navedenega priporočila glede reševanja prostorske stiske na EIOAP, UPK Ljubljana ni sprejela tudi **priporočil, naj še več truda vложи v okrašnost prostorov, ob tem pa upošteva želje oziroma mnenje pacientov, predvsem pa njihovo varnost; da dodatno opremi oziroma okraši sobo za izvajanje PVU (na primer z namestitvijo televizorja, ure, s fototapetami) in na ta način morda pripomore k boljšemu počutju pacientov med izvajanjem PVU, pri čemer je seveda treba upoštevati (tudi) vidik zagotavljanja varnosti pacientov in zaposlenih med uporabo te sobe, in naj preuči potrebo po zaposlitvi dodatnega osebja na EIOAP (tako zdravnikov kot tudi osebja s področja zdravstvene nege oziroma drugega osebja), da ob tem upošteva Posebne standarde in normative za oddelke psihiatričnih bolnišnic in oddelke otroške in mladostniške psihiatrije in da nato čim prej poskrbi za kadrovske okrepitve na EIOAP.**⁶⁴

DPM je **oddelek za gerontopsihiatrijo v PB Vojnik** obiskal prvič⁶⁵ in ob tem ugotovil, **da je odprtje tega oddelka gotovo pripomoglo k boljšim razmeram in obravnavi, prilagojeni starejšim pacientom s težavami v duševnem zdravju (ter hkrati tudi boljšim razmeram na obeh drugih oddelkih pod posebnim nadzorom v PB Vojnik).** Ob obisku je PB Vojnik podal **deset priporočil, pri čemer je bolnišnica vsa priporočila sprejela.** V času odziva na priporočila je PB Vojnik **štiri priporočila tudi že uresničila, šest priporočil pa je še čakalo na uresničitev.** Poleg že navedenih priporočil, je DPM **priporočil PB Vojnik tudi, naj zaradi zagotavljanja varnosti pacientov in boljšega nadzora nad odzivnostjo osebja preuči možnosti za namestitev ustreznega klicnega sistema (na primer brezžičnega) pri posteljah ter da namestitev nato čim prej tudi izvede; da preuči možnost, da bi na oddelku za gerontopsihiatrijo pri (prostočasnih) dejavnostih, namenjenih pacientom, pomagali oziroma sodelovali tudi ustrezno usposobljeni prostovoljci; da v bližino nabiralnika namesti pisala in papir (morebiti celo obrazce za pohvale in pritožbe), ki bodo pacientom in njihovim svojcem omogočili anonimno podajo pohval in pritožb, ali pa vsaj navede, kje se pisala in papir nahajajo, in da preuči možnosti za pridobitev primerne prostora, v katerem bi bila pacientom in njihovim obiskovalcem (tj. svojcem, zastopnikom, odvetnikom) v večji meri zagotovljena zasebnost v času obiska oziroma posveta.**

⁶⁴ DPM je za stališče glede priporočil z obiska EIOAP prosil tudi RSK za psihiatrijo in RSK za otroško in mladostniško psihiatrijo. RSK za psihiatrijo je brez dodatnih priporočil sprejel poročilo o obisku (zapisnik 10. korespondenčne seje z 29. 8. 2023), RSK za otroško in mladostniško psihiatrijo pa je navedel, da podpira stališča in predloge DPM ter svoja stališča glede posameznih priporočil tudi podrobneje obrazložil (zapisnik 29. seje s 24. 8. 2023).

⁶⁵ PB Vojnik je oddelek za gerontopsihiatrijo po večletnih prizadevanjih odprla 1. 1. 2022.

2.6 OBISKI POSEBNIH SOCIALNOVARSTVENIH ZAVODOV

V 2023 je DPM obiskal štiri posebne socialnovarstvene zavode, katerih namen je izvajanje storitev institucionalnega varstva odraslih oseb s težavami v duševnem zdravju in motnjami v duševnem razvoju, in sicer **Dom na Krasu Duvtolje (25. 7. 2023)**, **Dom Nine Pokorn Grmovje (1. 8. 2023)**, **SVZ Hrastovec (3. 8. 2023)** in **Dom Lukavci (8. 8. 2023)**.

Vse štiri omenjene socialnovarstvene zavode je DPM obiskal v okviru tematskih obiskov⁶⁶, pri katerih je skušal ugotoviti, v kolikšni meri je stanovalcem teh zavodov zagotovljena pravica do zasebnosti, intimnosti, ali imajo možnost vzpostavitve odnosa z osebo istega ali drugega spola znotraj zavoda ali izven njega, ali se takšnim osebam zagotavlja možnost skupnega življenja, sklenitev zakonske zveze, kakšna je zdravstvena obravnava stanovalcev, ali jim je zagotovljena možnost kontracepcijskih sredstev, kakšno je ravnanje v primeru nosečnosti stanovalke, kdo odloča o prekinitvi nosečnosti in sterilizaciji. V povezavi z vsemi navedenimi vprašanji je preverjal pritožbene poti, možnosti stikov (obiski, telefonski klici, dostop do svetovnega spleta in podobno) ter bivalne pogoje. Poseben poudarek je dal primerom spolnega nasilja in ravnanju v primeru, če je do takšnih primerov prišlo ali če bi prišlo v prihodnje. Ob obiskih sta se predstavnik Varuha in predstavnica nevladne organizacije pogovorila tudi s stanovalci in tako neposredno od njih izvedela, kakšne so možnosti in omejitve za partnerske zveze, intimne stike in skupno življenje.

DPM je ob obisku **Doma na Krasu** na podlagi ugotovite svojega obiska posebej izpostavil dejstvo, da **vsem stanovalkam ni bil zagotovljen redni ginekološki pregled**, nekatere izmed njih tovrstnega pregleda niso opravile vsaj zadnjih šest let, odkar omenjeni socialnovarstveni zavod vodi računalniško evidenco zdravstvenih pregledov. Ker je tudi pri nekaterih drugih obiskanih zavodih ugotovil določene pomanjkljivosti glede zagotavljanja ginekološke obravnave stanovalk, je obiskanim ustanovam podal **priporočilo, naj zagotovijo, da si stanovalke izberejo osebnega ginekologa ter da skrbijo za prijavo na redne ginekološke preglede stanovalk, skladno z napotilom izbranega ginekologa**.

DPM je ravno tako ugotovil, da v Domu na Krasu **stanovalke praviloma niso bile vključene v državne preventivne programe za odkrivanje predrakavih in zgodnjih rakavih sprememb**. Tako ob pregledu dokumentacije stanovalk

⁶⁶ DPM je poleg štirih posebnih socialnovarstvenih zavodov v okviru omenjenih tematskih obiskov obiskal tudi enoto doma starejših, ki izvaja storitev institucionalnega varstva odraslih oseb s težavami v duševnem zdravju in motnjami v duševnem razvoju (kombinirani zavod), štiri varstveno-delovne centre in en center za delo, usposabljanje in varstvo.

varovanega oddelka DPM ni mogel ugotoviti, da bi katera izmed njih prejela vabilo na pregled v okviru programa ZORA. V okviru omenjenega programa je vsaki ženski, stari med 20 in 64 let, ki v zadnjih treh letih ni opravila pregleda z odvzemom brisa materničnega vratu, na dom poslano pisno vabilo na pregled. Možni razlog se je pokazal ob pojasnilu sogovornikov, da imajo stanovalke v Domu na Krasu prijavljeno začasno prebivališče, stalno prebivališče pa še vedno na nekdanjem domačem naslovu. To pomeni, da se na slednji naslov najverjetneje pošlje tudi vabilo v okviru programa ZORA, ki pa zaradi različnih vzrokov, najverjetneje premajhne skrbnosti svojcev, do socialnovarstvenega zavoda ne pride. Na pravilnost takšnega razmišljanja kaže dejstvo, da so v SVZ Hrastovec stanovalke, ki so imele urejeno stalno prebivališče v zavodu, vabila redno prejemale, pri tistih, ki so imele v zavodu prijavljeno le začasno prebivališče, pa je bilo vprašanje, ali bodo vabilo prejele ali ne, odvisno prav od skrbnosti svojcev. Zaradi navedenega je DPM obiskanim ustanovam podal **priporočilo, naj o stanovalcih, ki ob namestitvi v socialnovarstveni zavod niso spremenili stalnega prebivališča, državne preventivne programe na Onkološkem inštitutu Ljubljana oziroma Nacionalnem inštitutu za javno zdravje obvestijo o novem naslovu stanovalca.**

Ob obiskih posebnih socialnovarstvenih zavodov je DPM v okviru tematskega obiska praviloma ugotovil, da se **stanovalci glede stikov z drugimi stanovalci, istega ali drugega spola, odločajo samostojno.** V primeru nasprotovanja svojcev ali skrbnikov partnerski zvezi je obiskanim ustanovam **priporočil, naj v primerih, ko se želje stanovalcev in njihovih svojcev oziroma skrbnikov glede uresničevanja do zasebnih stikov in s tem povezanih vprašanj razlikujejo, upoštevajo pravice stanovalcev do oblikovanja lastnega življenja po svojih željah in v okviru svojih zmožnosti.** DPM je sicer že ob samih obiskih posebnih socialnovarstvenih zavodov, pa tudi ob odzivu na podano priporočilo lahko ugotovil, da **zavodi omenjeno priporočilo upoštevajo.** V primeru nasprotovanja svojcev ali skrbnikov konkretni zvezi praviloma upoštevajo voljo stanovalca, svojcu ali skrbniku pa kvečjemu predlagajo, da stanovalcu sam predstavi svoje pomisleke ali zadržke glede konkretne partnerske zveze, stanovalcu pa nato prepustijo svobodno odločitev, kako bo ravnal.

DPM je ob obiskih vseh štirih posebnih socialnovarstvenih zavodov dobil pojasnilo, da zaposleni stanovalcem bodisi ob njihovi želji ali pa v primeru, ko zaposleni opazijo potrebo po tem, **podajo informacije o partnerski zvezi, skupnem življenju, intimnosti, spolnosti in možnostih kontracepcije.** Pojasnila so bila, kot je bilo že omenjeno, podana zgolj posameznim stanovalcem individualno, če so ti to zaprosili oziroma so zaposleni ugotovili, da je to treba. Ker pa gre za teme, ki so lahko pomembne za vse stanovalce, seveda v določeni meri in na njim prilagojen način, je DPM obiskanim ustanovam **priporočil, naj stanovalcem (tako varovanih kot odprtih oddelkov), ki bodo iskali določene informacije glede partnerstva, intime, spolnosti in drugih s tem povezanih tem, ponudi možnost osebne pogovora, kvalitetno literaturo, ki jim bo osvetlila njim neznano področje in pomagala najti odgovore ter jim ponudi tudi vso potrebno pomoč ob iskanju informacij po svetovnem spletu, ob tem pa naj poleg individualnega svetovanja pripravi tudi splošna, ciljnim stanovalcem prilagojena, izobraževanja o teh temah.**

DPM je v obiskanih posebnih socialnovarstvenih zavodih ugotovil, da **primerov spolnega nasilja med stanovalci v preteklosti ni bilo veliko, zaposleni pa so praviloma po obvestilu o dogodku nemudoma in ustrezno ukrepali**. Vendarle pa je DPM menil, da se zaposleni ob prijavi spolnega (ali tudi drugega) nasilja lahko znajdejo v stiski ob vprašanju, kako ukrepati, koga o nasilju obvestiti in kako zaščititi žrtev. Da skrb ni neutemeljena in da lahko pride do neprimerne ravnanja zaposlenih, kaže primer iz **Doma Nine Pokorn**, v katerem je predstavnica nevladne organizacije na varovanem oddelku izvedela, da so eno od stanovalk varovanega oddelka, ki je razvojno na ravni triletnega otroka, tja namestili prav zato, da bi jo zaščitili pred stanovalci, ki so jo na odprtem oddelku otipavali. DPM je poudaril, da se zaveda, da je stanovalki največja varnost zaradi stalne prisotnosti osebja morebiti res zagotovljena na varovanem oddelku, ob tem pa opozoril, da so ji z zadržanjem v takšnem oddelku omejene druge pravice. Zato je treba pred nameščanjem v varovani oddelek vsekakor iskati in izčrpati vse druge možnosti, ki naj žrtvi zagotovijo varno bivalno okolje (namestitev napadalca v varovani oddelek, namestitev žrtve v oddelek, na katerem so le osebe istega spola ali pa vsaj ni nevarnosti za nov poskus nasilja). DPM je podal obiskanim ustanovam **priporočilo, da izvedejo za zaposlene, stanovalce in njihove svojce ustrezna izobraževanja glede nedopustnosti spolnega nasilja, pa tudi načina ravnanja v primeru, če do nje pride (na primer na koga se lahko v takšnem primeru obrnejo). Hkrati bi bilo smiselno, da obiskane ustanove vzpostavijo protokol ravnanja, če bi do nasilja prišlo, saj bi to zelo olajšalo ravnanje zaposlenim v takšnem zahtevnem in stresnem položaju. DPM je sicer že ob samem obisku posebej pohvalil pripravljen tovrstni protokol v Domu na Krasu, iz odzivov SVZ Hrastovec in Doma Lukavci pa je bilo razvidno, da so priporočilo že uresničili ali pa vsaj sprejeli in pristopili k njegovi uresnitvi.**

DPM je ob preverjanju pritožbenih poti, ki so nedvomno zelo pomembna, če ne celo najpomembnejša možnost za izražanje nezadovoljstva stanovalca, **pri obiskanih zavodih ugotovil več pomanjkljivosti**. Predvsem so pritožbene poti, tudi če so ustrezno pripravljene, zgolj mrtva črka na papirju, če stanovalci z njimi niso seznanjeni. Nedvomno je pomembno, da so obešene na oglasni deski varovanega oddelka, pa tudi, da stanovalec ob sprejemu prejme zloženko z navedenimi pritožbenimi možnostmi in postopkom reševanja pritožb. Ker gre za osebe s težavami v duševnem zdravju in motnjami v duševnem razvoju oziroma s kombinacijo tovrstnih težav, je še pomembneje, da jih zaposleni s pritožbenimi potmi seznanijo neposredno na njim primeren način. Čeprav imajo zavodi večinoma na varovanih oddelkih nameščene nabiralnike, namenjene pritožbam, pohvalam in predlogom, pa velikokrat ob njih ni pripomočkov, s katerimi bi stanovalec vlogo lahko napisal, nekateri obiskani zavodi niti niso imeli ob nabiralnikih obvestila, kje je pripomočke možno dobiti. Če stanovalec pritožbo poda, pa je posebej pomembno, da jo zavod hitro prejme in obravnava, saj je le tako zagotovljeno, da bo ob odločitvi sprejeta rešitev še aktualna. Zato je nujno, da se nabiralniki za pritožbe pregledujejo redno, v čim krajših časovnih razmikih, vsekakor pa ne daljših od 14 dni. Zaradi ugotovljenih pomanjkljivosti pri posameznih obiskanih socialnovarstvenih zavodih je DPM obiskanim ustanovam **priporočil, naj poskrbijo za učinkovit sistem pritož-**

benih poti, tako glede oddaje pritožbe (na primer namestitvev nabiralnika za pritožbe, dostopnost pripomočkov za pisanje) kot tudi njene pravočasne obravnave, seznanjanja pritožnika in evidentiranja pritožb. Ob tem naj tudi poskrbijo za seznanjenost stanovalcev s pritožbenimi potmi (priprava zloženke, objava na oglasni deski in podobno). Po prejemu odzivov socialnovarstvenih zavodov je DPM ugotovil, da so **nekateri zavodi priporočilo v celoti ali v večjem delu uresničili, pri nekaterih pa bo do uresničitve šele moralo priti (na primer v Domu na Krasu).**

DPM je ob obiskih posebnih socialnovarstvenih zavodov ugotovil tudi, da ima veliko stanovalcev svoje mobilne telefone, ki jih delno hranijo sami, delno pa zaposleni. V slednjem primeru jih izročijo stanovalcem ob določenih urah. Stanovalcem, ki nimajo lastnih mobilnih telefonov, zavodi ponujajo možnost klicev z zavodskega telefona, ki pa je v posameznih primerih časovno precej omejena. Stanovalci na zavodski telefon lahko tudi sprejemajo klice. Zaradi ugotovljenih pomanjkljivosti, ki bi lahko v določenih primerih pomenile neutemeljen poseg v pravico do uporabe telefona, še posebej v primeru, ko gre za klice odvetniku ali zastopniku pravic na področju duševnega zdravja, je DPM obiskanim ustanovam **priporočil, naj stanovalcem vedno omogoči dostop do telefona (mobilnega telefona, če ga hranijo zaposleni ali pa telefona ustanove), če hočejo poklicati nekoga, ki skrbi za zaščito njihovih pravic (odvetnika, zagovornika, skrbnika, Varuha), ob dostopu do telefona pa naj tudi omogočijo odstop od morebitne časovne omejitve, če obstajajo pri stanovalcu posebnosti, ki to utemeljujejo.** DPM je sicer že ob samih obiskih posebnih socialnovarstvenih zavodov, pa tudi ob odzivu na podano priporočilo, lahko ugotovil, da **zavodi omenjeno priporočilo upoštevajo.**

2.7 OBISKI DOMOV STAREJŠIH

V 2023 je DPM nenapovedano obiskal **15 domov starejših**, to je socialnovarstvenih zavodov, katerih namen je izvajanje storitev institucionalnega varstva oseb (praviloma) starejših od 65 let⁶⁷. Šlo je za **redne obiske osmih domov starejših** (Doma pod Gorco Maribor, Doma starejših občanov Maribor, Doma upokojencev Podbrdo, enote Petrovo Brdo, Doma upokojencev in oskrbovancev Impoljca, Doma starejših občanov Hoče – Slivnica, Centra starejših Notranje Gorice, Doma upokojencev Center, enote Roza kocka in Centra starejših Idila), **kontrolne obiske šest domov starejših** (Doma upokojencev Gradišče, Doma upokojencev Ljutomer, bivalne enote Stročja vas, Doma počitka Mengeš, Doma starejših občanov Vojnik, Doma starejših občanov Vič – Rudnik, enote Bokalce in Doma starejših občanov Mavida Radlje, Radlje ob Dravi - prej Dom Hmelina) in **tematski obisk Doma upokojencev Idrija, enote Marof**.

Ob sedmih⁶⁸ rednih obiskih domov starejših je DPM podal skupaj **106 priporočil, od katerih je bilo glede na odziv obiskanih domov na predhodna poročila 48 uresničenih, 50 je bilo sprejetih, a še neuresničenih, sedem priporočil ni bilo sprejetih**, pri enem priporočilu pa je DPM na odziv pristojnega ministrstva v času priprave tega poročila še čakal (rok za odziv še ni potekel). Ugotovitve DPM s posameznih obiskov, njegova priporočila in odzivi nanje so razvidni iz preglednic, ki so objavljene na spletni strani Varuha⁶⁹, zato so v nadaljevanju predstavljene le nekatere bistvene ugotovitve z opravljenih obiskov v letu 2023.

Obiskani domovi za starejše so tudi v letu 2023 **opozarjali na kadrovsko stisko**, s katero se srečujejo. Glede na podatek, ki ga je DPM dobil v enem od obiskanih domov, naj bi bilo v Sloveniji iz tega razloga praznih že tisoč postelj v domovih starejših, v drugem je izvedel, da prav zaradi pomanjkanja kadra zapirajo posamezne oddelke. Izvedel je tudi, da nekateri novo odprti domovi zaradi tega razloga ne morejo začeti z delom ali pa vsaj ne v celoti. Zaposleni zaradi boljših plač ali boljših delovnih pogojev odhajajo iz domov starejših, zdravstveni kader predvsem v zdravstvene zavode, socialni kader, ki skrbi za osnovno nego in oskrbo stanovalcev, pa v druge dejavnosti (zaposlijo se na primer v trgovini), pri katerih so delovni pogoji boljši, saj ni nedeljskega, prazničnega in nočnega dela. Iz omenjenega razloga se zgodi, da se na objave prostih delovnih mest domov starejših ne javi nihče, novozaposleni pa se velikokrat pokažejo kot neprimerni in že sami, soočeni z zahtevnostjo dela, delovno razmerje kmalu prekinajo. Vse navedeno seveda pomeni, da je **obstoječi kader**

67 Tri enote obiskanih (kombiniranih) domov starejših so namenjene odraslim s težavami v duševnem zdravju in motnjami v duševnem razvoju – Dom upokojencev Idrija, enota Marof, Dom upokojencev Podbrdo, enota Petrovo Brdo in Dom upokojencev in oskrbovancev Impoljca.

68 V enem primeru (Dom starejših Idila) je bilo poročilo o obisku v času priprave tega zapisa še v pripravi.

69 <https://www.varuh-rs.si/o-varuhu/organizacijske-enote-in-svet-varuha/drzavni-preventivni-mehanizem/levi-meni/priporocila-iz-obiskov-preglednice/?categories=>.

v domovih starejših preobremenjen, kar vodi k izgorelosti, nezadovoljstvu, bolniškim odsotnostim in posledično pospešuje kadrovsko stisko. Domovi iščejo rešitev tudi z zaposlovanjem delavcev iz tujine, pri katerih pa je prva težava neznanje ali vsaj nezadostno znanje slovenskega jezika. Ker je pri stanovalcih z napredovano obliko demence, nameščenih na varovanih oddelkih (ne glede na obliko varovanja), vzpostavitev stika z zaposlenimi že sicer težja, lahko predstavlja neznanje jezika nepremostljivo oviro za komunikacijo in posledično nesprejetje zaposlenega v očeh stanovalcev takšnega oddelka.

Tudi v letu 2023 je DPM ob svojih obiskih domovom starejših **velikokrat priporočal, naj vzpostavijo stik z zastopniki pravic oseb z motnjami v duševnem zdravju** in jih povabijo, naj pridejo predstaviti stanovalcem, svojcem in tudi zaposlenim pomoč, podporo in zastopanje, ki jih lahko nudijo stanovalcem varovanih oddelkov. V veliko obiskanih domovih je DPM na oglasnih deskah sicer opazil osnovne podatke o tovrstnih zastopnikih, tudi njihove kontaktne podatke. Vendar je hkrati izvedel, da se zastopniki v posameznem domu starejših še niso prišli predstaviti, zato stanovalcem njihova vloga ni znana in jih posledično, ko so v stiski, ne kontaktirajo. Nedvomno je ovira za njihov prihod v posamezni dom starejših tudi vprašanje značaja oddelka za osebe z demenco. ZDZdr sicer določa, da ima posameznik v postopkih obravnave v oddelku pod posebnim nadzorom, v varovanem oddelku in v nadzorovani obravnavi, pravico do zastopnika. Vendar vrsta domov starejših zanika, da bi oddelek za osebe z demenco izpolnjeval pogoje 17. točke drugega člena ZDZdr⁷⁰, zato je razumljiv zadržek zastopnikov za obisk.

Ob obiskih v 2023⁷¹ je DPM od vodstva v večini obiskanih domov starejših slišal, da dom nima varovanega oddelka, ker varovanja stanovalcev izvaja z osebnim spremljanjem⁷². Ob samih obiskih pa so tako zaposleni kot sami stanovalci povedali, da se varovanje izvaja z zaposlenimi, ki stanovalca ob želji po samostojnem izhodu ustavijo, obrnejo, pregovorijo ali na drug način vplivajo na njegovo voljo po odhodu in mu s tem dejansko omejuje gibanje oziroma osebno svobodo. DPM ob tem (tako kot že velikokrat v preteklosti) poudarja, da ne nasprotuje omejitvi posameznikove osebne svobode, če je to treba zaradi zagotavljanja njegove varnosti. Vendar pa je treba skladno z ZDZdr za omejitev, torej zadržanje na varovanem oddelku, pridobiti ustrezno pravno podlago. **Večina domov starejših, ki zatrjuje, da varnost stanovalcev zagotavlja z osebnim spremljanjem (dejansko pa, kot je bilo v preteklosti, pa tudi ob obiskih 2023, večinoma ugotovljeno, z omejitvami osebne svobode stanovalcev po zaposlenih) pravne podlage za zadržanje stanovalca na takšnem oddelku nima.** Včasih sicer tovrstno soglasje pridobi, vendar je težko ugotoviti, ali je bil stanovalec ob podpisu soglasja sploh sposoben izraziti svojo pravo voljo.

⁷⁰ Varovani oddelek je oddelek v socialnovarstvenem zavodu, kjer so osebe zaradi svojih potreb nepretrgoma deležne posebne zaščite in varstva ter zavoda ne morejo zapustiti po lastni volji.

⁷¹ O tem več v letnem poročilu DPM 2022, ko je DPM opravil vrsto tematskih obiskov prav zaradi ugotavljanja načina zagotavljanja varnosti stanovalcem na tako imenovanih oddelkih z osebnim spremljanjem.

⁷² O tem več v dokumentu Usmeritve za delo z osebami z demenco na področju institucionalnega varstva starejših (<https://www.gov.si/teme/httpswww-spomincica-sipage-id85825/>).

Velikokrat so predstavniki DPM tudi ugotovili, da je soglasje podpisal skrbnik samostojno, da se je podpisal v imenu stanovalca ali pa je podpisal stanovalca. Niti pri enem obisku pa ni ugotovil primera, ko bi do namestitve na enega od omenjenih oddelkov prišlo na podlagi odločitve sodišča.

DPM je po obisku doma starejših Mavida Radlje, Radlje ob Dravi na nesprejeto priporočilo, vezano predvsem na omejitve osebne svobode stanovalcev tako imenovanih oddelkov z osebnim spremljanjem, (znova) opozoril MSP, saj je tudi v preteklosti ob obiskih domov starejših običajno ugotovil, da se na tako poimenovanih oddelkih dejansko izvaja varovanje stanovalcev z zaposlenimi (takšne so bile tudi ugotovitve tematskih obiskov domov s tovrstnimi oddelki v 2022). **Vsekakor gre za sistemsko pomanjkljivost, ki bi zahtevala ustrezno ukrepanje omenjenega ministrstva za preprečitev nedopustnega omejevanja osebne svobode stanovalcev brez pravne podlage za zadržanje.**

DPM se je zaradi te problematike obrnil tudi na socialno inšpekcijo. Opozoril je, da je v preteklosti ob obisku vrste domov starejših, ki način varovanja stanovalcev z napredovano demenco opredeljujejo kot osebno spremljanje, ugotovil, da se varovanje dejansko izvaja z osebjem in tako ustreza opredelitvi 17. točke drugega odstavka ZDZdr. Še posebej je ta ugotovitev izpostavljena v poročilu o tematskih obiskih domov starejših, ki jih je DPM opravil leta 2022. Socialno inšpekcijo je pozval, naj sporoči svoje stališče in morebitne ukrepe, vezane na izpostavljene ugotovitve, ter podano priporočilo. Posebej je prosil, da ga inšpekcija seznaní, če je morebitne nepravilnosti glede omejevanja osebne svobode stanovalcev brez pravne podlage ob svojih nadzorih (že) ugotovila tudi sama in predvsem, kako namerava to vprašanje obravnavati v prihodnosti. **Socialna inšpekcija je sporočila, da se z ugotovitvami in priporočili DPM v celoti strinja in meni, da je možno zgolj s spremembo pravne ureditve (v smeri opredelitve oddelkov, na katerih se varovanje stanovalcev zagotavlja z osebjem) ter z ustrezno kadrovsko okrepitevijo, ki bi po drugi strani lahko dejansko omogočila izvajanje koncepta osebnega spremljanja, zagotoviti zakonito in spoštljivo obravnavo stanovalcem, ki jim bo zaradi njihovih kognitivnih posebnosti hkrati zagotavljala tudi osebno varnost.** Ugotovitve socialne inšpekcije ob njenih nadzorih so bile sicer podobne ugotovitvam DPM – v vseh primerih je bila ugotovljena bolj ali manj subtilna preusmeritev stanovalca, ki je brez pravne podlage seveda v neskladju z veljavnimi predpisi, vendarle pa v skrbi za njegovo zdravje in življenje. Socialna inšpekcija ob tem ugotavlja, da ukrepi, ki so na razpolago inšpektorju, ne omogočajo zagotovitve spoštovanja veljavnih predpisov, saj njegove odredbe po doslednem osebnem spremljanju v nobenem domu starejših ne bi mogli izvršiti zaradi trenutne kadrovske zasedenosti.

DPM je ob obisku **Doma starejših občanov Maribor** MDDSZ, ki je bilo v času obiska še pristojno za področje institucionalnega varstva starostnikov, naslovil sistemsko **priporočilo, naj poskrbi za ustrezno kadrovsko okrepitev oddelkov z osebnim spremljanjem (kar ne pomeni zgolj spremembe kadrovskega normativov, temveč tudi ustrezne spodbude v izobraževalnem procesu mladih in odraslih za zagotavljanje zadostnega števila ustreznega kadra na trgu**

dela ter ustrezno spremembo nagrajevanja zaposlenih) in ob tem zagotovi ustrezen nadzor nad izvajanjem tega koncepta, ko se v nobenem primeru ne sme posegati (ne fizično, ne z zaposlenimi) v osebno svobodo posameznega stanovalca. DPM je bil sicer seznanjen, da se pripravljajo spremembe in dopolnitve Usmeritev za delo z osebami z demenco na področju institucionalnega varstva starejših, ki pa, kolikor je bilo DPM znano, v času priprave tega zapisa še niso bile sprejete. MSP je v odzivu na poročilo navedlo, da so bili kadrovske normativi na področju institucionalnega varstva v domovih starejših sprejeti 2022 in s tem so bili po mnenju ministrstva vzpostavljeni pogoji za zaposlovanje dodatnega kadra. MSP se strinja tudi, da je treba poskrbeti za ustrezen nadzor nad izvajanjem konceptov dela z osebami z demenco, poudarja pa, da je treba zagotoviti tudi spremembo kadrovskega normativov na področju zdravstvene nege v teh zavodih. Sprememba teh normativov pa je v pristojnosti MZ.

DPM je ob obisku **Centra starejših Notranje Gorice (Center)** ugotovil, da **varovani enoti še nista bili verificirani**, čeprav je Center vlogo za verifikacijo na takrat pristojno ministrstvo posredoval takoj po odprtju leta 2011, vendar ni prejel nobenega odziva. Pred osmimi leti je vlogo znova vložil, vendar tudi takrat ni bilo odziva. V letu 2023 je Center od MSP prejel poziv, da sporoči, ali je za verifikacijo še zainteresiran. Tudi po pozitivnem odzivu Centra obravnave vloge za verifikacijo še ni bilo. **Ravnanje MSP, ko domove starejših, ki so v preteklosti podali vlogo za verifikacijo varovanega oddelka in je naknadno niso umaknili, poziva, naj se izrečejo glede vztrajanja pri vlogi, je DPM (znova) začudilo. Vloge za verifikacijo namreč temeljijo na zahtevi, ki jo je pristojno ministrstvo za vse domove starejših, ki imajo varovane oddelke (glede na dosedanje ugotovitve DPM so to bolj ali manj vsi domovi starejših v Sloveniji) podalo v Pravilniku o kadrovskega, tehničnih in prostorskih pogojih za izvajanje nalog na področju duševnega zdravja za izvajalce institucionalnega varstva ter centre za socialno delo ter o postopku njihove verifikacije. DPM je zato MSP podal (sistemsko) priporočilo, da vloge za verifikacijo posameznih domov starejših ažurno obravnava, hkrati pa razmisli o poizvedbah oziroma pozivih tistim domovom starejših, ki vlog za verifikacijo varovanih oddelkov še niso podali.**

DPM je v obiskanih domovih sicer opazil **nekaj primerov pomanjkljivosti pri vzdrževanju prostorov oziroma naprav na varovanih oddelkih**, predvsem pa ni bil najbolje urejen prenos informacij od zaposlenih na oddelku do vzdrževalcev. Domovi so priporočila za izboljšanje stanja praviloma hitro uresničili.

DPM je ponovno opozarjal tudi na **potrebo po ustvarjanju bolj domačega vzdušja s toplimi barvami in ustrezno okrasitvijo prostorov in sob stanovalcev, skladno z njihovimi željami in varnostjo, pa tudi na potrebo po učinkovitem sistemu za klic v sili.**

Nadalje, obiskani domovi včasih na oglasni deski varovanega oddelka niso imeli objavljenih vseh dokumentov, za katere tako zahteva ZDZdr, obrazci, s katerimi stanovalci soglašajo z namestitvijo na varovani oddelek, so bili v ne-

katerih obiskanih domovih še vedno brez pravnega pouka oziroma je bil ta pomanjkljiv, objavljeni sezname dejavnosti pa tudi niso bili vedno najbolj pregledni in jasni.

Ravno tako velikokrat pri nabiralnikih za pritožbe, pohvale in pobude ni bilo pripomočkov za pisanje vlog ali vsaj obvestila, kje jih je možno dobiti.

DPM je večkrat opozoril tudi na potrebno skrbnost, da se ob namestitvi varnostnega pasu stanovalcem na invalidskem vozičku in hkratnem zavrtju vozička, zavora sprosti takoj, ko stanovalec nakaže željo po gibanju.

S kontrolnimi obiski pa je DPM posebej preverjal uresničevanje priporočil, ki jih je podal ob svojih obiskih v preteklih letih in podal tudi eno novo priporočilo⁷³. Uresničitev posameznih priporočil je DPM pohvalil, hkrati pa spodbudil prizadevanja obiskanih domov za uresničitev še preostalih, na kar bo DPM posebej pozoren ob prihodnjih obiskih.

Tematski obisk Doma upokoјencev Idrija, enote Marof, ki je namenjena izvajanju storitev institucionalnega varstva odraslih oseb z motnjami v duševnem zdravju in motnjami v duševnem razvoju, je bil opravljen v okviru ugotavljanja, v kolikšni meri je stanovalcem teh zavodov zagotovljena pravica do zasebnosti.⁷⁴ Ob tem tematskem obisku je DPM podal sedem priporočil, namenjenih vsem obiskanim zavodom. **Glede na odziv enote Marof je ugotovil, da je ta tri priporočila že uresničila, štiri priporočila pa so na uresničitev še čakala.** Ob obisku Doma upokoјencev Idrija, enote Marof, je DPM med drugim posebej **opozoril na dejstvo, da stanovalke praviloma niso bile vključene v preventivni program Zora, ravno tako pri ginekologu niso bile pregledane že dlje časa, nekatere vse od sprejema v omenjeno enoto. DPM je priporočil tudi, naj stanovalcem, ki bodo iskali določene informacije glede partnerstva, intime, spolnosti in drugih, s tem povezanih tem, enota Marof ponudi možnost osebnega pogovora, kakovostno literaturo, ki jim bo osvetlila njim neznano področje, in pomagala najti odgovore ter jim ponudi tudi vso potrebno pomoč ob iskanju informacij po svetovnem spletu. DPM je že ob samem obisku dalje predlagal, naj se nabiralnike jasno označi, da bodo tako stanovalci kot njihovi svojci vedeli, čemu so namenjeni, ob njih pa namesti obvestilo, kje je pripomočke za pisanje pritožbe mogoče dobiti. DPM je tudi opozoril, da morajo biti zaposleni pri namestitvi pasov stanovalcu (četudi gre »zgolj« za trebušni pas) na počivalniku zelo previdni, saj tovrstna namestitve, če gre za odpravo oziroma obvladovanje nevarnega vedenja stanovalca, načeloma predstavlja izvedbo posebnega varovalnega ukrepa (PVU). Tako je treba biti pri presoji značaja ukrepa in njegovem izvajanju previden ter upoštevati 29. člen ZDZdr.**

⁷³ Ob obisku Doma starejših občanov Vojnik je DPM priporočil, naj hišni red pripne na oglasno desko oddelka za stanovalce z demenco, namesti v mapo poleg oglasne deske ali pa izobesi vsaj izvleček hišnega reda z najpomembnejšimi informacijami in opozorilom, kje je hišni red mogoče dobiti v celoti.

⁷⁴ Več o teh obiskih med drugim tudi v poglavju o obiskih posebnih socialnovarstvenih zavodov, saj je v okviru omenjene teme DPM obiskal tudi štiri tovrstne zavode, en center za usposabljanje, delo in varstvo in štiri varstveno-delovne centre.

2.8 OBISKI POLICIJSKIH POSTAJ

V letu 2023 je DPM **obiskal 20 policijskih postaj (PP) ter policijsko postajo za izravnalne ukrepe (PPIU)**, in sicer PP Cerknica, PP Ilirska Bistrica in enoto za varovanje državne meje, 2. 3. 2023, PP Lendava in PP Murska Sobota, 19. 4. 2023, PP Kozina, PP Sežana in PP Postojna, 17. 5. 2023, PP Maribor I, PP Podlehnik in PP Ptuj, 8. 6. 2023, PP Ravne na Koroškem in PP Velenje, 28. 6. 2023, PP Slovenske Konjice, PP Rogaška Slatina in PP Šmarje pri Jelšah, 2. 10. 2023, PPIU Novo mesto, 21. 8. 2023, PP Ruše, PP Lenart in PP Ljutomer, 5. 10. 2023, PP Trbovlje in PP Gornja Radgona, 16. 11. 2023, skupaj torej **21 krajev odvzema prostosti zaradi policijskih pridržanj**. Vsi obiski so bili opravljeni **nenapovedano**.

Ob obiskih je DPM pregledal prostore, ki se na PP in PPIU uporabljajo za obravnavo in namestitev pridržanih oziroma zadržanih oseb, ki jim je odvzeta prostost, in se pogovoril z osebami, ki so bile v času obiska v policijskem pridržanju oziroma zadržanju, da bi ugotovil, kakšni so bili postopki policistov z njimi. Prav tako so se člani DPM pogovorili tudi s policisti, hkrati pa preverili posamezne (naključno izbrane) primere postopkov pridržanj. Redno so tudi preverjali uresničitev priporočil s predhodnega obiska posamezne policijske postaje. Spodbudno je, da je DPM **tudi ob obiskih v letu 2023 ugotovil, da PP uresničujejo priporočila DPM**.

Ob obiskih PP je bilo v letu 2023 podanih **119 priporočil in vsa so bila splošna**. Priporočila so se nanašala na evidenco in dokumentacijo (41 priporočil), bivalne pogoje (34 priporočil), na pravno varstvo in pritožbene poti (20 priporočil), na obravnavo in oblike dela (14 priporočil), na drugo (štiri priporočila), na prehrano (tri priporočila), na osebje (dve priporočili) in na aktivnosti (eno priporočilo).

Od skupaj 119 priporočil je bilo **sprejetih in uresničenih 87, sprejetih in še neuresničenih 27, pet pa jih ni bilo sprejetih**.

Navedeno kaže, da je bilo veliko priporočil DPM sprejetih in tudi že uresničenih oziroma so ostala neuresničena predvsem tista, ki za uresničitev ali odpravo ugotovljene pomanjkljivosti zahtevajo več časa, ali pa so za uresničitev potrebna večja finančna sredstva.

Od **priporočil, ki niso bila sprejeta**, se je eno nanašalo na **PP Maribor I**, in sicer da se preveri ustreznost delovanja prezračevalnega sistema v delu PP, v katerem so prostori za pridržanje (tako za krajša kot tudi daljša pridržanja). MNZ je namreč sporočilo, da se ta težava rešuje s pogostejšim zračenjem prostorov,

kar pa je v času, ko so v prostorih pridržane osebe, onemogočeno. Prostori se prezračujejo vzgonsko, prezračevalne odprtine niso zgrajene diagonalno, s tem, da je odvod zraka nad sanitarijami. Prezračevalne odprtine so s steno poravnane tako, da ni izstopajočih delov in so zaprte s perforirano pločevino, na kateri so luknjice premera največ 6 mm. Prezračevalne odprtine so na takšnem mestu, da pridržana oseba skozi ne more komunicirati z okoljem. MNZ ocenjuje, da je glede na starost objekta prezračevalni sistem temu primeren in še ustrezen.

Naslednja nesprejeta priporočila so se nanašala na namestitev videonadzornih sistemov na obiskanih PP. DPM je tako ob obisku **PP Velenje** priporočil, naj se ob morebitni ponovni prenovi video nadzornega sistema na PP preuči tudi možnost namestitve video nadzora v prostorih za razgovore, označenih s številko ena in dva. Prav tako je DPM tudi ob obisku **PP Slovenske Konjice, PP Rogaška Slatina in PP Trbovlje** priporočil, naj se proučijo možnosti, da se PP zagotovi ustrezna oprema za avdio- in videosnemanje zaslišanj oziroma da se proučijo možnosti, da se PP dejansko zagotovi nova bolj kakovostna oprema za avdio- videosnemanje zaslišanj. V vseh prej navedenih primerih je DPM med drugim opozoril, da je Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja ob obiskih v Sloveniji že pozval, da se sprejmejo ukrepi, s katerimi se bo zagotovilo, da se bo, v primerih zaslišanj in razgovorov, elektronska oprema za beleženje policijskih postopkov redno uporabljala kot standardna praksa. Prav tako je tudi Odbor proti mučenju Združenih narodov ob obravnavi poročila po Konvenciji proti mučenju v letu 2023 znova poudaril potrebo, da se policijska zaslišanja v pridržanih v naši državi sistematično snema z video opremo, in da se okrepijo zaščitni ukrepi pred mučenjem ali slabim ravnanjem. MNZ je kljub temu za PP Velenje sporočilo, da prenova video nadzornega sistema ni predvidena, prav tako ni predvidena možnost namestitve video nadzora v prostorih za razgovore, označenih s številko ena in dva. Glede PP Slovenske Konjice, PP Rogaška Slatina in PP Trbovlje pa je MNZ sporočilo, da policijske enote, ki bi potrebovale opremo za avdio- in videosnemanje zaslišanj, lahko le to dobijo na uporabo od najbližje policijske enote, ki jo ima na razpolago, oziroma da v policiji trenutno ne potekajo aktivnosti za nabavo bolj kakovostne opreme.

Na večini policijskih postaj, ki jih je DPM obiskal v letu 2023, je bilo ponovno ugotovljeno, **da se še vedno pojavljajo napake oziroma pomanjkljivosti glede izpolnjevanja obrazcev, potrebnih za izvedbo pridržanj**, jih je pa sicer nekoliko manj kot v preteklosti. Največ napak oziroma pomanjkljivosti se pojavlja pri izpolnjevanju rubrik obrazcev, potrebnih za izvedbo pridržanj (na primer v obrazcu »Sklep o pridržanju«, v obrazcu »Izvajanje opravil med pridržanjem/zadržanjem – uradni zaznamek« ali v obrazcu »Potrdilo o odvzetih premetih pridržani/zadržani osebi) in pri pravilnem vnašanju popravkov v obrazce, potrebne za izvedbo pridržanj. Glede ugotovljenih napak oziroma pomanjkljivosti, na katere je DPM opozoril v poročilih o obisku, je MNZ zagotovilo, **da so bili policisti in tudi vodstva obiskanih policijskih enot nanje opozorjeni oziroma so bili policisti o ugotovljenih napakah obveščeni na rednih delovnih sestankih policijskih enot.**

Ob obiskih PP je DPM opravil pregled intervencijskih vozil, in sicer prostora za prevoz oseb, ki jim je odvzeta prostost. Na več policijskih postajah (PP Murska Sobota, PP Kozina, PP Postojna, PP Ptuj in PP Ruše) je bilo pri pregledih prostora za prevoz oseb, ki jim je odvzeta prostost, ugotovljeno, da prostori za prevoz oseb niso bili očiščeni, da so bili v njih predmeti (na primer plastični ustnik naprave za preverjanje alkoholiziranosti, ostanki papirja ...), ali pa niso bili prezračeni. V teh primerih je DPM priporočil, naj vodstvo PP poskrbi, da se bodo prostori v intervencijskih vozilih, namenjeni za prevoz oseb, ki jim je bila odvzeta prostost, dejansko redno pregledovali in po potrebi tudi ustrezno očistili. MNZ je v tej zvezi sporočilo, da **so policisti takoj pristopili k odpravi ugotovljenih pomanjkljivosti. Prav tako je sporočilo, da so bili policisti in oskrbnik premoženja tudi opozorjeni, da je treba prostore in službeno vozilo vsakodnevno nadzirati ter po potrebi očistiti in prezračiti.**

Pri pregledu naključno izbranih primerov posameznih pridržanj na PP Slovenske Konjice in PP Gornja Radgona je bilo pri pregledu arhivskega izvoda dokumentacije ugotovljeno, da se v njem nahaja izvid zdravnika, ki je pridržano osebo pregledal v prostorih PP, ki pa ni bil shranjen v zapečateni ovojnici, kar bi preprečevalo neoviran vpogled v zdravniško dokumentacijo. V obeh primerih je DPM priporočil, naj se policiste opozori, da se zdravniška dokumentacija – izvid, ki ga je po pregledu osebe, ki ji je bila odvzeta prostost, izdal zdravnik – hrani ločeno od ostale arhivske dokumentacije primera v zapečateni ovojnici. MNZ je sporočilo, **da se zdravstvena dokumentacija – izvid, ki ga je po pregledu osebe, ki ji je bila odvzeta prostost, izdal zdravnik – hrani v zapečateni ovojnici, vendar ne ločeno, temveč v pripadajočem spisu, saj Policija meni, da stopnja poškodbe lahko vpliva na druge morebitne postopke v nadaljevanju – zato je pomembno, da se ta dokumentacija hrani v osnovnem spisu in ne ločeno.**

Ob obiskih PP Murska Sobota, PP Sežana, PP Postojna, PP Maribor I, PP Ravne na Koroškem in PP Slovenske Konjice je bilo s pregledom prostorov za krajša pridržanja (do 12 ur) ponovno ugotovljeno, da pridržanim osebam, v času pridržanja, še vedno ni zagotovljen dostop do tekoče vode. V vseh primerih je DPM ponovno priporočil, naj se ob morebitnih novih adaptacijskih delih na obiskanih PP, prouči tudi možnosti zagotovitve dostopa do tekoče vode. MNZ je v večini primerov sporočilo, **da bo priporočilo o zagotovitvi tekoče vode v prostorih za pridržanje uvrščeno v načrt investicijskega vzdrževanja objektov za naslednja proračunska obdobja, ko bodo na objektu izvajali večja investicijska vzdrževalna dela.**

Ob obisku PPIU Novo mesto je bilo ugotovljeno, da se v postopkih s tujci sicer tolmačenje zagotavlja s pomočjo pogodbenih tolmačev, vendar se pri tem pojavljajo težave, zlasti za posamezne jezike (kot je Farsi), zaradi česar, na podlagi posebne obrazložitve, policisti pokličejo tudi druge nepogodbene tolmače. Te tolmače večinoma kličejo, kadar gre za mladoletnike brez spremstva in za postopke s tujci, ki so priče v kazenskih postopkih, ki se izvajajo za pregon kaznivih dejanj na podlagi 308. člena Kazenskega zakonika – KZ1 (Prepovedano prehajanje meje ali ozemlja države), saj to zahtevajo pravila kazenskega

postopka. Zaradi opisanih težav pogosto do prihoda tolmača na PPIU mine več ur, kar močno otežuje pravočasno izvajanje postopkovnih opravil. Na podlagi tega je DPM priporočil MNZ, naj se proučijo možnosti zagotovitve večjega števila pogodbenih tolmačev in tudi stalne prisotnosti tolmačev za jezike, ki jih obravnavani tujci najpogosteje govorijo. MNZ je sporočilo, **da je v RS veliko manjši izbor kandidatov za tolmače kot v večjih državah. Trenutno je v tej zvezi tudi priprava spremembe zakonodaje, ki bi omogočila tolmačenje na daljavo, kar bi skrajšalo čas prihoda prevajalcev na policijske enote.**

Prav tako je bilo ob obisku PPIU Novo mesto ugotovljeno, da se za izvajanje postopkov oziroma obravnavo tujcev/migrantov pred prevozom v azilni dom v Ljubljano, uporablja objekt/hala, ki je nefunkcionalen in popolnoma neprimeren, še posebej zaradi tega, ker glede na ugotovljeno dnevno veliko število obravnavanih tujcev/migrantov, ti v objektu/hali ostajajo tudi dalj časa (pet do šest ur). **Objekt/hala tujcem, na ob obisku ugotovljeni način namestitve, ne zagotavljajo spoštovanja osebne varnosti in človekovega dostojanstva, zlasti ranljivih oseb, kot so družine z majhnimi otroki in mladoletniki brez spremstva. Prostorji tudi niso prilagojeni gibalno oviranim invalidom.** Na podlagi tega je DPM priporočil MNZ, naj se za PPIU Novo mesto, tudi z vidika dnevno velikega števila tujcev/migrantov, nemudoma poiščejo ustrezni prostori za obravnavo tujcev/migrantov, še posebej ranljivih skupin. MNZ je sporočilo, **da v zvezi s povečanjem kapacitet za obravnavo tujcev na območju objekta PPIU Novo mesto že potekajo aktivnosti za pridobivanje ustreznih soglasij, s čimer bodo zagotovljeni ustrežnejši prostori.**

2.9 OBISK PREVZGOJNEGA DOMA RADEČE

DPM je v letu 2023 opravil tudi nenapovedani obisk **Prevzgojnega doma (PD) Radeče**, in sicer 10. 5. 2023. V PD Radeče se izvaja vzgojni ukrep oddaje mladoletnika v prevzgojni dom, ki ga izreče sodišče mladoletnikom in mladoletnicam zaradi storjenih kaznivih dejanj za območja vseh sodnih okrožij RS in je edini tak zavod v Sloveniji. Ukrep se izvaja najmanj eno leto do največ treh let (ko gre za ponovni izrek, lahko tudi dlje) za mladoletnike in mladoletnice v starosti od štirinajst do triindvajset let.

Ob obisku je DPM ugotovil, da se **prostorska zmogljivost PD Radeče od prejšnjega obiska ni spremenila in da znaša 47 mest**. Nameščeni mladoletniki so v času namestitve v PD Radeče še vedno vključeni v delo in/ali izobraževanje. Za razliko od zavodov za prestajanje kazni zapora, se PD Radeče ne sooča s težavami zaradi prezasedenosti, kar je spodbudno. Največ težav PD Radeče povzročajo **prostori za nameščanjem mladoletnikov in mladoletnic, saj so ti v stari in nefunkcionalni zgradbi**. Zaradi starosti objektov se konstantno pojavljajo različne težave, ki so povezane z inštalacijami, raznimi okvarami in tudi luščenjem opleska oziroma pojavom plesni. Vodstvo si sicer prizadeva vse težave čim prej odpraviti oziroma sanirati, vendar se te vedno znova ponavljajo.

Ob obisku je DPM podal skupaj **17 priporočil**, in sicer so bila **vsa splošna**. Priporočila so nastala na podlagi pregleda bivalnih in drugih prostorov, namenjenih za nameščanje mladoletnikov, pogovorov z nameščenimi mladoletniki, ki so to želeli, ter vodstvom PD Radeče.

Generalni urad URSIKS, pod pristojnost katerega spada PD Radeče, se je na priporočila iz poročila o obisku odzval v roku, ki mu je bil postavljen, ter se s priporočili tudi strinjal. Od skupaj 17 priporočil je bilo **sprejetih in uresničenih deset, sprejetih in še neuresničenih pa je bilo sedem**.

Spodbudno je tudi, da je bilo od prejšnjega obiska (14. 10. 2021) uresničenih več priporočil. Tako je bilo s pregledom sanitarij pri kovinarski delavnici ugotovljeno, da je bilo uresničeno **priporočilo s prejšnjega obiska, da se prouči možnost za sanacijo poškodovanih ploščic v sanitarijah pri kovinarski delavnici, kjer so tudi pisoarji**. Ob tokratnem obisku je bilo namreč ugotovljeno, da je bil del, v katerem so bile v času našega prejšnjega obiska poškodovane ploščice, popravljen z lepilom in da je bil prostor očiščen. Pri pregledu bivalnih prostorov mladoletnikov je bilo ugotovljeno tudi, da je bilo uresničeno **priporočilo, da se v samski sobi luknja pod WC kotličkom sanira oziroma po potrebi namesti ploščica ali pa ustrezen pokrov**. Dalje je bilo ugotovljeno, da je bilo **uresničeno priporočilo s prejšnjega obiska, da se v prostorih oddelka brez**

drog iz stene izravana električna vtičnica in vtičnica za priklop antenskega kabla ustrezno namestita v svoje ležišče. Prav tako je bilo ugotovljeno, da je bilo **uresničeno priporočilo s prejšnjega obiska, da bo prenova prostora fitnesa v čim krajšem času zaključena in bo terapevtska delavnica ponovno v celoti namenjena kot terapevtska delavnica**, saj je bilo ugotovljeno, da so dela v fitnesu zaključena in je bil ponovno opremljen s fitnes napravami in dan v uporabo mladoletnikom ter da je terapevtska delavnica ponovno v celoti v uporabi za potrebe, za katere je namenjena.

Posebej pa bi izpostavili oziroma pohvalili samoiniciativnost zaposlenih, ki so za bivalne prostore mladoletnikov, ki niso bili zasedeni, in so bili potrebni prenove, takoj pristopili k prenovi. Dodatno je bilo ob pregledu četrte vzgojne skupine v pogovoru z nameščenima mladoletnikoma ugotovljeno, da so bili prostori te in ostalih vzgojnih skupin (kuhinjski del) opremljeni z manjšimi hladilniki.

Večina novih priporočil se je sicer **nanašala na bivalne pogoje (14 priporočil)** po eno priporočilo pa se je nanašalo na aktivnosti, obravnavo, oblike dela ter osebje.

Kljub spodbudni ugotovitvi, da je bilo veliko priporočil s prejšnjega obiska (nekaterih tudi iz več prejšnjih obiskov) uresničenih, **pa je DPM lahko ponovno ugotovil, da se kakšno od priporočil ne spoštuje dosledno oziroma se pomanjkljivosti po obisku DPM sicer odpravijo, nato pa se začnejo ponovno pojavljati.** Tako je DPM tudi ob tokratnem obisku ugotovil, da inštruktorji v delavnicah, kjer mladoletniki opravljajo delo, očitno ponovno v celoti ne izvajajo svojih nalog oziroma je bilo ob pregledu umivalnice pri kovinarski delavnici ugotovljeno le delno izboljšanje stanja. **Ker je bilo ob tokratnem obisku znova ugotovljeno, da prostor pred vhodom v garderobne prostore, v katerem so umivalniki (umivalnica), ponovno ni bil očiščen,** je DPM znova **priporočil, naj vodstvo PD Radeče poskrbi, da bodo inštruktorji v kovinarski delavnici pred odhodom mladoletnikov z dela preverili, kako so slednji očistili prostor, v katerem so umivalniki.** Generalni urad URSIKS je glede tega sporočil, da je vodja oddelka za izobraževanje opravil sestanek z vsemi inštruktorji v zvezi z zagotavljanjem reda in čistoče v vseh garderobah za mladoletnike. V prihodnje bo vodstvo PD Radeče poskrbelo, da bodo omenjeni prostori čisti in urejeni.

Ugotovljeno je bilo tudi, da **ni bilo uresničeno priporočilo s prejšnjih obiskov, da se proučijo možnosti, da se prostora za izločitev opremita z ventilacijskim sistemom ali pa se proučijo možnosti, da bi bilo možno okna v prostorih odpreti za potrebe zračenja, saj do spremembe glede zračenja ni prišlo.** Po prejšnjem obisku (14. 10. 2021) je URSIKS v odgovoru št. 070-4/2020/98 s 23. 11. 2021 v zvezi s tem sicer sporočila, da bo vodstvo skupaj z zunanjim strokovnjakom preučilo možnost namestitve primernih ventilatorjev za pospešeno odvajanje zraka in s tem zmanjšanja zatohlosti v prostoru. Ob tokratnem obisku je bilo ponovno v obeh prostorih za izločitev zaznati močan vonj po zatohlosti, in ker je bil, po pojasnilu vodstva PD Radeče, prostor za izločitev uporabljen v trajanju dveh ur in 40 minut, je DPM ponovno **priporočil, naj**

se proučijo možnosti, da se prostora za izločitev opremita z ventilacijskim sistemom ali pa se proučijo možnosti, da bi bilo možno okna v prostorih odpreti za potrebe zračenja. Generalni urad URSIKS je v odgovoru sporočil, da sta prostora za izločitev urejena po veljavnih standardih z namenom, da se nameščenemu mladoletniku zagotovi varen prostor, v katerem se lahko umiri in je izključena možnost samopoškodovanja ali samomora. S tem namenom so tudi okna vgrajena tako, da se ne dajo odpreti. Za zračenje sta vgrajeni dve loputi, ki se lahko ročno zapreta ali odpreta. Z namenom zračenja so vrata vedno, ko prostora za izločitev nista v uporabi, odprta na stežaj. Oba prostora za izločitev sta relativno malo v uporabi, saj sta bila v letu 2022 oba skupaj uporabljena šestkrat s povprečnim trajanjem bivanja 7,5 ure, v letu 2023 pa do obiska DPM le enkrat v trajanju dveh ur in 40 minut, pozneje pa še enkrat. Vodstvo PD Radeče se je glede rešitve prezračevanja obrnilo na zunanjega strokovnega izvajalca, ki je po ogledu prostorov podal mnenje, da je prezračevanje sob zadostno, v primeru dodatnega zračenja pa bi, odvisno od letnega časa, prišlo do podhlajevanja oziroma pregrevanja prostorov. Generalni urad URSIKS je na koncu še sporočil, da bo vodstvo PD Radeče poskrbelo za redno vzdrževanje prezračevalnih loput.

Ob obisku je vodstvo PD Radeče pojasnilo, da glede obravnave mladoletnikov/-ic s težavami z odvisnostjo od prepovedanih substanc ni prišlo do sprememb. V času obiska DPM je imelo sicer 12 mladoletnikov težave s prepovedanimi drogami, eden je imel težave z odvisnostjo od alkohola in eden težave z motnjami hranjenja. Prav tako je imela nameščena mladoletnica težave z odvisnostjo od prepovedanih drog. Vodstvo je tudi pojasnilo, da mladoletniki ne prejemajo substitucijske terapije, prejemajo pa posamezniki psihiatrično terapijo. Mladoletnike individualno obravnava za to usposobljena pedagoginja, medtem ko po pojasnilu vodstva PD Radeče skupinska obravnava ne poteka. DPM je menil, da bi bilo morda glede na število mladoletnikov/-ic s težavami z odvisnostjo smotrno razmisliti o ponovni uvedbi skupinske obravnave, kot je ta v preteklosti že potekala. DPM je zato **priporočil, naj se preučijo možnosti ponovne uvedbe skupinske obravnave mladoletnikov/-ic s težavami z odvisnostjo od prepovedanih drog, v katero bi se vključilo tudi zunanjo institucijo oziroma ustreznega strokovnjaka psihologa.**

Generalni urad URSIKS je pojasnil, da je glavni cilj prostovoljne skupinske terapije, predvsem pri obravnavi oseb s težavami na področju uživanja prepovedanih drog in alkohola, spodbujanje samozavedanja z medsebojnimi stiki. Posameznik lahko v skupini preverja svoja stališča o sebi in drugih, lažje prepozna svoje vzorce vedenja, razmišljanja ter čustvovanja in jih poskuša s pomočjo ostalih udeležencev skupine in strokovnih delavcev obravnave spremeniti. Skupina mu predstavlja zrcalo, saj se posameznik ob skupini nauči nenehno opazovati ter obvladovati svoje vedenje, način razmišljanja ter občutke, terapevtsko (skupno) okolje pa lahko kmalu postane dovolj varno in zaupno, da lahko posameznik v njem preizkusi in izboljša socialne veščine, komunikacijo z drugimi člani skupine, se nauči obvladovati, prevzemati odgovornost ter razvijati vzajemnost v medsebojnih odnosih. URSIKS pa meni, da skupinska obravnava odvisnosti v PD Radeče ne bi bila smiselna, saj je obravnava ob-

vezna in je del mladoletnikovega osebnega načrta. Mladoletniki, še posebej mlajši mladoletniki, v očeh stroke niso in ne morejo biti označeni za odvisne, zato se lahko izvaja le edukativno–preventivna skupinska obravnava, ne more pa se izvajati terapevtska. Mladoletniki so v času adolescence predvsem zelo nekritični do uživanja drog in na to gledajo neresno – problematiko minimizirajo in niso pripravljeni na vzpostavitev abstinence, saj menijo, da nimajo težav oziroma lahko kontrolirajo uživanje drog. Odnosi s sovrstniki so večinoma površinski, v času bivanja se med njimi ne stkejo tesnejše povezave, zato posledično ne morejo vzpostaviti zaupnega odnosa, ki je ključen pri ohranjanju homogenosti skupine. V svojem pripovedovanju so predvsem sanjaški in so redkokdaj iskreni, še posebej pred sovrstniki radi nastopajo in povečujejo oziroma izkrivljajo resnico. O drogah še posebej radi govorijo in se med sabo spodbujajo, kar otežuje in krha terapevtski proces. Med njimi se vzpostavijo hierarhični odnosi, ki jih pri iskrenem sodelovanju v skupini zelo ovirajo. Pogosto v skupini niso radi izpostavljeni, zato se iz nje umikajo. Zaradi navedenega je individualna obravnava odvisnosti v PD Radeče edina prava možnost, da mladoletnik o svojih težavah s psihoaktivnimi snovmi govori v varnem prostoru, iskreno in brez zadržkov. Vodstvo PD Radeče pa se bo še naprej trudilo občasno v program obravnave vključevati zunanje strokovne sodelavce s tega področja z mladoletni populaciji prilagojenimi delavnicami, predavanji in svetovanji.

Tudi ob tokratnem obisku **je DPM opravil pregled nekaj naključno izbranih osebnih spisov**, ki se vodijo individualno za vsakega mladoletnika/-ico in sicer tako v elektronski kot tudi v fizični obliki. DPM je pohvalil, da so **bili pregledani osebni načrti skrbno pripravljene**, z vsemi sestavinami, kot jih določa 14. člen Pravilnika o izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaje mladoletnika v prevzgojni dom. Iz številnih sprememb in dopolnitev osebnih načrtov je razvidno, da se v PD Radeče hitro odzovejo na potrebe mladoletnice oziroma mladoletnika. Vodja vzgoje je ob tem pojasnila, da mladoletniki/-ce pri pripravi osebnega načrta aktivno sodelujejo. Prav tako je bilo razvidno, da jih nato z zapisanim osebnim načrtom seznanijo, saj so bili vsi osebni načrti oziroma dopolnitve mladoletnikov/-ic podpisani (oziroma je bilo zapisano, da je bil mladoletnik/-ca z dopolnitvijo seznanjen, da pa je ni želel podpisati). Iz spisov je bilo razvidno tudi, da v PD Radeče spoštujejo rok 20 dni, v katerem naj bi zaključili sprejemno obdobje in mladoletnico oziroma mladoletnika namestili v ustrezno vzgojno skupino.

2.10 OBISKI ZAVODOV ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA

DPM je v letu 2023 opravil pet obiskov zavodov za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) oziroma njihovih oddelkov (Oddelek) ter **zavod za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora (ZPMZKZ)**. Štirje obiski so bili **redni in nenapovedani**, in sicer ZPKZ Maribor, Odprti oddelek Rogoza, 23. 3. 2023, ZPMZKZ Celje, 5. in 6. 4. 2023, ZPKZ Dob pri Mirni, Odprti oddelek Slovenska vas, 14. 9. 2023, in ZPKZ Ljubljana, Oddelek Novo mesto, 17. 10. 2023. **Tematski obisk** ZPKZ Ig, 21. 9. 2023 pa je bil zaradi njegove narave **napovedan**. Pri obisku ZPMZKZ Celje je sodeloval zunanji zdravnik izvedenec, pri tematskem obisku ZPKZ Ig pa je sodelovala zunanja zdravnica izvedenka, ki z DPM sodelujeta na podlagi pogodbe.

Na splošno je bilo ob tokratnih obiskih ugotovljeno, da se večina **obiskanih ZPKZ-jev oziroma Oddelkov sooča s prezasedenostjo in pomanjkanjem pravosodnih policistov**. Prav tako je bilo ugotovljeno, da se je v zadnjem obdobju **možno povečalo število zaprtih tujcev**, še posebej je bilo to ugotovljeno ob obisku ZPMZKZ Celje in ZPKZ Ljubljana, Oddelek Novo mesto. Povečano število zaprtih tujcev je zaposlenim predstavljalo dodatne težave pri obravnavi in osnovnim seznanjanjem tujcev s pravili bivanja oziroma prestajanjem pripora ali kazni zapora, saj jih veliko ni govorilo in razumelo katerega od pogosteje uporabljenih jezikov (na primer angleškega, nemškega ...). Kot pozitivno pa je bilo ob obiskih, kljub velikemu pomanjkanju pravosodnih policistov, ugotovljeno, da so **zaprte osebe v večini primerov odnos pravosodnih policistov do njih pohvalile**.

Ob obiskih DPM v ZPKZ v letu 2023 je bilo skupaj podano **76 priporočil**, in sicer so bila vsa splošna. Priporočila so se nanašala na bivalne pogoje (39 priporočil), obravnavo zaprtih oseb in oblike dela (devet priporočil), zdravstveno oskrbo (devet priporočil), na možnosti za aktivnosti (sedem priporočil), osebje (štiri priporočila), stike z zunanjim svetom (štiri priporočila), drugo (tri priporočila) in prehrano (eno priporočilo).

Od skupaj 76 priporočil je bilo **sprejetih in uresničenih 36, sprejetih in še neuresničenih 37, tri priporočila pa niso bila sprejeta**. Pri pregledu uresničitve priporočil je bilo tako ugotovljeno, da je bilo **tudi v letu 2023 veliko priporočil DPM uresničenih oziroma so bila nekatera sicer sprejeta, pa še niso bila (v celoti) uresničena**. Pri (še) neuresničenih gre predvsem za priporočila, ki za izvedbo oziroma odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti terjajo nekoliko več časa oziroma so za uresničitev potrebna večja finančna sredstva.

Ob obiskih v ZPKZ je bilo ponovno ugotovljeno, da še vedno ni bilo zamenjano vso staro iztrošeno kovinsko pohištvo (postelje). **Na podlagi tega je DPM ponovno podal priporočila, naj se proučijo možnosti po čimprejšnji zamenjavi starega kovinskega pohištva v vseh bivalnih prostorih zaprtih oseb, v katerih je staro kovinsko pohištvo še ostalo oziroma je še nameščeno.** Generalni urad URSIKS je v tej zvezi sporočil, da se manjkajoče leseno pohištvo naroča in se ob dobavah staro kovinsko pohištvo tudi takoj zamenja z novim lesenim.

Ob obisku **ZPKZ Ljubljana, Oddelek Novo mesto**, so nekateri priporniki izpostavili, da zagotovljeno prhanje štirikrat tedensko ne zadošča, še posebej pa so izpostavili, da bi jim moralo biti vsaj v poletnih mesecih prhanje zagotovljeno vsak dan. **Na podlagi tega je DPM podal priporočilo, naj se preučijo možnosti, da bi se pripornikom do prenove sanitarij v pripornih sobah, omogočilo vsakodnevno prhanje, še posebej v toplih poletnih mesecih.** Generalni urad URSIKS je sporočil, da se z zagotavljanjem možnosti vsakodnevnega prhanja pripornikom v celoti strinja in se zaveda, da je ta možnost še kako pomembna. **Po zagotovitvi izvajalca obnovitvenih del v Oddelku bodo sanitarije prenovljene do julija 2024. Po prenovi bo v vseh sanitarijah priporniških sob nameščen tuš.**

Ob obisku **ZPMZKZ Celje** je zdravnik izvedenec ugotovil, da **ni bilo uresničeno njegovo priporočilo s prejšnjega obiska**, da se proučijo možnosti, da se ambulanta splošne medicine opremi s posteljo (vozom) s kolesčki, ki po potrebi omogoča premikanje in s tem dostop do pacienta z vseh strani. **Na podlagi tega je DPM ponovno priporočil, naj se proučijo možnosti uresničitve priporočila zdravnika izvedenca, da se ambulanta splošne medicine opremi s posteljo (vozom) s kolesčki, ki po potrebi omogoča premikanje in s tem dostop do pacienta z vseh strani.** Generalni urad URSIKS je sporočil, da **je voz s kolesčki za preglede pacientov že naročen in v zavodu čakajo na dostavo.**

Glede **treh priporočil, ki jih Generalni urad URSIKS ni sprejel**, sta se **dve nesprejeti priporočili nanašali na ZPMZKZ Celje**, in sicer prvo, da se (ob upoštevanju varnostnega vidika) prouči možnost, da bi se v bivalnem prostoru, označenem s številko 218, notranja kovinska mreža na oknu odstranila in bi se na ta način omogočilo boljše prezračevanje. Generalni urad URSIKS je pojasnil, da je kovinska mreža v tem prostoru nameščena izključno iz varnostnih razlogov. Za boljše zračenje prostora se lahko odklene in odpre, seveda pod nadzorom pravosodnih policistov, po potrebi tudi večkrat na dan. Drugo nesprejeto priporočilo za **ZPMZKZ Celje** pa se je nanašalo na proučitev možnosti uresničitve predloga zaprtih oseb, da bi jim bilo v toplejših poletnih mesecih omogočeno, da bi na sprehod prinesli milo in bi se na sprehajališču/igrišču, pred zaključkom sprehoda tudi oprhali. Generalni urad URSIKS je sporočil, da je prhanje na zavodskem dvorišču možno samo s tekočo vodo brez mila ali gela za prhanje, saj bi z uporabo mil lahko povzročili, da bi bila površina spolzka in bi s tem tvegali padce in poškodbe pri športnih aktivnostih. Tuš je na tem prostoru namenjen samo osvežitvi in ohladitvi med sprehodom. Vse zaprte osebe imajo sicer možnost prhanja po sprehodu v svojih oddelkih ali v skupnih kopalnicah.

Eno nesprejeto priporočilo se je nanašalo tudi na **ZPKZ Ig**, in sicer naj se proučijo možnosti, da se računalniška evidenca v delu, ki se nanaša na evidentiranje zavrnitve nadomestnega oblačila od zaprte osebe ob osebni pregledu, razširi oziroma dopolni tako, da bo vanjo možen tudi zapis razloga zavrnitve nadomestnega oblačila. Prav tako je DPM priporočil, naj se za primere zavrnitve nadomestnega oblačila od zaprte osebe prouči možnost priprave uradnega zaznamka ali izjave, iz katere bo razviden razlog zavrnitve nadomestnega oblačila in podpis zaprte osebe. Tak obrazec pa naj se vloži v osebni spis zaprte osebe. Generalni urad URSIKS je sporočil, da bodo pri izvajanju osebnih pregledov nadaljevali s sedanjo prakso, kar pomeni, da bodo zaprto osebo v primeru zavrnitve nadomestnega oblačila (zgolj) vprašali po razlogu zavrnitve. Če bo zaprta oseba navedla razlog, bodo to zapisali na uradni zaznamek o dogodku, brez podpisa zaprte osebe.

Ob obiskih se je DPM lahko prepričal, da je bilo uresničenih tudi več priporočil s prejšnjih obiskov. Tako je DPM ob obisku **ZPKZ Maribor, Odprti oddelek Rogoza** ugotovil, da je bilo skoraj v celoti uresničeno priporočilo DPM s prejšnjega obiska, **da se proučijo možnosti zamenjave še nekaj kosov starega kovinskega pohištva (postelj in omar)**, saj tokrat sobe v večini (izjema je le ena nameščena kovinska postelja v sobi številka 37) niso vsebovale starega kovinskega pohištva. Ugotovljeno je bilo tudi, da je bilo uresničeno priporočilo DPM s prejšnjega obiska, da se čistilni oziroma razkužilni robčki v fitnessu namestijo na bolj vidno mesto, saj so bili ob tokratnem obisku nameščeni na vidnem mestu, in sicer na široki okenski polici. Prav tako je bilo ugotovljeno, da je bilo uresničeno tudi priporočilo DPM s prejšnjega obiska, da se nabiralnik, ki je sicer namenjen za oddajanje pritožb, ustrezno označi z namenom, za katerega je nabiralnik namenjen, ter da se vlagalna reža ustrezno zmanjša, da ne bo mogoče z roko seči v notranjost nabiralnika, saj je bilo ob tokratnem obisku ugotovljeno, da je bil nabiralnik zamenjan z novim in ima ustrezno velikost reže, hkrati pa je ustrezno označen z njegovim namenom.

Tudi **ZPMZKZ Celje** je uresničil priporočilo DPM s prejšnjega obiska, **da se poškodovana tla v fitnessu obsojencev čim prej sanirajo in da se proučijo možnosti ureditve tal na način, da do podobnih poškodb v prihodnje ne bo več prihajalo**, saj je bilo ob tokratnem obisku ugotovljeno, da so bila tla velikega fitnesa sanirana s talno oblogo, ki je namenjena za fitnes prostore. Ugotovljeno je bilo tudi, da je bilo uresničeno priporočilo DPM s prejšnjega obiska, **da naj v čim krajšem času pride do prenove fitnes prostora v priporu**, saj je bilo ob tokratnem obisku ugotovljeno, da je bilo opravljeno pleskanje in popravilo tal oziroma so bila tla opremljena/obložena s podom, ki je primeren za fitnes prostore. Uresničeno je bilo tudi priporočilo DPM s prejšnjega obiska, **da se zaprtim osebam ob vseh obrokih dodelijo tudi higienske papirnate serviete**, saj ob tokratnem obisku tovrstnih pripomb zaprtih oseb DPM ni prejel. Dalje je bilo uresničeno priporočilo DPM s prejšnjega obiska **glede pripomb zaprtih oseb o motečem zgodnjem jutranjem pregledovanju rešetk v bivalnih prostorih zaprtih oseb, ki ga izvajajo pravosodni policisti**, saj ob tokratnem obisku tovrstnih pritožb zaprtih oseb DPM ni prejel. Uresničeno je bilo tudi priporočilo DPM s prejšnjega obiska, **da pedagogi z obsojenci še bolj aktivno**

sodelujejo pri doseganju načrtov oziroma ciljev iz njihovega osebnega načrta, saj ob tokratnem obisku tovrstnih pritožb DPM ni prejel oziroma je prejel predvsem pohvale glede dela pedagogov.

ZPKZ Dob pri Mirni, Odprti oddelek Slovenska vas, pa je uresničil priporočilo DPM s prejšnjih obiskov, **da se proučijo možnosti zagotovitve ustreznih finančnih sredstev še za čimprejšnjo postavitev nadstreška tudi pri glavnem objektu številka ena**, saj je bilo ob tokratnem obisku ugotovljeno, da je bil pri objektu dejansko postavljen nadstrešek.

Dalje je tudi **ZPKZ Ljubljana, Oddelek Novo mesto**, uresničil priporočilo DPM s prejšnjega obiska oziroma več prejšnjih obiskov, **da se proučijo možnosti, da bi se tudi v priporni oddelek namestilo kabelski dostop do TV kanalov, saj je v njem nameščenih vedno več tujcev, ki bi bili na ta način bolje seznanjeni s svetovnimi novicami**, saj je bilo ob tokratnem obisku ugotovljeno, da je bila za vse priporne sobe urejena možnost dostopa do kabelskega priključka. Uresničeno je bilo tudi priporočilo DPM s prejšnjega oziroma prejšnjih obiskov, **da se proučijo možnosti, da se Oddelku zagotovi vsaj nekaj TV sprejemnikov za potrebe pripora, in sicer predvsem za tiste pripornike, ki si TV sprejemnika ne morejo zagotoviti sami**, saj je bilo ob tokratnem obisku ugotovljeno, da so bile vse priporne sobe (z izjemo ene, v kateri je pripornik, po pojasnilu vodje oddelka, poškodoval TV sprejemnik) opremljene s TV sprejemniki. Prav tako je bilo uresničeno tudi priporočilo DPM s prejšnjega oziroma prejšnjih obiskov, **da se proučijo možnosti zapolnitve prostega delovnega mesta pedagoga**, saj je bilo ob tokratnem obisku ugotovljeno, da je bilo prosto delovno mesto pedagoga zapolnjeno z zaposlitvijo pedagoginje 5. 12. 2022.

3.

PRILOGE

3.1

DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZEM (DPM) - PREGLED OBISKOV V LETU 2023

20. 2. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in Srečko Brumen, predstavnik nevladne organizacije Novi Paradoks, sta opravila nenapovedani kontrolni obisk Doma upokojen- cev Gradišče .
2. 3. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Urša Regvar, predstavnica nevladne organizacije PIC – Pravni cen- ter za varstvo človekovih pravic in okolja, sta opravila nena- povedani obisk Policijske postaje Cerknica .
2. 3. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Urša Regvar predstavnica nevladne organizacije PIC – Pravni cen- ter za varstvo človekovih pravic in okolja, sta opravila nena- povedani obisk Policijske postaje Ilirska Bistrica .
6. 3. 2023	Člani DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in Rok Ku- ster, predstavnik nevladne organizacije Pravo za VSE, nakna- dno pa tudi izvedenka dr. Petra Koprivnik, so opravili nenapo- vedani obisk Doma pod gorco, Maribor .
7. 3. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Aida Hajdarevič Novak, predstavnica nevladne organizacije Slo- venska fundacija za UNICEF, sta opravili nenapovedani obisk Varstveno delovnega centra Vrhnika , Bivalne enote Vrhnika.
7. 3. 2023	Članici DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Neja Čopi, predstavnica nevladne organizacije Slovenska fundacija za UNICEF, sta opravili nenapovedani obisk Mladinskega doma Malči Beličeve , štirih vzgojnih skupin v Ljubljani.
8. 3. 2023	Članici DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Neja Čopi, predstavnica nevladne organizacije Slovenska fundacija za UNICEF, sta opravili nenapovedani obisk Mladinskega doma Malči Beličeve , intenzivne skupine v Ljubljani.
8. 3. 2023	Članici DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Neja Čopi, predstavnica nevladne organizacije Slovenska fundacija za UNICEF, sta opravili nenapovedani obisk Mladinskega doma Malči Beličeve , stanovanjske skupine v Ljubljani.

9. 3. 2023	Članici DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Neja Čopi, predstavnica nevladne organizacije Slovenska fundacija za UNICEF, sta opravili nenapovedani obisk Mladinskega doma Malči Beličeve , stanovanjske skupine v Brežicah.
16. 3. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Lili Jazbec, predstavnica nevladne organizacije Zveza društev upokojencev Slovenije, sta opravili nenapovedani obisk Varstveno delovnega centra Zasavje , Bivalne enote Podvelnarji.
16. 3. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Lili Jazbec, predstavnica nevladne organizacije Zveza društev upokojencev Slovenije, sta opravili nenapovedani obisk Varstveno delovnega centra Zasavje , Bivalne enote Ribnik 1.
16. 3. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Lili Jazbec, predstavnica nevladne organizacije Zveza društev upokojencev Slovenije, sta opravili nenapovedani obisk Varstveno delovnega centra Zasavje , Stanovanjske skupine Ribnik 2.
22. 3. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in Izidora Koštomaj, predstavnica nevladne organizacije Spominčica – Alzheimer Slovenija, sta opravila nenapovedani kontrolni obisk Doma upokojencev Ljutomer, bivalne enote Stročja vas .
23. 3. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Urša Podgoršek, predstavnica nevladne organizacije Društva Pravo za vse, sta opravila nenapovedani obisk Zavoda za prestajanje kazni zapora Maribor – Odpri oddelek Rogoza .
28. 3. 2023	Članici DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Sanja Jablanovič, predstavnica nevladne organizacije PIC – Pravnega centra za varstvo človekovih pravic in okolja, sta opravili nenapovedani obisk Vzgojnega zavoda Kranj, stanovanjske skupine Stražišče .
28. 3. 2023	Članici DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Sanja Jablanovič, predstavnica nevladne organizacije PIC – Pravnega centra za varstvo človekovih pravic in okolja, sta opravili nenapovedani obisk Vzgojnega zavoda Kranj, intenzivne skupine Valjavčeva .
29. 3. 2023	Članici DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Sanja Jablanovič, predstavnica nevladne organizacije PIC – Pravnega centra za varstvo človekovih pravic in okolja, sta opravili nenapovedani obisk Vzgojnega zavoda Kranj, stanovanjske skupine Lesce .

3. 4. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in David Krivec, predstavnik nevladne organizacije Spominčica – Alzheimer Slovenija, sta opravila nenapovedani kontrolni obisk Doma počitka Mengeš.
5. 4. 2023	Članici DPM Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Urša Brinovec, predstavnica nevladne organizacije Pravo za VSE, sta opravili nenapovedani obisk Varstveno delovnega centra Postojna , Stanovanjske skupine v Postojni.
5. in 6. 4. 2023	Člani DPM, Ivan Šelih, namestnik varuha, Robert Gačnik, spec., svetovalec Varuha II, in Katerina Kočkovska Šetinc, predstavnica nevladne organizacije Mirovni inštitut ter Aida Hajdarevič Novak, predstavnica nevladne organizacije Slovenska fundacija za UNICEF, naknadno pa tudi izvedenec doc. dr. Milan Popovič, dr. med. specialist kirurgije, so opravili nenapovedani obisk Zavoda za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje.
17. 4. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in Urša Podgoršek, predstavnica nevladne organizacije Pravo za VSE, sta opravila nenapovedani obisk SeneCura Doma starejših občanov Maribor.
18. 4. 2023	Članici DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Lili Jazbec, predstavnica nevladne organizacije Zveza društev upokojencev Slovenije, sta opravili nenapovedani obisk Strokovnega centra Višnja Gora , vzgojnih skupin v Višnji Gori.
19. 4. 2023	Članici DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Lili Jazbec, predstavnica nevladne organizacije Zveza društev upokojencev Slovenije, sta opravili nenapovedani obisk Strokovnega centra Višnja Gora , stanovanjske skupine v Ljubljani.
19. 4. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Primož Križnar, predstavnik nevladne organizacije SKUP – Skupnost privatnih zavodov, sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Lendava.
19. 4. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Primož Križnar, predstavnik nevladne organizacije SKUP – Skupnost privatnih zavodov, sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Murska Sobota.
24. 4. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Mateja Žan Turk, predstavnica nevladne organizacije Zveza Sožitje, sta opravili nenapovedani obisk Varstveno delovnega centra Ajdovščina - Vipava , Bivalne enote.
24. 4. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Mateja Žan Turk, predstavnica nevladne organizacije Zveza Sožitje, sta opravili nenapovedani obisk Varstveno delovnega centra Ajdovščina - Vipava , Stanovanjske skupine.

9. 5. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Iva Devetak, predstavnic nevladne organizacije ZPMS, sta opravili nenapovedani obisk Varstveno delovnega centra Koper , Stanovanjske skupine Mimoza v Izoli.
10. 5. 2023	Člani DPM, Robert Gačnik, spec., Ana Polutnik in mag. Lea Javornik, vsi svetovalci Varuha II, ter Neja Čopi, predstavnic nevladne organizacije Slovenska fundacija za UNICEF, so opravili nenapovedani obisk Prevzgojnega doma Radeče .
11. 5. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in Izidora Koštomaj, predstavnic nevladne organizacije Spominčica – Alzheimer Slovenija, sta opravila nenapovedani kontrolni obisk SeneCura Doma starejših občanov Vojnik .
17. 5. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Anuška Podvršič, predstavnic nevladne organizacije PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja, sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Kozina .
17. 5. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Anuška Podvršič, predstavnic nevladne organizacije PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja, sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Sežana .
17. 5. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Anuška Podvršič, predstavnic nevladne organizacije PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja, sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Postojna .
31. 5. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Urša Podgoršek, predstavnic nevladne organizacije Pravo za VSE, sta opravili nenapovedani obisk Varstveno delovnega centra Šentjur , Stanovanjske skupine Podplat.
8. 6. 2023	Članici DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Petra Zega, predstavnic nevladne organizacije ZPMS, sta opravili nenapovedani obisk Univerzitetne psihiatrične klinike Ljubljana, Enote za intenzivno otroško in adolescentno psihiatrijo .
8. 6. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Urša Podgoršek, predstavnic nevladne organizacije Društva Pravo za vse, sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Maribor I .
8. 6. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Urša Podgoršek, predstavnic nevladne organizacije Društva Pravo za vse, sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Podlehnik .
8. 6. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Urša Podgoršek, predstavnic nevladne organizacije Društva Pravo za vse, sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Ptuj .

8. 6. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Sanja Jablanovič, predstavnica nevladne organizacije PIC – Pravnega centra za varstvo človekovih pravic in okolja, sta opravili nenapovedani obisk Varstveno delovnega centra SAŠA , Bivalne enote Mozirje.
12. 6. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in Urša Brinovec, predstavnica nevladne organizacije Pravo za VSE, sta opravila nenapovedani obisk Doma upokojencev Podbrdo, Enote Petrovo Brdo .
21. 6. 2023	Članice DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II,, Lili Jazbec, predstavnica nevladne organizacije Zveza društev upokojencev Slovenije in Mateja De Reya, predstavnica nevladne organizacije Zveza Sožitje, so opravile nenapovedani kontrolni obisk Varstveno delovnega centra Nova Gorica, Enote Stara Gora .
28. 6. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Primož Križnar, predstavnik nevladne organizacije SKUP – Skupnost privatnih zavodov, sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Ravne na Koroškem .
28. 6. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Primož Križnar, predstavnik nevladne organizacije SKUP – Skupnost privatnih zavodov, sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Velenje .
12. 7. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in David Krivec, predstavnik nevladne organizacije Spominčica – Alzheimer Slovenija, sta opravila nenapovedani kontrolni obisk Doma starejših občanov Vič – Rudnik, enote Bokalce .
25. 7. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in Maja Pajk, predstavnica nevladne organizacije Novi Paradoks, sta opravila nenapovedani tematski obisk (pravica do intimnosti in spolnosti) Doma na Krasu, Dutovlje .
26. 7. 2023	Člana DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Srečko Brumen, predstavnik nevladne organizacije Novi Paradoks, sta opravila nenapovedani obisk Psihiatrične bolnišnice Vojnik, gerontopsihiatričnega oddelka .
27. 7. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in Maja Pajk, predstavnica nevladne organizacije Novi Paradoks, sta opravila nenapovedani tematski obisk (pravica do intimnosti in spolnosti) Doma upokojencev Idrija, enote Marof .
1. 8. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in Maja Pajk, predstavnica nevladne organizacije Novi Paradoks, sta opravila nenapovedani tematski obisk (pravica do intimnosti in spolnosti) Doma Nine Pokorn Grmovje .

2. 8. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Nika Bobek, predstavnica nevladne organizacije PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja (pri obisku je prisostvovala tudi študentka na praksi pri Varuhu človekovih pravic RS, Kaja Paulin), sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Slovenske Konjice .
2. 8. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Nika Bobek, predstavnica nevladne organizacije PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja (pri obisku je prisostvovala tudi študentka na praksi pri Varuhu človekovih pravic RS, Kaja Paulin), sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Rogaška Slatina .
2. 8. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Nika Bobek, predstavnica nevladne organizacije PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja (pri obisku je prisostvovala tudi študentka na praksi pri Varuhu človekovih pravic RS, Kaja Paulin), sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Šmarje pri Jelšah .
3. 8. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in Mateja Markovič, predstavnica nevladne organizacije Novi Paradoks, sta opravila nenapovedani tematski obisk (pravica do intimnosti in spolnosti) SVZ Hrastovec .
8. 8. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in Maja Pajk, predstavnica nevladne organizacije Novi Paradoks, sta opravila nenapovedani tematski obisk (pravica do intimnosti in spolnosti) Doma Lukavci .
17. 8. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II in Lili Jazbec, predstavnica nevladne organizacije Zveza društev upokojencev Slovenije, sta opravili nenapovedani tematski obisk (pravica do intimnosti in spolnosti) Varstveno delovnega centra Murska Sobota .
21. 8. 2023	Člani DPM, Ivan Šelih, namestnik varuha, Robert Gačnik, spec., svetovalec Varuha II, in Katarina Vučko, predstavnica nevladne organizacije Mirovni inštitut, so opravili nenapovedani obisk Policijske postaje za izravnalne ukrepe Novo mesto .
21. 8. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II in Mateja De Reya, predstavnica nevladne organizacije Zveza Sožitje, sta opravili nenapovedani tematski obisk (pravica do intimnosti in spolnosti) Varstveno delovnega centra Tončke Hočevar .
22. 8. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in Urša Podgoršek, predstavnica nevladne organizacije Pravo za VSE, sta opravila nenapovedani obisk Doma upokojencev in oskrbovancev Impoljca .

23. 8. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II in Mateja Žan Turk, predstavnic nevladne organizacije Zveza Sožitje, sta opravili nenapovedani tematski obisk (pravica do intimnosti in spolnosti) Varstveno delovnega centra Krško – Leskovec.
25. 8. 2023	Člana DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Rok Kuster, predstavnik nevladne organizacije Praco za VSE, sta opravila napovedani obisk Kriznega centra za otroke Palček v Bresternici.
31. 8. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II in Mateja Žan Turk, predstavnic nevladne organizacije Zveza Sožitje, sta opravili nenapovedani tematski obisk (pravica do intimnosti in spolnosti) Centra za usposabljanje, delo in varstvo Dobrna.
4. 9. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II in Lili Jazbec, predstavnic nevladne organizacije Zveza društev upokojencev Slovenije, sta opravili nenapovedani tematski obisk (pravica do intimnosti in spolnosti) Centra za varstvo in delo Golovec.
14. 9. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalca Varuha II, in Katja Piršič, predstavnic nevladne organizacije SKUP – Skupnost privatnih zavodov, sta opravila nenapovedani obisk Zavoda za prestajanje kazni zapora Dob pri Mirni – Odprti oddelek Slovenska vas.
21. 9. 2023	Člani DPM, Ivan Šelih, namestnik varuha, Robert Gačnik, spec., svetovalca Varuha II, in Katarina Vučko Mirovni inštitut, naknadno pa tudi zdravnica – ekspertinja, dr. Zdenka Čebašek Travnik, dr. med. specialistka psihiatrije, so opravili (napoved je bila opravljena 20. 9. 2023) tematski obisk Zavoda za prestajanje kazni zapora Ig.
28. 9. 2023	Člani DPM, Ana Polutnik in mag. Jure Markič, svetovalca Varuha II, Mateja Markovič in Srečko Brumen, predstavnic nevladne organizacije Novi Paradoks in izvedenec Jure Koprivšek, dr. med, spec. psih., so opravili nenapovedani obisk Univerzitetne psihiatrične klinike Ljubljana (sprejemnih oddelkov na Enoti za intenzivno psihoterapijo).
3. 10. 2023	Člana DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Rok Kuster, predstavnik nevladne organizacije Pravo za VSE, sta opravila nenapovedani obisk Bivalne enote Medobčinskega društva Sožitje Ptuj.
5. 10. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalca Varuha II, in Urša Podgoršek, predstavnic nevladne organizacije Društva Pravo za vse, sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Ruše.

5. 10. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Urša Podgoršek, predstavnica nevladne organizacije Društva Pravo za vse, sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Lenart.
5. 10. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Urša Podgoršek, predstavnica nevladne organizacije Društva Pravo za vse, sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Ljutomer.
12. 10. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in Rok Kuster, predstavnik nevladne organizacije Pravo za VSE, sta opravila nenapovedani obisk SeneCura Doma starejših občanov Hoče Slivnica.
16. 10. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Urša Podgoršek, predstavnica nevladne organizacije Pravo za VSE, sta opravili nenapovedani obisk stanovanjske skupine Medobčinskega društva Sožitje Maribor.
17. 10. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in dr. Maja Ladić, predstavnica nevladne organizacije Mirovni inštitut, sta opravila nenapovedani obisk Zavoda za prestajanje kazni zapora Ljubljana, Oddelek Novo mesto.
18. 10. 2023	Članici DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Katerina Kočkovska Šetinc, predstavnica nevladne organizacije Mirovni inštitut, sta opravili nenapovedani obisk Vzgojno-izobraževalnega zavoda Frana Milčinskega Smlednik , vzgojnih skupin v Smledniku.
19. 10. 2023	Članici DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Katerina Kočkovska Šetinc, predstavnica nevladne organizacije Mirovni inštitut, sta opravili nenapovedani obisk Vzgojno-izobraževalnega zavoda Frana Milčinskega Smlednik , intenzivne skupine v Kranju.
19. 10. 2023	Članici DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Katerina Kočkovska Šetinc, predstavnica nevladne organizacije Mirovni inštitut, sta opravili nenapovedani obisk Vzgojno-izobraževalnega zavoda Frana Milčinskega Smlednik , stanovanjske skupine v Ljubljani.
23. 10. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in dr. Božidar Voljč, predstavnik nevladne organizacije Spominčica – Alzheimer Slovenija, sta opravila nenapovedani kontrolni obisk Doma starejših občanov Mavida Radlje, Radlje ob Dravi (prej Dom Hmelina).
8. 11. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in Amara Rižnar, predstavnica nevladne organizacije Spominčica – Alzheimer Slovenija, sta opravila nenapovedani kontrolni obisk DEOS, Centra starejših Notranje Gorice.

14. 11. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Nina Kotnik, predstavnica nevladne organizacije Pravo za VSE, sta opravili nenapovedani obisk Zavoda Karion, stanovanjske skupine Čebelice.
16. 11. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Primož Križnar, predstavnik nevladne organizacije SKUP – Skupnost privatnih zavodov, sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Trbovlje.
16. 11. 2023	Člana DPM, Robert Gačnik, spec. svetovalec Varuha II, in Primož Križnar, predstavnik nevladne organizacije SKUP – Skupnost privatnih zavodov, sta opravila nenapovedani obisk Policijske postaje Gornja Radgona.
23. 11. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Sanja Jablanovič, predstavnica nevladne organizacije PIC – Pravnega centra za varstvo človekovih pravic in okolja, sta opravili nenapovedani obisk podjetja Želva d.o.o., Bivalne enote Ig.
27. 11. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in dr. Božidar Voljč, predstavnik nevladne organizacije Spominčica – Alzheimer Slovenija, sta opravila nenapovedani obisk Doma upokoencev Center, Ljubljana, enote Roza kocka.
28. 11. 2023	Članici DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Katja Piršič, predstavnica nevladne organizacije SKUP – Skupnost privatnih zavodov, sta opravili nenapovedani kontrolni obisk Strokovnega centra Logatec.
4. 12. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Ilina Osrajnik, predstavnica nevladne organizacije Pravo za VSE, sta opravili nenapovedani obisk Zveze Sonček, stanovanjske skupine Pragersko.
6. 12. 2023	Članici DPM, Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, in Katja Piršič, predstavnica nevladne organizacije SKUP – Skupnost privatnih zavodov, sta opravili nenapovedani obisk Kriznega centra za mlade Kresnička v Radovljici.
12. 12. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Mateja Žan Turk, predstavnica nevladne organizacije Zveza Sožitje, sta opravili nenapovedani obisk Skupnosti Barka, Stanovanjske skupine Sončna hiša.
12. 12. 2023	Članici DPM, Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, in Mateja Žan Turk, predstavnica nevladne organizacije Zveza Sožitje, sta opravili nenapovedani obisk Skupnosti Barka, Stanovanjske skupine Mavrična hiša.
19. 12. 2023	Člana DPM, mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, in Liana Kalčina Srhoj, predstavnica nevladne organizacije Zveza prijateljev mladine Slovenije, sta opravila nenapovedani obisk Centra starejših Idila, Vukovski Dol. Center je naknadno obiskala tudi izvedenka dr. Vesna Švab.

3.2

PREGLED NEKATERIH DRUGIH DEJAVNOSTI DRŽAVNEGA PREVENTIVNEGA MEHANIZMA (DPM) V LETU 2023

16. 1. 2023	Pogovor na sedežu Varuha s predstavnico MZ na temo delovanja ministrstva na področju duševnega zdravja. Prisotni: Peter Svetina, varuh; Ivan Šelih, namestnik varuha in mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II.
18. 1. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha, se je udeležil spletne regionalne posvetovalne delavnice v organizaciji Mirovnega inštituta in drugih na temo: »Enhancing the Rights of Defendants and Detainees with Intellectual and/or Psychosocial Disabilities: EU Cross Border Transfers, Detention and Alternatives.«
9. 2. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha, se je udeležil spletnega dogodka ob 20. obletnici OPCT in 15. obletnici SPT.
14. 2. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha, se je udeležil spletne delavnice »Monitoring mental health in prisons« v organizaciji Sveta Evrope in APT.
27. 3. 2023	Varuh je 27. 3. 2023 v svojih prostorih organiziral srečanje s predstavniki nevladnih organizacij, ki z Varuhom sodelujejo pri izvajanju DPM in so bili izbrani na zadnjem javnem razpisu za sodelovanje do konca leta 2026 – Mirovni inštitut, Novi Paradoks, Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja (PIC), Pravo za vse, SKUP - skupnost privatnih zavodov, Spominčica, UNICEF, Zveza društev upokojencev Slovenije (ZDUS), Zveza prijateljev Mladine Slovenije (ZPMS) in Zveza Sožitje. Predstavnice in predstavnike izbranih nevladnih organizacij je v uvodu pozdravil varuh Peter Svetina. V nadaljevanju srečanja so svetovalci Varuha, ki so člani DPM, podrobneje predstavili metodologijo obiskov po posameznih institucijah, srečanje pa zaključili s predavanjem zdravnice ekspertinje DPM dr. Zdenke Čebašek Travnik o sporazumevanju z osebami z demenco.

28. 3. 2023	Mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, se je udeležil (spletnega) <i>Alzheimer coffeja</i> v organizaciji Spominčice – Alzheimer Slovenija z naslovom »Ali tudi jaz lahko zbolim za demenco in kako lahko zmanjšam tveganje za nastanek le-te«.
11. 4. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha, se je na Vrhovnem sodišču RS udeležil sestanka v zvezi s problematiko zagotavljanja storitev za duševno zdravje z varovanimi oddelki socialno-varstvenih zavodov.
13. in 14. 4. 2023	Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, se je v Ljubljani udeležila strokovnega posveta »Otrok – dokazno sredstvo«, ki ga je organiziral Center za izobraževanje v pravosodju.
17. 4. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha, se je na MP udeležil sestanka delovne skupine v okviru projekta »Izboljšanje mladoletniškega kazenskopravnega sistema in okrepitev izobraževanja ter usposabljanja zaporskega osebja«.
18. 4. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha, se je v okviru Skupnega projekta EU-SE Izboljšanje mladoletniškega kazenskopravnega sistema in okrepitev izobraževanja ter usposabljanja zaporskega osebja Komponenta I – Mladoletniški kazenskoopravni sistem v Sloveniji udeležil spletnega petega sestanka Svetovalne skupine.
19. 4. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha, se je v Policijski akademiji v Tacnu udeležil posveta: »Zbiranje obvestil in zaslišanje: kriminalistični in kazenskoopravni vidiki«.
19. 4. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha in Robert Gačnik, spec., svetovalec Varuha II, sta se sestala s predstavnico Ministrstva za zdravje na temo načrtovanja širitve razvoja paliativne mreže, v katero bi se vključile tudi osebe, ki so hudo bolne in jim je bila odvzeta prostost oziroma zbolijo do te mere v času prestajanja kazni.
10. 5. 2023	Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, se je na sedežu Varuha udeležila izobraževanja »Učinkovita komunikacija z gluhihimi in naglušnimi osebami«, ki ga je izvedla strokovna delavka Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije
16. 5. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha in mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, sta se udeležila srečanja s predstavnicami ZDUS z namenom ocenitve dosedanjega sodelovanja z DPM in pogledom v prihodnost.
23. 5. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha, se je v Strasbourgu, v Franciji, udeležil srečanja mreže IPCAN in mreže Police Network.

1. 6. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha, se je v Solunu, v Grčiji, udeležil prvega sestanka mreže SEE NPM v letu 2023 na temo »Monitoring Mental Health Units in Correctional Facilities«.
7. 6. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha in mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, sta se udeležila srečanja delovne skupine za pripravo Usmeritev za delo z osebami z demenco v institucionalnem varstvu starejših v prostorih Ministrstva za solidarno prihodnost.
7. 6. 2023	Mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, se je udeležil (spletne) izobraževanja v organizaciji Spominčice – Alzheimer Slovenija z naslovom »Obnovitveno usposabljanje Demenci prijaznih točk«.
7. 6. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha in Robert Gačnik, spec., svetovalec Varuha II, sta se na sedežu Varuha udeležila sestanka predstavnikov Ministrstva za zdravje, URSIKS in Ministrstva za solidarno prihodnost na temo ureditve paliative v zapirih.
7. 6. 2023	Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, se je udeležila spletnega seminarja, ki ga je organiziral SPT. Predstavniki evropskih DPM so izmenjali izkušnje glede preprečevanja oziroma ukrepanja v primeru povračilnih ukrepov in glede spremljanja uresničevanja priporočil.
9. 6. do 11. 6. 2023	Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, se je udeležila konference »Sodobni izzivi dela z mladimi iz ranljivih skupin«, ki jo je organiziral Mladinski dom Jarše.
13. 6. 2023	Mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, se je udeležil dogodka ob 20. obletnici ustanovitve društva Novi paradoks.
16. 6. 2023	Robert Gačnik, spec., svetovalec Varuha II, se je v okviru projekta »HOPE«, ki ga je organizirala Uprava za probacijo na Brdu pri Kranju, udeležil okrogle mize na temo zaznavanja radikalizma in ekstremnega nasilja med zaprtimi osebami.
25. 9. 2023	Namestnik varuha Ivan Šelih in Robert Gačnik, spec., svetovalec Varuha II, sta se na rednem letnem sestanku srečala z državno sekretarko na MNZ go. Helgo Dobrin ter generalnim direktorjem Direktorata za policijo in druge varnostne naloge in drugimi uslužbenci DPDVN. Srečanje je potekalo v okviru priprav na nadzore oziroma za izdelavo usmeritev in obveznih navodil za delo policije.
26. 9. 2023	Mag. Jure Markič, svetovalec Varuha I, se je udeležil (spletne) <i>Alzheimer caffeja</i> v organizaciji Spominčice – Alzheimer Slovenija z naslovom »Kako demenco lahko odložimo in kako jo zdravimo«.

27. 9. 2023	Mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, se je v okviru Fakultete za tretje življenjsko obdobje v Cankarjevem domu v Ljubljani udeležil okrogle mize z naslovom »Izzivi oskrbe oseb z demenco v lokalnih okoljih s poudarkom na družinskih oskrbovalcih v dolgotrajni oskrbi oseb z demenco«.
3. 10. 2023	Peter Svetina, varuh in njegovi namestniki so se udeležili 9. redne seje Komisije za peticije, človekove pravice in enake možnosti Državnega zbora RS, ki je obravnavala letno poročilo Varuha za leto 2022 in tudi poročilo DPM za leto 2022.
4. 10. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha, se je na MP udeležil sestanka Medresorske delovne skupine za koordinacijo izvrševanja sodb ESČP.
5. 10. 2023	Peter Svetina, varuh, njegov namestnik Ivan Šelih in Simona Drenik Bavdek, svetnica varuha, so se srečali z vodjo oddelka Sveta Evrope za izvrševanje sodb ESČP in njenimi sodelavci na temo izvrševanja sodb ESČP.
6. 10. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha in Robert Gačnik, spec., svetovalec Varuha II, sta se v Ljubljani udeležila strokovnega posveta v okviru projekta »Sereny - Krepitev pristopov za preprečevanje radikalizacije mladih v zaporskih in probacijskih okoljih v organizaciji Mirovnega inštituta«.
10. 10. 2023	Ana Polutnik in mag. Jure Markič, oba svetovalca Varuha II, sta se v SVZ Hrastovec ob dnevu duševnega zdravja udeležila predstavitve knjige »Si danes vzel tablete?« Toneta Vrhovnika Strake in razprave o duševnem zdravju.
11. 10. 2023	Peter Svetina, varuh in njegovi namestniki so se udeležili 10. seje Državnega sveta RS, ki je obravnaval poročilo Varuha za leto 2022 in poročilo DPM za leto 2022.
11. 10. 2023	Robert Gačnik, spec., svetovalec Varuha II, je opravil pogovor z vodjo Urada IOM za Slovenijo go. Adriano Aralica na temo okrepljenih migracijskih tokov v Slovenijo.
12. 10. 2023	Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, se je v Mariboru udeležila prireditve s premiero filma »Kje smo doma?« ob 70. obletnici delovanja Zavoda za usposabljanje, delo in varstvo dr. Marijana Borštnarja Dornava.
17. 10. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha, se je v Ljubljani udeležil zaključne konference skupnega projekta Evropske unije in Sveta Evrope »Izboljšanje mladoletniškega kazenskopravnega sistema ter okrepitev izobraževanja in usposabljanja zaporskega osebja«.

18. 10. 2023	Peter Svetina, varuh in njegovi namestniki so se udeležili seje Državnega zbora RS, ki je obravnavala 28. letno poročilo Varuha človekovih pravic za leto 2022 in poročilo o izvajanju nalog DPM za leto 2022.
2. 11. 2023	Namestnik varuha Ivan Šelih in svetovalec Varuha II Robert Gačnik, spec., sta v okviru pravne klinike študentom Pravne fakultete v Ljubljani predstavila inštitucijo Varuha človekovih pravic RS na področju omejitve gibanja tujcev/migrantov in DPM ter delo in ugotovitev DPM ob obiskih policijskih postaj, sprejemnih prostorov Azilnega doma in Centra za tujce.
9. in 10. 11. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha, se je udeležil šestega regionalnega srečanja DPM in organizacij civilne družbe iz regije OVSE, ki je potekalo v Kopenhagnu na Danskem.
13. 11. 2023	Ivan Šelih in Miha Horvat, namestnika varuha, sta se v Ženevi v Švici udeležila seje Odbora proti mučenju, ki je obravnavala poročilo Slovenije po Konvenciji proti mučenju.
16. 11. 2023	Ana Polutnik in mag. Jure Markič, oba svetovalca Varuha II, sta se v Cankarjevem domu v Ljubljani udeležila predavanja prof. dr. Zvezdana Pirtoška z naslovom »Sense pozabljenega sveta – demenca in razpad spomina«.
16. 11. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha, se je v Ljubljani udeležil zaključnega posveta projekta »Pravičnost za vse – Krepitev pravic obdolžencev in pripornikov z intelektualno in/ali psihosocialno oviranostjo: čezmejne premestitve, prijetje in alternative v EU v organizaciji Mirovnega inštituta in drugih«.
24. 11. 2023	Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II, se je v Hiši za otroke v Ljubljani udeležila usposabljanja za strokovne delavce za delo na otroškem telefonu.
30. 11. in 1. 12. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha, se je v Atenah v Grčiji udeležil drugega srečanja mreže SEE NPM Network na temo: »Existing prison education policies and practices, vocational training and skills development as inmates' rights and as means to support the rehabilitation and reintegration into society«.
5. 12. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha in mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, sta se udeležila srečanja s predstavnik Zveze društev upokojencev Slovenije (ZDUS) z namenom predstavitve dela DPM.
6. 12. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha, se je udeležil (spletne) zaključne konference »Enhancing the Rights of Defendants and Detainees with Intellectual and/or Psychosocial Disabilities: EU Cross-Border Transfers, Detention and Alternatives« v organizaciji Mirovnega inštituta in drugih.

12. 12. 2023	Ana Polutnik, svetovalka Varuha II, se je udeležila simpozija »Sodno izvedenstvo v družinskih zadevah«, ki ga je organiziral Center za izobraževanje v pravosodju.
14. in 15. 12. 2023	Ivan Šelih, namestnik varuha in mag. Jure Markič, svetovalec Varuha II, sta na šestih Dnevih duševnega zdravja predstavila (tudi) delo državnega preventivnega mehanizma in dileme, s katerimi se ta srečuje ob svojih obiskih – predvsem glede prezasedenosti varovanih oddelkov socialnovarstvenih zavodov in posameznih sodnih odločb o zadržanju. Dnevov duševnega zdravja sta se udeležili tudi članici DPM Ana Polutnik, svetovalka Varuha II in Sonja Božič Testen, svetovalka Varuha II.

3.3

DRUGE PRILOGE

3.3.1 Konvencija OZN proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju

3.3.2 Zakon o ratifikaciji opsijskega protokola

3.3.3 O DPM v Zakonu o varuhu človekovih pravic

3.3.4 O DPM v Poslovniku Varuha človekovih pravic

Poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije o izvajanju nalog državnega preventivnega mehanizma po Opcijskem protokolu h Konvenciji OZN proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju za leto 2023

Izdajatelj: Varuh človekovih pravic Republike Slovenije

Pri pripravi publikacije so sodelovali:

Peter Svetina, varuh človekovih pravic; Ivan Šelih, namestnik varuha in vodja Državnega preventivnega mehanizma; mag. Jure Markič; Robert Gačnik, spec., Ana Polutnik in Sonja Božič Testen

Uredili: Ivan Šelih, namestnik varuha, Nataša Mazovec, višja svetovalka, dr. Simona Drenik Bavdek, pomočnica vodje Centra za človekove pravice.

Lektura: Jezikovne storitve Peresce

Oblikovanje in računalniški prelom: Aljaž Primožič

Ljubljana, maj 2024.

Publikacija je objavljena tudi na spletnih straneh www.varuh-rs.si

REPUBLIKA
SLOVENIJA

VARUH
ČLOVEKOVIH
PRAVIC

Naslov:

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije
Dunajska cesta 56
1000 Ljubljana
Republika Slovenija

T: 01 475 00 50

W: www.varuh-rs.si

E: info@varuh-rs.si

Reproduciranje delov publikacije je dovoljeno z navedbo vira.

ISSN 2591-099X (spletna različica)

REPUBLIKA
SLOVENIJA

VARUH
ČLOVEKOVIH
PRAVIC